

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՄՐՏՈՒՄ

РОДИНА В СЕРДЦЕ

ՎԼՍՎՆՎՆ

12

АЛЬМАНАХ

ՂՐԻՄԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ
СОЮЗ КРЫМСКИХ АРМЯНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՍՐՏՈՒՄ
РОДИНА В СЕРДЦЕ

ԱՄԱՆԱԽ 12 АЛЬМАНАХ

Посвящён памяти
Марата Файзи и Вячеслава Егиазарова

Симферополь
Медиацентр им. И. Гаспринского
2022

УДК 821.19
ББК 84(2Рос=Арм)6
Р 60

*Издано при поддержке Государственного комитета
по делам межнациональных отношений Республики Крым
Государственным автономным учреждением Республики Крым
«Медиацентр им. Исмоила Гаспринского»
за счёт средств федерального бюджета и бюджета Республики Крым.
Одобрено Консультативным советом по изданию социально-значимой
литературы на родных языках при Государственном автономном
учреждении Республики Крым «Медиацентр им. Исмоила Гаспринского».*

Не подлежит коммерческому распространению.

Р 60 **Родина в сердце.** Альманах № 12. – Симферополь:
ГАУ РК «Медиацентр им. И. Гаспринского», 2022. –
160 с. : фото. – На русском и армянском языках.
ISBN 978-5-6046691-9-8

В двенадцатом выпуске альманаха «Родина в сердце» Союза крымских армянских писателей собраны лучшие произведения таких современных поэтов, прозаиков и публицистов, как Вячеслав Егиазаров, Марат Файзи (Саркисов), Анатолий Мирзоян, Александр Складчук, Михаил Петросян, Станислав Ян, Вагаршак Мазлумян, Рушан Пилюсян и Татевик Азарян.

В рубрике «Наши гости» свои рассказы представила уже знакомая читателям из предыдущего выпуска издания Гаяне Погосян.

Դրիմահայ գրողների միության «Հայրենիքը սրտում» ավմանախի տասներկուերորդ համարում գետեղված են ժամանակակից դրիմահայ գրողների՝ բանաստեղծների, արձակագիրների, հրապարակախոսների ստեղծագործությունները:

«Հասուն քնար» խորագրի ներքո իրենց գործերն են ներկայացրել խոսքի հմուտ վարպետներ Վյաչեսլավ Եղիազարովը, Մարատ Ֆայզին (Մարկիսովը), Անատոլի Միրզոյանը, Ալեքսանդր Սկլաբուկը, Միքայել Պետրոսյանը, Ստանիսլավ Յանը, Վաղարշակ Մազումյանը, Ռուշան Փիլոսյանը և Տաթևիկ Ազարյանը:

«Մեր հյուրերը» խորագրում իր պատմվածքներն է ներկայացրել ընթերցողին՝ դեռ նախորդ թողարկումից ծանոթ Գայանե Պոգոսյանը:

УДК 821.19
ББК 84(2Рос=Арм)6

ISBN 978-5-6046691-9-8

© **Пилюсян Р.К.**, редактор-составитель, 2022

© **ОО РНКАККРК**, 2022

© **ГАУ РК «Медиацентр им. И. Гаспринского»**, 2022

Союз крымских армянских писателей (СКАП) – это союз единомышленников, объединённых благородной целью сохранить и развивать вековые традиции крымской армянской литературы, обогатить её новыми произведениями, популяризовать творчество современных мастеров пера, найти молодые таланты, поддержать их творческий потенциал.

Мы хотим жить и творить в мире и согласии с другими народами нашего полуострова, ценить и уважать культуру всех народов, прививая любовь и уважение к армянской культуре, в частности к литературе. Только таким образом мы сможем лучше понять друг друга, взаимно обогащать нашу культуру во имя мира и процветания нашего общего дома – Крыма.

Немного истории

Армянская литература в Крыму имеет многовековую историю. Начиная с XV века, здесь творили поэты Хачатур Кафаеци, Симеон Кафаеци, Мартирос Крымeci, Вртанес Кафаеци, Вардан Кафаеци, Степанос Тохатеци, Хева Кафаеци. Истории известны имена поэтов XIX – XX веков Геворка Додохяна, Александра Цатуряна, Симеона Бабяна, Оноприоса Анопяна.

Развитие армянской литературы в Крыму продолжается и в наши дни. Крымскому читателю уже известны имена Георгия Меликова, Владимира Вартаняна, Еравнда Барашяна, Вячеслава Егиазарова, Петра Казанчанца, Марата Файзи (Саркисова), Анатолия Мирзояна, Александра Склярука, Вагаршака Мазлумяна, Гагика Зурабяна, Рушана Пилюсяна.

Возникла необходимость объединить современных крымских литераторов – поэтов, прозаиков, публицистов. И в 2002 году была создана Ассоциация крымских армянских литераторов. Первым председателем стал её инициатор и организатор, поэт и переводчик Владимир Эммануилович Вартанян. После ухода из жизни В. Вартаняна в 2007 году ассоциация была переименована в Союз крымских армянских писателей. Возглавил её Сасун Барян. В 2010 году председателем Союза крымских армянских писателей был избран заслуженный журналист АРК Рушан Пилюсян.

Союз крымских армянских писателей имеет свой печатный орган – альманах «Родина в сердце», в котором публикуются их новые произведения: стихи, поэмы, рассказы, новеллы, отрывки из романов, басни, афоризмы.

Мы продолжаем поиск новых, ярких имён, регулярно печатая и тем самым популяризуя их произведения в постоянной рубрике альманаха «Новые имена». Не забываем и о наших творческих соотечественниках, проживающих как в Армении, так и в разных странах мира, с удовольствием публикуя их сочинения под рубрикой «Наши гости».

ՀԱՍՈՒՆ ԲՆԱՐ

ЛИРА ЗРЕЛОСТИ

Вячеслав Егиазаров

(1940–2022)

Поэт, член Союза российских писателей (Москва), Международного союза писателей Крыма и Союза крымских армянских писателей (Симферополь), председатель Ялтинского филиала республиканского творческого союза «Крымская ассоциация писателей» и Крымского отделения СРП (Ялта) Вячеслав Фараонович Егиазаров родился 11 декабря 1940 года в Ялте.

Автор поэтических книг: «Песни моря» (1979), «Сбудется доброе» (1986), «Музыка названий» (1997), «Ветка омёлы» (1998), «Бегство талой воды» (2003), «Белые чайки на белом снегу» (2005), «Планета Крым» (2014), «Крымский дивертисмент» (2016), «Профиль ветра» (2017).

Соавтор нескольких антологий и коллективных сборников поэзии городов Москвы, Симферополя, Ялты, журналов «Севастополь» (Севастополь), «Радуга» (Киев), «Берега Тавриды» (Симферополь), «Смена», «Мы», «Поэзия» (Мос-

ква), а также альманахов СРП «Паровоз» и «Лёд и пламень» (Москва), «Родина в сердце» Союза крымских армянских писателей.

Стихи публиковались в «Литературной газете» (Москва).

Редактор поэзии всех тематических сборников «Наш Чехов», «Наш Пушкин» и нескольких книг членов Литературного общества им. А. Чехова и поэтического альманаха «Ялос».

Лауреат премии им. А. Чехова (1998), им. А. Пушкина в номинации «Поэзия» (2011), Премии АРК в номинации «Литература» (1998, 2006), им. А. Домбровского (2005), Международного литературного фестиваля «Осенний Крым – стихов очарование» (2008), а также первый лауреат Международной премии им. Владимира Коробова (Москва, 2013).

В 2014 году большие поэтические подборки В. Егиазарова вошли в семитомную антологию «Крым в поэзии» и антологию «Крым в русской поэзии и искусстве» (Москва).

За вклад в развитие литературы Крыма и активную общественную деятельность в 2000 году награждён Почётной грамотой Президиума Верховного Совета АРК. Заслуженный деятель искусств Республики Крым.

Ушёл из жизни 16 февраля 2022 года.

И.Л.

Жизнь – бессмертна, просто жизнь
Человека – не бессмертна.
На пленэре пейзажист
Ловит кистью профиль ветра.

Он отнюдь не сгоряча
Влез в неравный поединок –
У него из-за плеча
Ветер смотрит на картину.

Смотрит, как летят мазки
С кисти признанного мэтра,
И уже былой тоски
Нет в помине в свисте ветра.

Засмотрелся, сник, притих,
Яхта в море сбилась с галса,
Даже стих, настырный стих
В некий миг заколебался.

И уже совсем иной
Мчит он прочь лихой, небрежный.
Он столкнулся со стеной
И утратил профиль прежний.

Жизнь – бессмертна, всё течёт
То спиралью, то кругами,
Для неё наш век не в счёт,
В счёт – лишь созданное нами.

БЕЛЫЙ САЛЮТ

Кисти акации белой полны
Пчёл и шмелей, и, скажите на милость,
Словно бы пена весёлой волны
Двор захлестнула и в окна вломилась.

И поражённым жильцам не до сна,
Звёзды, и те удалились степенно;
Крыши сараев накрыла волна,
С ходу лизнув и балконы, и стены.

Юной заре уступает восток,
И удивляюсь я, встав спозаранку:
В белой акации птичий восторг
Глушит практичных ворон перебранку.

И заспешил отдыхающий люд
К пляжу, и чайки над морем повисли,
А в небесах, словно белый салют,
Белой акации плещутся кисти.

ВОЗРАСТ

Если забросить удочки и половить у дна,
Клюнут кефали шустрые, – сколько уже клевали!
Жизнь моя непутёвая только сейчас видна.
Возраст – гора высокая, холодно на перевале.

В молодости не думал, как одолеть подъём,
Тем она восхитительна – лучшая из скалолазок!
Если шагами памяти вновь этот путь пройдем,
То и поймём рождение мифов, легенд и сказок.

Сколько там наворочено, сколько зигзагов там!
Зябко в ущелье сумрачном, не обзавёлся мехами.
Вы уж меня простите, если собьюсь, мадам,
Разве про всё поведаешь прозою и стихами?

Стену вижу отвесную – скальный сплошной массив.
Это не я ль там в старенькой, виды выдавшей штормовке,
Словно паук распластанный, цепок и некрасив,
Вверх продвигаюсь медленно, Боже мой, – без страховки?..

А на вершине ветрено, боязно глянуть вниз,
Спуск – он всегда опаснее, ступишь – мороз по коже:
Столько мной наговорено глупых, смешных реприз,
Что напоследок, кажется, и пошутить негоже...

ДЕЛЬТАПЛАН

Н. С.

Красив, как молодой Дантес,
И нагл, как уличный повеса,
Спустился дельтаплан с небес
И приземлился возле леса.
И ты к нему через опушку
Помчалась в солнечной рося;
Был гениальным день, как Пушкин,
И это понимали все.
Но мне тревожно стало всё же,
Себя я уличил в грехе:
Метафорам таким негоже
Соседствовать в одном стихе.
Не зря ж – с какой такую целью? –
Вдруг ветер северный подул
И гулким выстрелом дуэльным

Гром отдалённо громохнул.
О, Натали, Наталка, помни,
Поэт – любой! – в душе пророк,
И потому-то нелегко мне
От мной же выдуманных строк.
Но взмыл, треща, летун цветистый,
Поплыл он к облакам, звеня;
Ты возвратилась и повисла,
Смеясь, на шее у меня.
Садилась на цветы стрекозы,
Скользила дельтаплана тень,
И гроз далёкие угрозы
Не омрачали больше день...

ДЕТДОМ

Раздетый. То слякоть, то холод,
Подвал. Мы ютимся в углу.
И голод. Космический голод.
Наестся с тех пор не могу.
Что помню?.. Я палец слюнявил,
К муке прикасался – и в рот.
А друг мой, Ананиев Павел,
Подался из детства на фронт.
Вернули. И снова бежал он.
Ругался всю войну военком.
Что помню?.. А помню я мало.
Отчётливо помню детдом.
Стоял трёхэтажный, безмолвный
И строгий, как ночью поля.
Мой друг сиротою был полным,
И, значит, неполным был я.
Я не был детдомовцем. Не был.
И верил сильнее всего,

Что если обрушится небо,
То мама поднимет его.
И рушилось... И поднимала...
И вдруг задохнусь на бегу:
– Ах, мама! Прости меня, мама!
Когда ж я тебе помогу?..

НАС УЖЕ НЕ ВОЗЬМЁШЬ НА ИСПУТ!

Светлой памяти...

Нас уже не возьмёшь на испуг,
И бессмысленно брать нас за горло:
За душой столько вечных разлук,
Что тоски остроту как-то стёрло.

Вот открою альбом: Бог ты мой! –
Мать, отец, дед Андрей, тётя Тома
Не вернуться с работы домой,
Да и нету того уже дома.

Жизнь идёт по законам своим
И проходит, хоть мы не торопим.
Что же зло друг на друга таим
И обиды дурацкие копим?

Вот закрою альбом: мой ты Бог! –
Не вернуть, не забыть, не забыться:
Ты уже не взойдёшь на порог
В сарафане из лёгкого ситца.

Нас уже не возьмёшь на испуг
В этой жизни неверной и зыбкой –
Самый лучший единственный друг
С фотографии смотрит с улыбкой.

Всё идёт в мире этом не так,
Сожаленье в груди нарастает,
И безвременно канувший враг
К состраданию тоже взывает.

За окном распевают скворцы!
Не смущать их чтоб грустной строкою,
Малосольные есть огурцы
И стопарик всегда под рукою.

Нас уже не возьмёшь на испуг,
Мир пугал нас уже многократно.
Столько нового в жизни вокруг!
Столько в жизни потерь невозвратных...

НИКАК

Как пьяный, тополь на ветру
Кренится, гнётся, тучи лупит,
Я в памяти войну сотру,
А глядь, она опять проступит.

Она опять проникнет в сны:
Вдоль пляжа, как по кромке рая,
Бредут с мешками пацаны,
Пустые гильзы собирая.

Те гильзы бог утильсырья
Завесит – инвалид безрукий.
Из довоенного старья
Сошьёт мне мама в школу брюки.

И мой дружок, Артюхин Женька,
В делах удачлив и ретив,
Не все «за медь» потратит деньги,
В лесу на мину наступив...

Румыны пленные и фрицы
Мостят дороги, роют ров.
Побаивается милиция
Затрагивать фронтовиков.

Форсит Лариска новым платьем,
Жестянкой липких леденцов,
Военкомат нам что-то платит
За похоронки на отцов.

И мы идём курить к сараю
Полусгоревшему... И как
Всю жизнь я это ни стираю,
Всё не стирается никак...

* * *

О. И.

Одуванчика пух залетает ко мне на веранду,
Пацаны молоком угощают на клумбе ежа,
На прогулочном катере можно попасть в Ореанду
И вернуться по суше, как Чехов когда-то ездил.

С этим, думаю я, торопиться сегодня не стоит;
Знойно, душно, потливо, и волны на море, увы;
В летней Ялте и так нараскажут щемящих историй,
Да таких, что не «Даме с собачкой» тревожить умы...

Мы поедem с тобой к водопаду, где звонкие сосны
Подпирают атлантами крымского неба края;
В синеве облака, словно горы, плывут светоносны,
И, как рыцарский замок, насуплена Ставри-Кая.

Возле самой яйлы постоим на скалистом карнизе.
С высоты нам легко различаются в прошлом пути:
В каждой частной судьбе наберётся порядком коллизий,
Объяснений которым почти невозможно найти.

Я тебе покажу кипарисы на кладбище старом,
Иудейский погост и сторожку, где жил караим;
Эти виды забыть не под силу ни крымским татарам,
Ни, тем более, грекам аутским и многим другим.

На Ай-Петринский пик лягут алые краски заката,
В восходящих потоках закружит орёл, что Икар.
Где кварталы сейчас, виноградники были когда-то
И дюбек* знаменитый там рос для гаванских сигар.

Мы вернёмся, когда замерцают неяркие звёзды,
Бриз задует, как дует уже миллионы веков.
И вибрировать будет пропахший лавандою воздух
В тёмных кронах деревьев и трелях влюблённых сверчков.

* Дюбек — душистый табак. Выращивался раньше на южнобережных склонах за окраинами Ялты. Экспортировался на Кубу. Дюбек добавляли в лучшие сорта гаванских сигар для аромата. Платили золотом.

Марат Файзи (Саркисов)

(1925–2022)

Филолог и журналист Марат Хадыевич Файзи (Саркисов) родился 22 сентября 1925 года в Симферополе. С сентября 1942 по май 1945 года работал слесарем в 17-ом цехе лётно-испытательной станции 22-го завода им. Горбунова. Завод выпускал и испытывал для фронта первые ТУ-2.

В мае 1945 года М. Файзи стал курсантом 3-й роты Московского Краснознамённого ордена Ленина военно-авиационного училища связи. 24 июня 1945 года в сводном батальоне училища в составе войск Московского гарнизона участвовал в историческом Параде Победы.

В 1952 году М. Файзи окончил Латвийский государственный университет. В 1956 году, после реабилитации отца, вместе с матерью вернулся в родной Крым.

С 1960 года работал в системе Управления культуры Крыма.

Находясь на пенсии, Марат Файзи стал активно заниматься литературной деятельностью, писал книги. Популяризируя национальную культуру народов Крыма, издал ряд методи-

ческих и фольклорных сборников, среди которых книги «Легенды, предания и сказки Крыма», «Армяне в легендах Крыма», «Легенды Крыма для детей». Его легенды и предания, в том числе и армянские, публиковались в газетах «Республика Крым» и «Голубь Масиса» (ныне – журнал), а также в альманахе Союза крымских армянских писателей «Родина в сердце».

Марат Файзи – член Союза крымских армянских писателей. Награждён высокой наградой Крымского армянского общества – памятной медалью им. И. К. Айвазовского.

М. Файзи ушёл из жизни 1 января 2022 года.

Из книги «Женщины крымских легенд»

ЦВЕТОК ЛЮБВИ

Море и Солнце любили эту Землю, но каждому хотелось, чтобы она принадлежала только одному из них.

Море то бурно оповещало о своей всепоглощающей любви, то одну за другой накатывало на Землю угрюмые волны, надоедливо шепча:

– Ты наша, Земля, наша...

И поникла Земля, сползая в темную пучину Моря.

Жаркое дыхание Солнца подняло её к свету. Земля увидела, что среди тысяч мерцавших на небе холодных звёзд только Солнце принесло ей тепло и свет. И потянулась она к свету голубыми вершинами гор, засверкала высокими травами...

Глухим ропотом откликнулось Море. Но Земля уже не слышала его и, оцепенев от зноя, высыхала и трескалась, постепенно превращаясь в бесплодную пыль.

Радость победы захлестнула Солнце:

– Только ты и я – одно яростное счастье! Остальное всё – пыль, гибель!

И тогда, звеня копиями высохших трав, поняла Земля, что не ярости Солнца, не вкрадчивого ропота Моря ждала она.

Каждой травинкой, всеми трещинами скал своих ждала она того, кто отдаст ей себя и воплотится в ней новой жизнью...

Нахмурилось Небо, видя, как страдает Земля.

Грозные тучи закрыли Солнце и пролились дождём.

Жадно, захлёбываясь пила Земля сладкую воду Неба и не заметила, что на груди у неё, как радужное сердечко рассвета, появился цветок. Выпрямился цветок, посмотрел гордо на бурливое Море и зажмурился от слепящего света.

Это Солнце не могло наглядеться на сверкавшие от росы лепестки...

С тех пор, чтобы продолжалась жизнь, Небо всегда ткало узоры из Солнца и Дождя, из Огня и Воды. Может быть, так

и возник Крым? Из Огня и Воды? Как цветок, похожий на сердце.

ИФИГЕНИЯ В ТАВРИДЕ

Когда греческий флот с войском собирался отплыть в Трою, перестал дуть попутный ветер. Это дочь Зевса, богиня Артемида, разгневанная на своевольного царя греков Агамемнона, потребовала от него самой дорогой жертвы. Чтобы греческое войско смогло достичь Трои, царь должен был принести в жертву свою дочь Ифигению.

Отчаянье охватило царя. Неужели суждено ему судьбой потерять нежно любимую дочь?

Прекрасная, величественная шла к жертвеннику Ифигения. Жрец надел ей венок на голову и занёс над ней жертвенный нож. Но совершилось чудо: сжалилась богиня и, скрытно подменив свою жертву ланью, умчала Ифигению в далёкую Тавриду, сделала жрицей в своём храме.

Целомудренная дева должна была готовить к смерти попавших в беду чужеземцев. А исполняя угодный богам обряд, строго помнить слова Артемиды: «Забудь, что ты смертная».

С тех пор лица прекрасной Ифигении никто не видел. Античным художникам запрещалось изображать искажённые болью лица, скрытые на портретах широким плащом или косынкой. Наверно, Ифигения не могла забыть, что она – человек.

Как-то привели к ней двух схваченных на берегу чужеземцев. Они оказались молодыми греками из её родного города. Она услышала родную речь, жадно ловила каждое их слово. Явились они за статуей Артемиды, а корабль свой спрятали за скалой.

«Спаси хотя бы одного из них», – подумала Ифигения.

– Пусть один из вас отвезёт письмо в Грецию моему брату, – сказала она, – а кому жить, решите сами!

Друзья стали спорить. Орест убеждал друга, что только Пилад должен вернуться домой, а Пилад горячо уговаривал Ореста поступить так же.

Пока юноши отчаянно спорили, уступая один другому не право умереть, а право жить, Ифигения писала письмо брату, которого оставила ещё младенцем. И лишь когда, протянув письмо, сказала, кому его передать, брат и сестра узнали друг друга. Обнялись.

– Я, как все, думал, что тебя нет в живых, – говорил Орест.

– Нет, жива я, раз плачу, жива и спасу вас. И, смахнув застрывшую на ресницах слезу, как в детстве, спросила:

– А меня возьмёте с собой?

Объявила Ифигения царю тавров, что ей необходимо омыть в море осквернённую статую богини и двух пленников. Но тавры не должны видеть обряд омовения, – предупредила она. Жрице повиновались. Едва друзья спустились к морю, где за скалами был укрыт их парусник, как тавры оставили их. Воспользовавшись свободой, беглецы забрались на корабль и подняли паруса. Когда тавры спохватились и бросились к берегу, было уже поздно.

Сильный попутный ветер уносил в море смелых беглецов, забывших о страшном храме, о самой Артемиде, но захвативших с собой в Грецию её деревянную статую, когда-то упавшую с неба на землю Тавриды.

ПРЕКРАСНАЯ ФЕОДОРА

О загадочной правительнице Сугдеи (Судака) существует несколько легенд. Эта повествует о захвате Сугдеи генуэзцами в XIV веке.

Давным-давно владела сугдейской землёй царица Феодора. Была она красива и правила справедливо, а жить

предпочитала в верхнем замке крепости. Смолоду пришлось ей отстаивать независимость земли, и стала она такой же гордой и неприступной, как вершины окружавших её замок гор.

Многие знатные мужи просили её руки. Одни предлагали богатство, другие – славу, завоёванную в боях. А нужна им была прежде всего прекрасная Сугдея.

Настойчивее всех оказался влюблённый в царицу полководец Гиркас. Он предлагал Феодоре забыть суровый обет безбрачия и стать его женой. Но всем отказывала благочестивая царица, не желая расставаться со свободой.

Тогда вероломный Гиркас замыслил взять Феодору в жёны как добычу. Помочь ему согласились генуэзцы, если он проведёт их в крепость. Легко предал Гиркас свою царицу, открыл генуэзцам потайной вход, и завязалась ночью кровавая схватка. Отчаянно сражалась горстка воинов, верных Феодоре. Но их оставалось всё меньше...

– Сдавайся, Феодора, – кричали генуэзцы, – мы сохраним тебе жизнь!

Феодора увидела среди врагов Гиркаса, и гневно сверкнули её глаза.

– Если вы – настоящие воины, сразите предателя, и я отвечу вам!

Гиркас пал сражённый, а генуэзцы замерли в ожидании ответа. И они услышали его:

– Я жила ради Сугдеи, но она пала...

Гордая царица поднялась на башню и бросилась в пропасть.

ГИКИЯ – ГЕРОИНЯ ХЕРСОНЕСА

Случилось это, когда многолюдным и цветущим Херсонесом управлял уважаемый всеми архонт Ламах. Его единственная дочь Гикия выделялась красотой и умом, любила свой город,

раскинувшийся на берегу беспокойного Понта. Именно оттуда, с моря, недавно угрожал Херсонесу боспорский царь Асандр, которому не давали покоя городские богатства. Взять Херсонес силой ему не удавалось, и Асандр задумал овладеть им хитростью. Он предложил херсонеситам выдать Гикию замуж за своего сына. С согласия дочери и совета города первый архонт Ламах дал разрешение на этот брак с условием, чтобы муж Гикии никогда не покидал Херсонеса, даже для свидания с отцом...

Гикия искренне любила мужа, но едва умер её отец, как к боспорскому царевичу под видом передачи подарков стали приезжать переодетые воины Асандра. Они потом исчезали куда-то, и никто не обратил бы на это внимание, если бы не служанка. Случайно обнаружив в подвале дома вооружённых людей, она сказала об этом госпоже. Побледневшая Гикия, заподозрив неладное, просила её не разглашать тайну. Значит, не случайно флот Асандра приблизился к городу... Эти воины — сообщники мужа, готовятся захватить город... Земля зашаталась под её ногами. Минуты раздумий стоили дорого, и медлить было нельзя! Любовь к мужу отступила перед опасностью, грозившей городу.

Сообщив гражданам о заговоре и заперев все входы и выходы из дома, Гикия велела слугам поджечь его. Облитый горячим маслом, вспыхнул дом, где она родилась, последним костром для тех, кто посягнул на свободу и жизнь херсонеситов.

ЛЕГЕНДА О ЗОЛОТОЙ КОЛЫБЕЛИ

Столетиями стояла крепость на горе Мангуп. Вокруг не раз бушевал огонь, рушились под напором кочевников соседние крепости, а эта – держалась. Словно берегла её какая-то таинственная сила.

Разное говорили о горном княжестве и его предках урумах. Будто когда-то отозвались они на зов этой земли,

мучимой враждою племён. Тогда всё, что хотело вырасти на ней, погибало.

Кони топтали людей и сами гибли под копытами. Проклятия рабов и вопли раненых слышала гора в отзвуках скал, пещер и окуталась чёрным дымом.

Увидели далёкий дым зоркоглазые урумы и поспешили к Мангупу, как спешили к попавшим в беду соплеменникам, когда те зажигали костёр тревоги.

Шли они долго к высокой горе, похожей на остров в лесном море Каралезской долины, но у самой горы их настигли быстрые, как смерч, степняки. Дымная мгла и ночь спасли урумов.

Теря последние силы, взобрались они на гору и стали подтаскивать камни к обрыву, чтобы утром отбиться от преследователей.

Но камни не понадобились. На рассвете скопившихся внизу степняков ослепил яркий свет. Сверкнувшие доспехи урумов враги приняли за одежду небесных воинов, а лучи солнца – за огненные стрелы и ускакали прочь.

Спасённые обнаружили в расселине горы золотисто-жёлтый камень, похожий на золотую колыбель. Он на удивление сохранил тепло раннего солнца, и урумы решили, что здесь, в горах, мог родиться светоносный бог.

Так солнечный камень стал их святыней, а гору, спасшую их, они назвали Отчей.

Золотая колыбель помогла им отстоять себя. Горцы помогли другим племенам забыть горечь вражды и вместе вдохнули жар жизни в свою землю. Выходили её, засеяв зёрнами Добра. А цитадель, которую они возвели над кручами Отчей горы, стала потом в центре столицы княжества. И ожила мангупская земля зеленью трав, чистотой родников, звонкими голосами детей.

Такой радости не ведали гемуэзцы. Легко захватив поморье своими легионами, они рассчитывали быстро подчинить себе

непокорных. Удобные гавани, крепости, рабы – всё уже было у них, но уверенности, что это надёжно и надолго, не было. А всё потому, что не хватало им золотой колыбели, – полагали они.

За ней и отправился генуэзский посланник к мангупскому князю. Витиевато говорил о пользе мира и согласия. Князь согласился с тем, что мир – благо для всех и ничего дороже его быть не может.

– Отдайте нам в знак мира золотую колыбель, – неожиданно заявил посланник, – и мы убедимся в правоте ваших слов...

Генуэзец требовал святыню предков, сокровище древнего бога, что сверкала росой на заре... Метнул свой взгляд князь на побледневших советников.

– Зачем вам чужая святыня, господин посланник? – подавив гнев, спросил он. – Возьмите редких скакунов, сапфиры, что предсказывают судьбу и будут хранить вас от страха, возьмите, наконец, мой меч с золотой рукояткой...

Но посланник отрицательно качал головой. Ему нужна была не просто дорогая вещь, а то, благодаря чему они, чужеземцы, обретут безбоязненную власть над другими.

Чем упорнее отказывался князь, тем настойчивее был лукавый посланник:

– Ради согласия мы готовы отдать вам тоже самое дорогое...

Советники князя переглянулись, посоветались, и он предложил генуэзцам отдать бумагу, которая разрешала им владеть землёй в Таврике.

Неожиданное предложение смутило надменного посланника:

– Нет, нет, что угодно, только не это!

– Но вы же осмелились требовать нашу святыню! Разве она не стоит клочка бумаги?

– Может быть, и стоит, – ухмыльнулся генуэзец, – но у вас всего лишь одна вещь женского рода – только красивое слово колыбель... Но мы сторгуемся!

– Да-да, одна вещь, одно слово, – как в бреду медленно повторял князь, – а ещё ведь есть родина, свобода, любовь,

вера – тоже слова женского рода, а добавьте память, и выйдет то святое, что хранит сердце нашего народа. И знайте: пока цела наша святыня – народ живёт, хотя бы останется от него горстка людей. Прочь уходите, мы не торгуем верой предков!

– Что ж! Не хотите добром, заберём силой! – вспылил посланник.

И опять вспыхнула война на крымской земле. И снова крепости переходили из рук в руки, а легионеры не раз пытались прорваться вглубь горного Крыма. Но сокрушить мангупскую крепость и овладеть золотой колыбелью они так и не смогли. Гордый князь горцев понимал, что не успокоятся враги, и святыне в его замке будет постоянно грозить опасность.

И направился он к горе Басман, и доверил горным духам пещер то, чем не сумели овладеть враги ни силой, ни обманом.

Многие с тех пор искали в крымских пещерах сокровище этого края. Проникали в ущелья, расселины скал, спускались в самые глубокие пещеры. Но тщетно...

Наверно, немало доброго надо сделать многострадальной и прекрасной земле Крыма, чтобы она открыла людям свою самую сокровенную тайну.

Анатолий Мирзоян

Анатолий Мирзоян родился в Киевской области, но вся его сознательная жизнь, а прожито 74 года, связана с Крымом. Он – заслуженный работник культуры Республики Крым, лауреат премии им. А. П. Чехова, член Межнародного союза писателей Крыма, председатель Совета старейшин и почётный гражданин города Ялты, награждён Золотым знаком Крымского армянского общества (ныне – Региональная армянская национально-культурная автономия Республики Крым). Издал пять поэтических сборников, автор слов гимна Ялты. Его творчество высвечивает состояние поразительной влюблённости автора в жизнь. К искусству слова обращаются люди думающие, глубоко чувствующие, равнодушные к окружающему миру. Успеха добиваются поэтически одарённые натуры, которым есть что сказать и как сказать. Мир поэзии Мирзояна – это мир добра и света, открытых чувств, веры и любви ко всему сущему на земле. Перед читателем открываются лабиринты души автора. Тонкий лиризм, неожиданные образные ассоциации гармонично соединяют мягкую грусть с ди-

намической экспрессией, часто подкреплённой своеобразным ритмическим рисунком. Необычайная душевная мудрость – вот, пожалуй, главное, что чувствуешь, читая его стихи. Они гармоничны, поэтому многие его поэтические творения хочется напевать.

(ЛГ, №11, 2020 г.)

Я НЕ ВЕРЮ ТЕБЕ, АМЕРИКА!

О тебе, край чужой, я так слышу давно;
Всё шумишь и шумишь, удивляя.
Как наивно поверил тебе по кино.
Оказалось, что ты – не такая.
Ты так любишь себя, и весь мир не сравним
Ни с одним из твоих достижений.
Всюду вижу твой флаг, чаще слышу твой гимн,
Вытесняющий всё без стеснений.

Припев:

Я не верю тебе, Америка,
Сколько ты о себе ни кричи.
И твоя по России истерика –
Как оскалы шакала в ночи.

И заботой своею о нас не смехи,
Доллар чувства твои перерезал.
Кровосос долговой – твоя помощь, гроши.
Ты жандармом к нам в души залезла.

Голливудский коктейль и другой суррогат
Постепенно всю Русь наводняют.
На заборах мальчишки рисуют твой мат,
Всё родное своё забывают.

Припев.

.....

То Вьетнам, то Иран, то Белград, то Афган,
Как ни странно, – твои интересы.
Не пугай шар земной, возвращайся домой,
«Разковбойник» из тёмного леса.
Не позорь матерей тех солдат, кем хотят
Стукнуть лбами Христа с Магометом,

Не губи матерей тех солдат, что назад
Не вернутся с другой части света.

Припев.

.....

ТЕПЛОХОДУ «ЛЕВ ТОЛСТОЙ»

*Москва – Углич – Ярославль –
Вытегра – Ленинград – Кижы –
Валаам – Белозёрск –
Петрозаводск – Москва*

Лев Толстой, ты снова с нами,
Снова с нами, как живой,
Нас провёл под дизелями
По стране моей родной.
Разбудил ты наши души
Лесом, полем и рекой,
Вновь раскрыл глаза и уши...
Не пойму я, что со мной?
Слово «Родина», как птица,
Так и рвётся из груди.
А корабль мчится, мчится...
Что же ждёт нас впереди?
Величавые каналы,
Шлюзы – миллионов труд.
Если б деды наши знали,
Что окажемся мы тут.
Не с киркою, не с лопатой,
Не в обмотках, не в лаптях,
А на белом пароходе
При жене и трюфелях.
Ради Бога, не корите

Вроде бы за барский вид.
Прямо нам в глаза смотрите –
Разделяем с вами стыд.
Стыд за залитые земли,
За деревни из старух,
За разрушенные кремли,
Позабывший поле плуг.

Стыд за долгое терпенье,
Стыд за трусость и за страх.
Будет нашим искупленьем
Честный труд в семи потах.
Из окон церковей разбитых
Вижу я немой упрёк.
«Лев Толстой», тебе спасибо
Не за праздник – за урок.

СПАСИБО!

Спасибо тебе не за это и то,
Что достойно хвалы и восторга!
Нет! – Ты в стужу не дал ни сапог, ни пальто,
Не укрыл, не согрел хоть немного.

Спасибо тебе! Не за помощь в беде
И спасательный круг при потопе.
Ты руки не подал никогда и нигде
И мои не распутывал стропы.

Спасибо тебе! За мою спиной
Не шипел ты змеёю гремучей,
Над моими друзьями, детьми и женой
Не ходил грозовой чёрной тучей.

Спасибо тебе! Раз над бездной крутой
Я боролся, за воздух цепляясь,
А ты мимо прошёл, ты был занят собой,
А ведь мог бы столкнуть не касаясь.

Прости, что пристал, так бывает, нашло.
Ты мне вовсе не должен что-либо.
Но хотя бы за то, что не сделал назло,
Повторю многократно: «Спасибо!»

ДЕНЬ МЕДИКА

В третье воскресенье июня
Было много тостов и речей,
Даты эсэсэсэра памятуя,
Поздравляли с праздником врачей.
Ну, зачем анализ и анамнез,
Чтоб узнать, что у кого болит?
Самый точный, правильный диагноз
Каждый своим тостом говорит.
Гимн звучит златым рукам хирурга
С уст того, кто снял недавно гипс.
«Меда» получили по заслугам
Доки – терапевт и окулист.
Выпили за нянь и акушерок,
Вспомнили вот даже главврача...
Наполняйте, друзья, свои фужеры.
Мы о ней забыли сгоряча,
О враче, о друге нашем верном,
Знающем нас с самых первых дней
И на помощь приходящим первым,
Будь мы наяву или во сне.
Педиатра лучше не найдёте.
Уникальный психотерапевт.

На лечебной состоит работе
Столько, сколько детям зим и лет.
Исцелит она любую травму.
Да, из всех врачей она – главней.
Каждый пусть поздравит свою маму,
Пожелает быть ещё сильнеей.
Поднося ко рту кусочек хлеба,
Поднимая чарку за успех,
То ли на земле или на небе
Забывать о ней – великий грех.

* * *

Бывает, хочется вернуться
Обратно в детство к пацанам,
В воспоминанья окунуться,
В тепло-заботу милых мам.
Пройтись ватагой беззаботной
По нашим улицам-дворам,
Но дверь назад закрыта плотно,
И нас давно уже нет там.
Порою, допустив ошибки,
Хотим исправить их с утра,
Но в жизни нет второй попытки –
Вчера осталось во вчера.

ЛЮБОВЬ – ТЯЖЁЛАЯ РАБОТА

Планета Земля – миллиарды людей,
Разных по взглядам и коже.
По каждой проблеме – столько идей,
И нет абсолютно похожих.
Что такое любовь? Вопрос непростой.
Всякие есть ответы
От страсти безусой до мысли седой
У философов и поэтов.

И каждый в основу своё кладёт,
Кто – дружбу, кто – уваженье,
Кто – чувства, кто – долг,
Кто – совместный плод,
А кто – к нему устремленье.

Основа любви может разную быть,
А дальше идёт работа.
Любовь – не по морю бочкою плыть,
По курсу грести до пота.

Любовь – не только мечтать и вздыхать,
И клятвы давать до рассвета.
Эти слова нужно в жизнь претворять –
Работой любовь согрета.

Любовь не прощает ни лени, ни лжи,
Не признаёт отступлений.
В отместку она не точит ножи,
А исчезает без тени...

ОБИДА

Не думал, не гадал,
Что так тебя обижу.
Хоть и врагом не стал,
Но и не стал я ближе.
Картину рисовал
Я для тебя мазками.
Любви моей овал
Возник на ней с углами.

Припев:

Не обижайся на меня, не обижайся.
Обида может опьянить и ослепить.

Пойми, любимая, прости и улыбайся:
Какой художник без ошибок мог творить?

Укора нет в глазах,
И нет в словах упрёка.
Душа твоя в слезах
Так стонет одиноко.
Без слов возник скандал
И бессловесна ссора.
Её затушим мы
Спокойным разговором.

Припев.

А думал бы, гадал –
Не допустил просчёта,
И птицу б рисовал
С крыльями для полёта.
А море – так с волной,
Кораблик – с парусами...
Поговори со мной –
Мы всё уладим сами.

Припев.

ЖАДНОСТЬ

Надоело направо, налево
Раздавать свои чувства и силы.
Это время меня задело.
Это время меня взбесило.

Надоело быть щедрым и честным.
Надоело быть сильным и смелым.
Может, это кому-то и лестно –

У меня, как вулкан, накипело.
Я себя у тебя забираю.
Кто я? Вор иль не вор? Мне известно.
И сегодня прилюдно признаюсь,
Даже если сочтёшь неуместным.

Твой покой и здоровье, и счастье
Защищать что есть силы готов.
Не заставит любое ненастье
Положить их на чашу весов.

Ты прости – в повседневных заботах
Оценить тебя не успеваю,
Что важней оказалась работа
Неблагодарная и пустая.

Пусть завалят меня словопадом,
Из глубин повторю вновь и вновь:
Для тебя быть хочу очень жадным,
Чтобы стала богаче любовь!

БУДЬ!

Видишь, друг мой, в этом мире,
Словно в жэковской квартире,
Знают все про всех:
Где родился, как учился,
С кем гулял, а не женился,
Про успех и грех.
В этом страшно добром мире,
Как на стрельбище иль в тире,
Ты – объект – мишень
Под обстрелом слухов, взглядов.
Бьют и спереди, и сзади,
Бьют кому не лень.

Бьют свои и бьют чужие,
Слабонервные, крутые...
Пробирает дрожь.
Но удара нет сильнее
И коварней, и больнее,
Если в спину ложь.

Что спасает в этом мире?
Только юмор и сатира,
Чистый, громкий смех.
Бьют, пугают – улыбайся,
Гадят, лают – усмехайся.
Будь счастливей всех.

СЛАДКАЯ ПАРОЧКА

Мы с тобою вдвоём громко шумные,
Взглядом тёплым обнятые, тесные,
А дебаты у нас сверхразумные,
Кому как, а для нас интересные.

Разлучившись – волнуемся, маемся,
Словно вечность текут ожидания,
Не стесняясь чужих, обнимаемся.
Наши встречи – как будто свидания.

За работой нам было всё некогда,
За гостями – всегда ими заняты.
А теперь торопиться нам некуда –
Заблуждения прошлого памятны.

Мы такие прошли испытания,
Помним раны, обиды-царапины.
Не давала судьба обещания,
Что наш путь будет чистым, без крапинок.

Время вносит свои изменения.
Время просит нас быть повнимательней
И знак качества ставит терпению,
За ошибки – большой отрицательный.

Дни летят, как картиночки в мультике,
Я не верю, что мы уже взрослые,
Обросли, словно мхом, атрибутикой,
Но, не дай Бог нам стать кисло-постными.

А когда мы вдвоём хулиганимся,
Как с невестой жених объясняемся,
Когда шутками мы обгоняемся,
Есть гарантия – мы не состаримся.

*«Сладкая парочка»: портрет, составленный
из горьких перцев. Холст, акрил.*

Александр Склярुक

Поэт, переводчик, педагог, журналист Александр Семёнович Склярук родился в 1952 году в Евпатории.

В 1971 году окончил Днепропетровский политехникум, в 1977-ом – Ереванский государственный педагогический институт русского и иностранных языков им. В. Брюсова. Учёбу совмещал с работой в Союзе писателей Армении.

С 1977 по 1978 год работал учителем в селе Дзорап Аштаракского района Армении, в 1978–1985 годах – методистом и экскурсоводом Евпаторийского бюро путешествий и экскурсий, педагогом-воспитателем общежития и преподавателем ГПТУ-19.

С 1985 по 1987 год – заведующий лабораторией кафедры иностранных языков в Харьковском автомобильно-дорожном институте, преподаватель русского языка в электротехническом техникуме, а с 1988 по 1990 год – заместитель директора по учебно-воспитательной работе Харьковской областной школы-интерната №4.

С 1990 года А. Склярук работал учителем русского языка и литературы в детском санаторном комплексе «Прометей». В 1991 году основал воскресную армянскую школу.

С 1993 года является заместителем председателя Евпаторийского городского отделения Крымского армянского общества (ныне – Местная армянская национально-культурная автономия городского округа Евпатория), принимает участие в реализации широкой программы развития общины, организации её работы, обучения, развития культуры.

С 1993 по 1997 год – член правления общества «Украина – Армения». С 2008 года является председателем общественного совета при управлении межнациональных отношений Евпаторийского городского совета.

С 1994 года – корреспондент газеты (ныне – журнал) «Голубь Масиса», с 2002-го – член Союза крымских армянских писателей. Автор поэтических сборников «Лирика», «Сокровенное», «Мелодия ветра», «Я встретил осенью весну», книги «Из путевого блокнота». Член литературного объединения им. И. Сельвинского (г. Евпатория).

Лауреат поэтических фестивалей «Альгамбра-2003», «Чеховская осень-2009», конкурсов «Песня о Евпатории», «На Евпаторийской осенней волне», «Общественное признание». Он является членом оргкомитета и участником Международного фестиваля «Грамвайчик №...» (Поэтический маршрут) в Евпатории. Отмечен почётным знаком «За активную работу» Всесоюзного общества «Знание», благодарностями Министерства культуры, по вопросам молодёжи и спорта Армении, правления Союза писателей Армении.

Награждён почётными грамотами Президиума Верховной Рады АРК, Кабинета Министров Украины, медалью и благодарностями Евпаторийского городского головы, исполнительного комитета городского совета, грамотой Рескомнаца АРК, дипломом культурно-просветительного центра «Дружба», юбилейной медалью «2500 лет Евпатории», памятной медалью им. И. Айвазовского, высшим почётным орденом Армянской Апостольской церкви «Сурб Саак – Сурб Месроп». Он удостоен звания «Заслуженный работник культуры АРК», а также высшей наградой Крымского армянского общества – Золотой знак. Лауреат премии Дувана в номинации «Вклад в развитие межнациональных отношений».

* * *

В тумане, на исходе дня
Белеют горы в нежной дымке,
И озаряет свет огня
С мечтой как будто бы в обнимку...

ГРАЧИ ВЕРНУЛИСЬ

*По мотивам картины русского
художника Алексея Саврасова
«Грачи прилетели».*

Светло кругом, и близко уж тепло.
Заполонили небо облака.
Берёзы серебром обволокло,
Чернеют шапки гнёзд издалека.

И на земле, и в небе – чистота.
Белеет колокольня в вышине.
И снег сияньем чистого листа
Искрится тая, словно в полусне.

Грачи вернулись. Верный знак весны.
Повсюду слышен снова птичий гвалт.
Покой нарушив зимней тишины,
Воистину чудесен ранний март!

* * *

Хочу, чтоб были мы едины
И в праздники, и в будни,
В мечтах, делах непобедимы,
Здоровы абсолютно.
Здесь в нашем солнечном Крыму
Всё любо сердцу и уму!

* * *

Земля обетованная
Далёкая, желанная,
Чудесная и древняя,
Моя любовь – Армения!

* * *

С утра уже пусть будет солнце,
Несёт тепло и свет в оконце,
И радость драгоценной жизни,
И мир святой родной Отчизне!

* * *

Бывает ясным день, капризным,
Но дарит счастье оптимизма...

* * *

Встречайте ночь, встречайте день
В здоровой, щедрой красоте
И в бодрости всегда здоровой!
В желаньях – радость мысли, слова!

* * *

Как хорошо вдруг на просторе
Мечтать у ласкового моря
И лицезреть спокойно гладь!
Какая Божья благодать!

* * *

Мой дорогой читатель –
Поэзии искатель
И радости общения
Достойный восхищения!
Тебе я благодарен!

Ты мне судьбой подарен!
А время мчится быстро...
Восторг мечты неистов...
Он – органичен, вечен!
До новой, доброй встречи!

* * *

Добра Вам, радости, надежд
И воздух жизни вечно свеж!

* * *

Мечта желаньем молода!
Удачи доброй Вам всегда
И отдыха в субботу
От будничной работы!

* * *

С утра пусть радует здоровье
И мир, и творчество – всегда!
Пусть миром правит мудрость слова
И дел счастливых череда!

Пусть канут в лету войны, беды,
Конфликты, ссоры разные!
Вас поздравляю с Днём Победы!
Встречайте главный Праздник!

* * *

Будьте здоровы и Богом хранимы!
Любите, творите и будьте любимы!

* * *

Плывёт по небу в ночь луна
Спокойствием своим полна...

Влюбляет в вечность синева...
Мечта – права! Мечта – жива!

* * *

С утра волнуется душа!
Жить хорошо! Жизнь хороша!
Избавит мудрость от напастей!
Любить и жить – такое счастье!

* * *

В полутонах пленяет ночь,
Чтоб все заботы превозмочь
И отдохнуть на склоне дня
Надеждой светлой осени...

* * *

Сегодня утром, днём и в мае
Всё будет лучше! – точно знаю.
Потом наступит быстро лето
И солнце жаркое с рассвета...
На восхитительном просторе
Теплом поманит нежно море...

* * *

Настала отдыха пора
Уже до самого утра,
А завтра встретим новый день!
Чарует майская сирень...

* * *

Встречает вечер красота
И ночи нежной доброта!

* * *

Как нежно расцветает мак
Весь в царстве солнечных ромашек!

А это точно – добрый знак
И что-то радостное даже!

* * *

Книга учит, книга лечит...
Сущее увековечит!
Только надо жить по Жизни
С бесконечным оптимизмом,
С радостью, добром и миром,
Чтобы радовала Лира!

* * *

Пусть будет мирно и светло,
С утра порадует добро,
Здоровье крепкое и счастье!
День солнечный, живи и здравствуй!

* * *

В пространстве света нежность лета
Теплом и цветом вся согрета,
И тайной радости, и ласки
Неуловимой, милой сказки...

* * *

Исчезнут навсегда ненастья,
Наступит, верю, скоро счастье
И долгожданный крепкий мир –
Надежды солнечной кумир!

* * *

Как хорошо, что не в аптеку!
Спешу в свою библиотеку,
Где запах книг собой манит,
Путь к мудрости всегда открыт!

Где в знаниях черпаешь здоровье
И радость мысли, ясность слова,
А, значит, новую надежду
Судьба подарит, как и прежде!

* * *

С утра благие пожеланья –
Чудесной радости гормон.
Естественно, совсем не странно:
Тот, кто влюблён, всегда силён!

* * *

На небе полная луна...
На море волны... И весна...

* * *

С утра сегодня летний дождь
По лужам прыгает проказник
На слёзы радости похож
В Международный детский праздник...

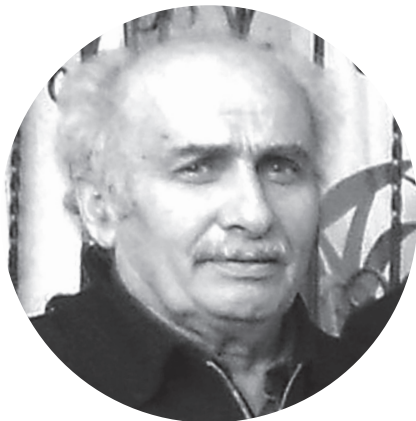
Он дарит нежность и мечту,
Надежду добрую, защиту
И чувств сердечных красоту
Душе восторженной, открытой...

* * *

Надежды, веры и любви,
Здоровья крепкого желаю
И радость нежной синевы,
И солнца свет Вам посылаю,
Удачи явной и добра
В своих стихах – уже с утра!

* * *

Чудесного так много в мире!
И всё подвластно щедрой лире:
Души чувствительной заботы,
Загадки матушки-природы!
Спокойствие дарует вечер,
А день грядущий – радость встречи!

Михаил Петросян

Михаил Арамович Петросян родился в 1942 году в селе Мохратах Мардакертского района Нагорного Карабаха. Закончив среднюю школу, он в 1964 году поступил в Ереванский электромеханический техникум, после окончания которого с 1967 года работал на Степанакертском «Каршёлккомбинате» начальником цеха. Без отрыва от производства окончил Минский институт лёгкой промышленности.

Михаил Петросян начал писать стихи в четырнадцать лет. Они публиковались в газетах «Советакан Карабах», «Коммунист», «Авангард», «Метаксагорц». С 1992 года живёт в Симферополе и активно участвует в культурной жизни крымских армян. Изданы сборники его стихов «Зов Арцаха», «Легенда о любви», «Тоска рождается в дали» и рассказов «Родники рождаются в горах». Он является участником семи выпусков альманаха «Родина в сердце».

Михаил Петросян – член Союза крымских армянских писателей – коллективного члена Национального союза писателей Украины, награждён памятной медалью им. И. К. Айвазовского.

ԲԱՆՎԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

*Մոնյա թոռնիկիս՝
տասնամյակի առթիվ*

Մենք մի սիրուն թոռնիկ ունենք,
Հրաշք աղջիկ, փոքրիկ ունենք,
Տասնամյակը նա բոլորեց՝
Սեպտեմբերին ուրախ տոնեց:

Թող հարյուրից տասը լինի,
Երջանկության թասը լինի,
Թե որ արցունք լինի աչքիդ –
Երջանկության պահին լինի:

Ծնողներդ շատ հպարտ են,
Որ այդպիսի գավակ ունեն,
Երջանիկ են պապիկ, տատիկ,
Որ այդպիսի թոռնիկ ունեն:

Հորով, մորով ու քրոջով,
Քաղցր, անուշ երազանքով
Թող երջանիկ ապրես կյանքում
Ու հաջողակ՝ քո գործերում:

Թող Պետրոսյան ազգանունով
Ապրես միայն մեծ պարծանքով,
Մորդ նման՝ բարի հոգով,
Հորդ նման՝ մեծ խելքի ծով:

Հարազատներ ունես հեռվում,
Որոնք շատ են քեզ կարոտում,
Ուր էլ լինես, սիրի՛ր նրանց,
Քանզի սերն է մեզ մարդ պահում:

Հիմա ծեր է քո պապիկը,
Էլ չի թռչում՝ ինչպես հավքը,
Բայց հոգին է հավետ ջահել,
Նա կրթչի դեպի գիրկդ:

ԻՄ ԵՐԱԶ ԵՐԿԻՐ

Իմ երագներում՝ իմ երագ երկիր,
Իմ անցած կյանքի՝ իմ մուրագ երկիր,
Դառնությանը լեցուն իմ Արցախ երկիր,
Համը շուրթերիս՝ իմ բերմագ երկիր:

Քաղցրն ու դառը քեզնից եմ տեսել,
Միրել-ատելը քեզնից սովորել,
Ինչ որ լավը կա, քեզնից եմ տեսել,
Վաղուց եմ վատը իմ մտքից ջնջել:

Մանկության անմեղ խաղերն եմ հիշում,
Մեր պարզ ջրերը, ցողերն եմ հիշում,
Մեր Մոռվ լեռը՝ նոր Մասիս դարձած,
Ա՛խ, քեզ կորցրած, դաղն եմ ես հիշում:

Քանի ողջ եմ ես՝ քեզ եմ միշտ ձգտում,
Ուր էլ որ լինեմ, դու ես իմ մտքում,
Երկիր հարազատ, երկիր իմ Արցախ,
Թող վերջին շունչս փչեմ քո գրկում:

Իմ գրած բոլոր տողերը քոնն են,
Նրանց մեջ թողած մտքերը քոնն են,
Իմ երագների տեսիքը քոնն է,
Մորից ծնվելու հրաշքը քոնն է:

Մանուկ ժամանակ՝ գիշերներն անքուն,
Տանձ ու խնձոր եմ թալանել թաքուն,

Ա՛խ, դրանց համը չեմ առել վաղուց,
Հիմա մեռոն է դարձել իմ մտքում:

Իմ հեռո՛ւ, հեռո՛ւ, Արցա՛խ իմ չքնաղ,
Սրտիս մեջ մխող դաղ, ի՛ն՝ Ղարաբաղ,
Թո՛ղ հավետ ապրեն հերոսները քո,
Որոնք զոհվեցին, որ մնաս անկախ:

ԳԱԶԱՆԱՆՈՑՈՒՄ

Հոգնած՝ օրերի ծանր մտքերից,
Երբ քայլում էի ծառուղիներով,
Նրանք ինձ տարան՝ անկախ ինձանից,
Գազանների մոտ՝ փակված վանդակում:

Երբ նրանց տեսա, հրաշք կատարվեց,
Հանկարծ հասկացա ես նրանց լեզուն,
Թե ինչ լեզվով են խոսում իրար հետ
Թռչուն ու գազան, զանազան սողուն:

Առաջինը՝ դա կապիկներն էին.
Մեկը նատել էր չորացած ճյուղին,
Իսկ մյուսները լուռ լուռ էին
Այդ ճվճվացող մարդակապիկին...

Սա համոզում էր իր լողներին,
Որ միավորվեն, մի բռունցք կազմեն,
Օրանգուտանգին գահընկեց անեն,
Քանի որ շատ է ուտում ամենից:

Նրանց լսելով՝ ձանձրացա իսկույն,
Իսկ կարևորը՝ հասկացա մի բան.
Թե մարդ, թե գազան պայքար են մղում,
Որ տեղ ունենան այս արևի տակ:

Այդտեղից հերթով անցա հաջորդին,
Որտեղ օձեր կան տարբեր չափսերի,
Հաստ ու բարակներ, անթույն, թունավոր,
Նայելը անգամ վնաս է աչքին:

Ահա եղնիկը՝ իր չքնաղ տեսքով
Ինձ է գրավում անմեղ աչքերով,
Խիղճս տանջում է նրան նայելուց,
Կածես թե ես եմ գերել կենդանուն:

Ահա արջերը՝ անընդհատ շարժվում,
Իրենց կալանող ճաղերն են հաշվում,
Երբեմն միմյանց մարմինն են գզում,
Ու հետո հոգնած պառկում են, ննջում:

Վագր ու առյուծ՝ խեղճացած տեսքով,
Ասես միտք ունեն ինձ ուտել հում-հում,
Եթե անտառում պատահեն հանկարծ.
Ամբողջ մարմնովս սարսուռ է անցնում:

Ես շտապեցի հեռանալ արագ,
Ասես, հանցանք եմ գործել ես անչափ,
Գազանանոցը բանտն է բնության,
Փող աշխատելու միտումով ազահ:

ՔԱՌ-ՅԱԿՆԵՐ

Ախր շատ ես գեղեցիկ
Կուզեմ թշիղ տալ պաշիկ,
Բայց վախենամ՝ իմ թուշը
Դառնա կապույտ ապտակից:

* * *

Ձմեռ լինի, թե ամառ՝
Դու գարուն ես ինձ համար,

Ծիածանվի մեր սերը,
Դառնա սիրավառ կամար:

* * *

Ջան, ջան ասի քեզ մտքում,
Համբույր տվի քեզ մտքում,
Պարզվեց՝ նույնն ես մտածել,
Բայց ուրիշն էր քո մտքում:

* * *

Կռացար, որ ջուր խմես,
Ա՛խ, չովեցին այքերս,
Բացված կուրծքդ հմայեց,
Հեռուն տարավ մտքերս:

* * *

Թուշդ՝ ինչպես շիկնած խնձոր,
Կուրծքդ ճերմակ՝ կյոր-կյոր,
Աղջի, հերիք խեղճ ջահելին
Տանես ճամփով ոլոր-մոլոր:

* * *

Բարեկամ է շունը մարդուն,
Թե համարես քեզ բարեկամ,
Թե շան պես են վերաբերվում,
Նա դառնում է շուն իսկական:

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

ՀԵՔԻԱԹ ՉԱՔԱՐ ԱՐՔԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

1

Վաղուց, շան վաղուց, դարերերում անցյալ
Հայոց աշխարհում կար մի տիրակալ:

Թշնամին նրա ահից դողում էր,
Իր ազգի համար աստված էր, որ կար:

Բարի էր հոգով և արդարադատ,
Չուներ իր երկրում նույնիսկ մի աղքատ,
Հզոր բանակով՝ իր սահմանը փակ,
Ջրերը՝ մաքուր, իսկ բերքը՝ առատ:

Մի խոսքով, դրախտ: Սակայն այդ երկրում
Կողպեք չէր դրվում և ոչ մի դռան,
Համաճարակներ չէին պատահում,
Եվ ապրում էին մարդիկ շատ երկար:

Սահմանից այն կողմ շատ վայրի ցեղեր՝
Քոչվոր, խաշնարած, անկրոն, տգեղ,
Ծատ են ցանկացել այդ հողին տիրել,
Երկիր են մտել՝ ինչպես սև հեղեղ:

Ձիով և ուղտով, նույնիսկ փղերով,
Թույն ու հուր նետող թունոտ օձերով
Ձգտել են տիրել այդ երկրին ուժով,
Բայց միշտ փախել են նրանք ամոթով:

Սահմանը՝ ծովեր ու բարձր լեռներ,
Բերքատու հողեր, հորդառատ գետեր,
Այդպիսի բանակ աշխարհը չուներ,
«Պարտություն» բառը արքան չգիտեր:

Այդ հրաշք երկրի մեծ տիրակալը
Ուներ սիրելի, խաղաղ ընտանիք.
Չքնաղ մի տիկին՝ պալատի զարդը,
Որին սիրում էր ամբողջ Մեծ Հայքը:

Ողորմած Աստված ամուսիններին
Երեք քաջ որդի սիրով պարգևեց,

Եվս մեկ ընծա սիրասուն գույզին՝
Մի հրաշք աղջիկ վերջապես ծնվեց:

Ամեն մի որդին մի շնորհք ուներ.
Ավագը հանգիստ ու խելացի էր,
Միջնակը բագում լեզուներ գիտեր,
Կրտսերը ձեռքով լեռներ կշռեր:

Դուստրն էլ տանը մորն էր միշտ օգնում,
Իսկ երբ մենակ էր՝ երգում էր անուշ:
Սոխակն էր նրա երգով հիանում,
Սարերի ձույնն էր նուրբ ձայնից հալչում:

2

Օրերից մի օր արքան որոշեց,
Երբ որ լեռներում շոգ էր ու ամառ,
Որսի է գնում նա թավուտ անտառ,
Որ իր պալատից մի պահ հեռանա:

Թավուտ անտառը հարուստ էր որսով՝
Վարագ, եղջերու, թռչուններ անթիվ,
Եղնիկներ՝ գերող աննման տեսքով,
Սառն ու պարզ ջրեր՝ լիքը ձկներով:

Բայց անվտանգ չէր անտառը այդ մութ,
Կային գազաններ՝ հովազ ու առյուծ,
Այլ գիշատիչներ, որ դարան մտած
Որսին են սպասում՝ հայացքով անթարթ:

Տեսնողներ կային, իբր անտառում
Մի չար կախարդ է անձավում ապրում,
Միայնակ մարդկանց իր մոտ է կանչում,
Տանջում, չարչարում, գիրկապ է անում:

Մինչև գնալն իր՝ մեր Չաքար արքան
Որոշեց տեսնել իր ընտանիքին,
Բայց տխրություն կար դեմքերին նրանց,
Կարծես ճամփում են մեծ պատերազմի:

– Ինչո՞ւ եք այդպես տխուր դեմքերով,
Գնում եմ որսի՝ կգամ ավարով,
Եկել եմ՝ մաղթեք ինձ հաջողակ որս,
Կրացակայեմ մի քանի օրով:

Բայց տղաները չէին նահանջում
Ու միաբերան նույնն էին ասում.
– Մե՞զ էլ տար քեզ հետ, շատ ենք աղաչում,
Մենք, ի՞նչ է, վա՛տ ենք նշանին խփում:

– Ո՛չ, իմ գավակներ, չեմ կարող տանել,
Թագուհուն մենակ պալատում թողնել,
Բայց խոստանում եմ մի եղնիկ բերել,
Պալատի այգում ազատ բաց թողնել:

Արքան իր խմբով հասավ որսատեղ,
Բաժանեց մարդկանց այստեղ ու այնտեղ,
Մի մասը գնաց, որ որսին քշի,
Ամեն մի որսորդ իր դարանն ընտրեց:

Չաքարն իր համար թաքստոց գտավ,
Հանեց աղեղը ու նետերն առավ,
Ծան կլանչոցից նա գլխի ընկավ,
Որ որսի հոտը նրանց դունչն ընկավ:

Հարայ-հրոցով որսին քշեցին,
Դեպի հաստատ մահ նրան բերեցին,
Բայց հանկարծ շուրջը ամեն ինչփոխվեց,
Ծան հաչոցները իսպառ լռեցին:

Մթնեց անտառը գիշերվա նման,
Քամին մուռ ամպեր քշեց ու բերեց,
Անձրև ու կարկուտ անտառում տեղաց,
Ու այդ բոլորը շատ երկար տևեց:

Որսը խափանվեց, ամեն ոք հարմար
Ապաստան գտավ փրկվելու համար,
Արքան էլ մտավ ինչ-որ մի անձավ՝
Որ պատսպարվի եղանակից վատ:

Երբ դադարեցին անձրև ու կարկուտ,
Նա էլ շտապեց գնալ դեպի մուտք,
Բայց ճամփան փակեց ժայռի մի կտոր,
Ու մթնեց շուրջը, կորավ ամեն շող:

Օգնության կանչեց, բայց լսող չկար,
Փնտրեց ուրիշ ելք՝ բայց շուրջն էր խավար:
Նա ուսապարկից կայծքարը հանեց
Եվ գոտուց կախված սրին հարվածեց:

Կայծերը թռան մթան մեջ չորս կողմ,
Հանեց բաճկոնը, վառեց ինչպես ջահ,
Ու առաջ գնաց որսորդն անհողողող՝
Մուրը ձեռքիում միշտ պատրաստ պահած:

Տեսավ՝ անձավը ուրիշ ելք չունի,
Բայց ինչ-որ տեղից հոսանք կար օդի,
Որոշեց տեսնել, թե ուր կտանի.
Գուցե դեպի ելք մի ուղի՞ գտնի:

Նա առաջ գնաց ջահի թույլ լույսով,
Մուռ գետնի տակից դուրս գալու հույսով.
Շատ գնաց, թե քիչ էլք որոնելով,
Հեռվում մի ճրագ տեսավ առկայծող:

Այն, ինչ որ տեսավ, սաստիկ զարմացավ,
Մի ջադու պառավ նրա դեմ ելավ,
Առանց պատճառի չանչ արեց ձեռքով,
Պտտվեց տեղում՝ թուրք շաղ տալով:

– Այս ի՞նչ ես անում դուք իմ անտառում,
Իմ շահած-պահած եղնի՞կն ես որսում,
Քո գլխին այնպես մի խաղ ես խաղամ,
Որ արդեն հարյուր տարի չեմ անում:

– Լսիր, այ պառավ, կլռե՞ս, թե՞ ոչ,
Ասա մի տեսնեմ՝ ի՞նչ հանելուկ է,
Ես երկրի տերն եմ, Չաքար արքան եմ,
Շատ մի փնթփնթա, ուզածդ ի՞նչ է:

– Դու ինձ մոտ կապրես, ինչքան ուզենամ,
Մինչև տասն անգամ քնեմ, վեր կենամ,
Ու պետք է անես՝ ինչ որ կամենամ,
Թե չէ դու հավետ այստեղ կմնաս:

Որսորդը ուզեց բռնել պառավին,
Բայց սա իր շուրջը պտտվեց կրկին,
Դարձավ սև չղջիկ ու կախվեց պատից,
Հետո հեռացավ ու կորավ աչքից:

Անցավ ժամանակ, նորից հայտնվեց.

– Գնա՛ անձավով այնքան ժամանակ,
Մինչև չգտնես գանձերս կորած,
Որոնք իմ ժլատ քույրը գողացավ:

– Բայց որտե՞ղ գտնեմ ես քո քրոջը,

Երբ որ խավար է իմ չորսբոլորը:

– Գնա, մինչ հասնես խարույկին դու վառ,
Այո, այնտեղ է իմ քրոջ որջը:

Մեր արքան մնաց շվարած կանգնած,
Ուզեր, թե չուզեր՝ նա առաջ գնաց,
Խավար անձավում, սուրը միշտ պատրաստ,
Մտքում խնդրելով, որ օգնի աստված:

4

Նրան մենք թողնենք խավար անձավում,
Տեսնենք՝ անտառում ի՞նչ է կատարվում:
Այստեղ արքային փնտրեցին երկար,
Սակայն ոչ մի հետք, ավա՛ղ, չգտան:

Խափանված որսից տուն վերադարձան,
Կայծակի նման լուրը տեղ հասավ,
Իսկ երբ պալատում բոթը իմացան,
Սկսվեց սուգ ու շիվան իսկական:

Կինը լացելով, հարայ էր կանչում,
Իսկ որդիները իրենց սենյակում
Իրար հետ տխուր դեպքն են քննարկում,
Իրենց հոր մահին չեն էլ հավատում:

Ավագը ասաց, թե համոզված է,
Իրենց հայրը ողջ առողջ է,
Միջնակը պնդեց. «Մթության մեջ է»,
Կրտսերն էլ ասաց. «Զարայրի մեջ է»:

Ու որոշեցին երեք եղբայրներ,
Որ պետք է գնալ և հորն ազատել,
Բայց պետք է գաղտնի ամեն ինչ անել,
Թե չէ մայրիկը հաստատ կարգելեր:

Առավոտ ծեփին երեք եղբայրներ
Ճանապարհ ընկան դեպ հեռու լեռներ,
Քանի որ տեղը ստույգ հայտնի չէր,
Իրենց հետ տարան շատ որսկան շներ:

Նրանք միասին որսի գնացին,
Բոլորն իրար հետ հասան ժայռերին,
Բայց հենց այստեղ էլ հետքերը կորան,
Անձավի տեղը մի փլվածք տեսան:

Շունը հոտոտեց թափված քարերը,
Վնգստաց կամաց, լիզեց թաթերը.
– Պետք է հետ քաշենք մենք այս քարերը, –
Ասաց ավագը, ցույց տալով ժայռը:

Բահ ու քլունգով շուտ գործի անցան,
Բայց հենց թվաց, թե ինչ-որ բան գտան,
Քարերը նորից պինդ իրար եկան,
Փակեցին ելքը, հետքերը կորան:

Տեսան ճար չկա, հետ եկան պալատ,
Մորը պատմեցին՝ տխուր, հուսահատ,
Մայրը որոշեց խորհուրդ հավաքել,
Իմաստուններին նա կանչեց պալատ:

5

Եկավ այդ երկրի իմաստուն այրը,
Չննեց Չաքարի թողած իրերը
Ու ծանրակշիռ իր խոսքը ասաց,
Դանդաղ շոյելով մորուքը ճերմակ.

– Մա ծանր դեպք է, սիրելիներս,
Վկա եմ բերում տարիքս, փորձս,
Այդ սև հրեշն է զարթնել վերջերս,
Նա է փորձանքը բոլորիս գլխին:

Նրա թույլ կողմը արևի լույսն է,
Ուժեղ է միայն խավար ժամանակ,
Չաքար արքային փրկելու ելք կա.
Պետք է անձավում խարույկներ վառել:

Եթե ուզում եք անձավը բացել՝
Բահով, քլունգով դա չի ստացվի,
Այդ գործի համար շատ մեծ ուժ է պետք,
Այդ ուժը գտեք խորքում մեծ ծովի:

Ծերունին լռեց ու էլ չխոսեց,
Ինչքան տիկինը ստիպեց խոսել,
Նա լուռ վեր կացավ, գլուխ տվեց,
Իրեն բաց թողնել նրանից խնդրեց:

– Գոնե մեզ ասեք, ո՞ր ծովում փնտրենք,
Այդ ծովի խորքը ինչպե՞ս մենք սուզվենք:
Ծերունին միայն հետևյալն ասաց.
– Գնացեք Սև ծով, ջրահարս բռնեք:

Իսկ մեծ տիկինը ափսոսանք հայտնեց,
Որ նա այլևս ոչ մի բառ չասաց,
Սակայն բանվորներ հավաքեց շտապ,
Այդ ժայռը քանդել նա հրամայեց:

Սակայն գուր էին նրանց ջանքերը.
Նոր էին սկսել քանդել այդ ժայռը,
Հանկարծ կուրացան նրանց աչքերը,
Եվ այդ տեսնելով՝ փախան բոլորը:

Իսկ տղաները ծովափ գնացին,
Մի հարմար վայրում վրան խփեցին,
Գիշեր ու ցերեկ հերթով հսկեցին
Ու սպասեցին ինչ-որ հրաշքի:

Մենք տղաներին թողնենք ծովափին,
Եվ մտքով հասնենք խորքը անձավի,
Ուր մեր հերոսը, լսելով չարին,
Փնտրում է նրա գանձերը անգին:

Շատ փնտրեց, թե քիչ ինքը կիմանար,
 Վեջապես տեսավ մի լուսե կամար,
 Որի այն կողմում անանց ճահիճ կար,
 Ճահճի մեջտեղում՝ մի փոքրիկ կղզյակ:

Կղզյակի վրա կար փայտե տնակ,
 Նրա չորս կողմը՝ ջահեր անհամար,
 Իսկ այդ տնակում՝ բարձերին թիկնած,
 Մի պառավ կին կար՝ գլխին սև լաչակ:

– Էյ, ո՞վ կա այդտեղ, – կանչեց Չաքարը,
 Քեզ բարևում է քո ավագ քույրը,
 Նա պահանջում է՝ տալ իր գանձերը,
 Քանի գաթնել է, չի տանում քունը:

– Ո՞վ համարձակվեց խախտել հանգիստս,
 Ի՞նչ գանձ է ուզում, գժվե՞լ է քույրս,
 Դե գնա՛, կորի՛ր՝ չտեսնի աչքս,
 Թե չե՛ վեր կացա՛ կտեսնես ուժս:

– Դու մի բարկացիր, ո՞վ գեղեցկուհի, –
 Ասաց Չաքարը, որ սիրաշահի,
 – Երդվում է, որ դու անչափ բարի ես,
 Ես համոզված եմ, որ ինձ չես մերժի:

– Ինձ հազար տարի ոչ ոք չի տեսել
 Ու գեղեցկուհի ինձ չի անվանել,
 Դու առաջինն ես ինձ մոտ հյուր եկել,
 Այդ պատճառով է քո բախտը բերել:

Իմ քրոջ գանձը, իհարկե, կտամ,
 Բայց ինչպե՛ս, ասա, ճահիճը անցնեմ,
 Ինքդ կարող ես՝ արի, կսպասեմ,
 Ուզում եմ խելքդ և ուժդ փորձել:

Չաքարը, կանգնած ճահիճի եզրին,
Մի ելք էր փնտրում՝ հասնել կղզյակին,
Իսկ նենգ պառավը՝ նստած իր թախտին,
Ուրախանում էր՝ գոհ իր արարքից:

Չաքարը գետնին մի գերան տեսավ,
Գցեց ճահճի մեջ, որ կանգնի վրան,
Եվ երկար փայտով հրելով նրան,
Անվնաս հասավ պառավի շեմին:

Կախարդ պառավը տեսավ՝ ճար չկա,
Հանեց մի քսակ ու տվեց նրան:
– Տար տուր քրոջս՝ աչքը լիանա,
Բայց լավ իմացիր, նա չի գոհանա:

Չաքարը վերցրեց ծանր քսակը,
Վերադարձավ և հանձնեց քրոջը,
Սա բացեց, նայեց, համրեց եղածը,
Թռավ, պտտվեց տնակի շուրջը:

Հետո թուր ու մուր թափեց, բղավեց.
– Ասա մի տեսնեմ, քե՛զ ո՞նց հաջողվեց,
Ինչպե՛ս քրոջս քար սիրտը փափկեց,
Ուզում ես ի՞նձ էլ նրա պես խաբել:

Բայց լավ իմացիր, այ՛ դժբախտ էակ,
Ինձ կծառայես այնքան ժամանակ,
Մինչև որ լույսը մտնի գետնի տակ,
Հասնի տնակիս ու վառի կրակ:

Քեզ կտամ մի նոր առաջադրանք,
Թե որ կատարես, իմ գերի դու քաջ,
Էլ չես ունենա դու ոչ մի տանջանք,
Կբացեմ դուռը դեպի լույս աշխարհ:

Իսավարի հզոր, մեծ տիրակալը
Ինձ նետել է այս ժայռերի խորքը,
Կախարդել է նա ու փոխել դեմքս,
Պահակ է կարգել, որ պահեմ գանձը:

Թե կարողանաս հաղթել դու նրան,
Ժայռերը այնժամ միայն կհեռանան,
Բարին կհաղթի, ու մենք դուրս կգանք,
Այս է գաղտնիքը, ուրիշ ելք չկա:

Բայց ես լավ գիտեմ, որ դու չես կարող
Հաղթել հրեշին ամենակարող,
Դրա համար էլ ինձնից քեզ խորհուրդ՝
Սպասիր միայն դրսից օգնություն:

– Դու ճանապարհը ցույց տուր, թե գիտես,
Իմ բազկի ուժը դու դեռ չգիտես,
Կփորձեմ խաթրով հասնել ուզածիս,
Իսկ թե չստացվի՝ իմ աստված ու ես:

Ասաց Չաքարը և ճամփա ընկավ՝
Դեպի անհայտը, դեպի մահ ու դավ:
Իսկ մեր մտքերը քամու հետ թռան,
Հասան լույս աշխարհ, կապուտակ ծովափ:

7

Այնտեղ Չաքարի քաջ տղաները
Վրան են խփել, լարել ցանցերը,
Գիշեր ու ցերեկ՝ հոգու մեջ հույսեր,
Թե ջրահարսին մի օր կբռնեն:

Անցան շատ օրեր ու շատ գիշերներ,
Բայց ջրահարսը չկար ու չկար,
Բռնած ձկները, որոնք անպետք են,
Ծովն են բաց թողնում, որ ազատ լողան:

Վերջապես մի օր վաղ լուսաբացին,
Երբ որ ցանցերը ծովից հանեցին,
Տեսածը նրանց շատ զարմացրեց.
Հրաշք աղջիկ են նրանք որսացել:

Ասել՝ աղջիկ էր, այնքան էլ ճիշտ չէ,
Կիսով չափ աղջիկ, կիսով չափ ձուկ էր,
Ու դա դեռ քիչ է՝ նա խոսել գիտեր,
Ձեռքերը պարզած, նրանց կաղաչեր.

– Բաց թողեք դուք ինձ, ջահել՝ իշխաններ,
Ինչ որ ուզում եք՝ ես կկատարեմ,
Կսուզվեմ, ծովից կրերեմ գանձեր,
Միայն բաց թողեք, թե չէ կմեռնեմ:

Երբ տղաները քիչ սթափվեցին,
Այդ ջրահարսին դեպքը պատմեցին,
Որ իրենց պետք է ուժը ջրածին,
Որը կհաղթի հզոր ժայռերին:

– Օ՛, ձեր պահանջը խիստ դժվարին է,
Նույնիսկ ինձ համար անհնարին է,
Դա խորքերում է ու մոտ դժոխքին,
Բայց ես կխնդրեմ ձերուկ կրիային:

Միայն նա է, որ այնտեղ կհասնի,
Ու ձեր ուզածը ծովից կհանի,
Բայց զգույշ եղեք ու պահեք գաղտնի,
Մինչև ձեր ուզած տեղը չհասնի:

Եվ տղաները լսեցին նրան,
Հանեցին ցանցից ծովի թագուհուն,
Ու երբ նա արդեն ջրում էր կապույտ
Ասաց. «Սպասե՛ք յոթ գիշեր անքուն»:

Անցավ յոթը օր ու յոթը գիշեր,
Տղերքը դարձան արդեն անհամբեր,
Նրանց թվաց, թե իրենց խաբել է,
Իգուր են իրենք շուտ հավատացել:

Բայց յոթ օր հետո, գիշերվա կեսին,
Ինչ-որ խուլ ձայներ լսվեցին ծովից,
Այն ավելոծվեց ու խփեց ափին,
Ու ծովից հանեց հսկա կրիային:

Նա մեջքին ուներ երկայթե սնդուկ,
Ու նրա մեջ էլ՝ ինչպես ձմերուկ,
Սև գույն ունեցող ահագին մի բան,
Որ պարաններով կապված էր ամուր:

Վախով, զարմանքով հանեցին բեռը,
Կրիան վերջապես հանեց գլուխը,
Ասաց, թե ինչպես կպայթի ժայռը,
Տվեց գործելու գաղտնագրերը:

Առած թանկագին ավարը փնտրած
Ու արագավազ ձիերը հեծած,
Ուղևորվեցին նրանք դեպի տուն,
Ուր սպասում էր մայրը կարոտած:

8

Իսկ այնտեղ հսկա լեռների խորքում
Արքա Չաքարը գնում է, գնում,
Վերջապես հսկա մի շենք է տեսնում,
Բայց իր տեսածից բան չի հասկանում:

Ասել՝ ամբողջ է՝ նման չէ բնավ,
Ոչ էլ շքեղ է պալատի նման,
Հսկա մի ժայռ է երկայթյա դռնով,
Իսկ դռան առաջ՝ հրեշներ խմբով:

Բագմագլխանի, կանգնած կողք-կողքի,
Շարվել են նրանք պահակների պես,
Հսկա պոչերով՝ նման օձերի,
Իսկ գլուխները՝ անճռռնի ու մեծ:

Չաքարը ուզեց կանչել տիրոջը,
Բայց հանկարծ եկավ մեծ բրդոտ արջը,
Ու խոսեց, ինչպես կխոսեր մարդը,
Թաթով քորելով դունչն ու ականջը.

– Լսիր, մարդ եղբայր, ինձ պես դժբախտին,
Որ չարժանանաս դու էլ իմ բախտին,
Մի կանչիր նրան, այդ սև հրեշին,
Թե չէ կարթնանա, ու վայ՛ք օրին:

Ես էլ քեզ նման կտրին եմ եղել,
Բայց արի ու տես՝ ինչ օրն եմ ընկել,
Հենց որ քեզ տեսնի՝ չի թողնի խոսես,
Կասի. «Ինչո՞ւ ես քունս խանգարել»:

Հենց որ դու ասես՝ եկել եմ՝ կռվեմ,
Նա հրեշներին կհանի քո դեմ,
Դու հրեշներին կհաղթես՝ գիտեմ,
Նա կախարդներին կուղարկի քո դեմ:

Նրանք չեն կռվում ազնիվ ու արդար,
Այլ կախարդում են անեծքներով չար,
Ու դու կդառնաս ինչ-որ մի գազան,
Ինչպես որ ինքս այս օրին հասա:

Դու պետք է անես այնպիսի մի բան,
Որ եթե դևը քնից արթնանա,
Չար կախարդները քնած էլ մնան,
Ինչքան էլ գոռա, հրամաններ տա:

– Դե, որ այդքանը գիտես իսկապես,
Հապա ինչո՞ւ ես այդ օրը ընկելի:
– Դե, որովհետև ինքս էլ քեզ պես
Լավ խորհուրդներին չեմ հավատացել:

Այդ կախարդները քնած են հիմա,
Մի քիչ որ գնաս՝ այնտեղ աղբյուր կա,
Այն քնաբեր է, նմանը չկա,
Դիր դու նրանց մոտ մի մեծ ջրաման:

Քնից կարթնանան, կիսմեն թասից,
Հարբածի նման կքնեն նորից,
Իսկ մնացածը կախված է քեզնից,
Թե որ հաղթեցիր՝ դուրս կգաս ժայռից:

Արքա Չաքարը նրա ասածն արեց,
Հետո ամրոցի դիմացը կանգնեց,
Ինչքան ուժ ուներ՝ տիրոջը կանչեց.
– Էյ, քնկոտ տանտե՛ր, հերիք է քնես:

Այդ հզոր կանչը արձագանք տվեց,
Ու հսկա դուռը ճռռոցով բացվեց,
Այնտեղից հսկա մի դև դուրս եկավ,
Տեսնելով մարդուն՝ անչափ կատաղեց:

– Ո՞վ ես, հողեղեն դրսի աշխարհի,
Ի՞նչու ես եկել անպատեհ ժամի,
Հենց որ փչեցի՝ շունչդ կմարի,
Քանի դեռ ուշ չէ, աչքիցս կորիր:

– Ես քեզ մոտ եկա որպես բարեկամ,
Իսկ դու արթնացել ու սպառնում ես ինձ:
Եկա խնդրելու՝ ոչ կովի համար,
Բայց թե ուզում ես՝ փորձենք ուժերս:

Դևը կատաղեց, փչեց՝ ինչպես բուք,
Փռչին բարձրացավ, պատեց ամենուր,
Թռան օդի մեջ քար, ավազ ու մուր,
Բայց մեր Չաքարը մնաց իր տեղում:

Երբ որ վերջապես դադարեց փչել,
Կարծեց՝ խեղճ մարդը անհետ կորել է.
Բայց նոր էր փռչու շղարշը ցրվել,
Տեսավ, որ մարդը տեղից չի շարժվել:

Վերցրեց մոտ ընկած ահռելի մի քար,
Եվ նետեց, ինչքան ձեռքում ուժ ուներ,
Ու ընկած տեղից կայծեր դուրս թռան,
Թվաց, թե մարդուց հետք էլ չմնաց:

Բայց նայեց, տեսավ, որ բան դուրս չեկավ,
Պահակ վիշապին տվեց հրաման,
Սա տեղից ելավ, պոչը թափ տալով,
Յոթ երախներից կրակ ժայթթելով:

Հսկա մողեսի հզոր ճանկերով
Նա ուզեց բռնել անվախ արքային,
Բայց գլուխները՝ Չաքարի սրով
Թռան մարմնից յոթն էլ մի զարկով:

Դևը տեսավ, որ ուրիշ ճար չկա,
Նա կախարդներին կանչեց, որ մոտ գան,
Բայց նրանք հարբած ու գետնին փռված,
Տեղներից նույնիսկ շարժվել չուզեցին:

Նորից ու նորից մռնչաց չարը,
Բայց երբ որ զգաց՝ մոտիկ է մահը,
Մինչև Չաքարը կհաներ սուրը,
Ներս սողաց բույնն իր ու փակեց դուռը:

Մի պահ մենք թողնենք իշխանին մենակ,
 Ու եղբայրների ջոկին միանանք,
 Որոնք ավարով, ձիերին հեծած,
 Վերջապես քարե անձավին հասան:

Քանի որ արդեն գիշերն էր իջնում,
 Իջան ձիերից մոտիկ բացատում,
 Ու որոշեցին քնել վրանում,
 Որ վաղ առավոտ շուտ լինեն տեղում:

Եվ այդ գիշերը, երբ հաղթեց քունը,
 Տեսան մի երազ՝ երեքն էլ նույնը:
 Նրանց մոտ եկավ այն նույն ծերուկը,
 Որ օգնեց գտնել պայթուցիկ ռումբը:

Խոսեց, շոյելով ճերմակ միրուքը.
 – Ապրեք, որ գտաք այդ հզոր ռումբը,
 Բայց այն ավերիչ ուժ ունի իր մեջ,
 Որն ավերակներ կդարձնի շուրջը:

Այո, կբացվի անձավի ելքը,
 Բայց և կտուժի ձեր հայրը նույնպես,
 Հզոր, ավերիչ նրա ալիքը
 Կարող է ձեզ իր գոհը դարձնել:

Միայն մի ելք կա, որ չվնասի,
 Այն պետք է միայն անձավում պայթի,
 Հենց չարի բնում, որ նրան ջնջի,
 Այնժամ չարին բարին կհաղթի:

Այդ իսկ պատճառով՝ սարը բարձրացեք,
 Մեծ լեռան խորքը տանող ացք գտեք,
 Իջեք պարանով ու ռումբը տարեք,
 Մինչև որ դևի դուռը կհասնեք:

Ձեր հայրն այնտեղ է, ողջ է և առողջ,
Բայց օգնություն է հարկավոր նրան,
Դևը մտել է խառնարանը մեծ,
Ոչ մեկի սուրբ չի հասնի նրան:

Ռուսերը կոներք այդ դռան առաջ,
Ավագով ծածկեք, որ լինի անշարժ,
Շտապ բարձրացեք պարանով մեկնած,
Ինչքան կարող եք, հեռացեք արագ:

Դևը կտեսնի, որ աղմուկ չկա,
Դուռը կբացի, նորից դուրս կգա,
Հենց ոտքը դնի ձեր ռուսի վրա,
Այդ հսկա լեռը վրան փուլ կգա:

Քնից արթնացան տղաները մեր,
Տեսած երազից սաստիկ զարմացած,
Իրար պատմեցին երազը տեսած,
Ու որոշեցին, թե ինչպես վարվել:

10

Առավոտ ծագին սարը բարձրացան,
Նրա գագաթին մի նեղ անցք գտան
Ու որոշեցին՝ երկուսը մնան,
Մեկը ռուսի հետ մտնի գետնի տակ:

Քանի որ անցքը նեղ պատեր ուներ,
Փոքրամարմինը պիտի ներս մտներ,
Դա Աժդահակը կարող էր անել,
Նա պիտի մտներ, չկար ուրիշ ելք:

Երկար ու ամուր մի պարան գտան,
Ամուր կապեցին ռուսերը և նրան
Ու դեպի խորունկ անդունդը տարան.
Տղան ռուսի հետ պարանով իջավ:

Փորրիկ, բայց անվախ մեր Աժդահակը
Վերջապես հասավ հորի հատակը,
Տեսավ՝ մի քարին նստած էր հայրը
Ու մտածում էր իր անելիքը:

Հայրիկ կանչելով, նա առաջ գնաց,
Հայրը տեսածին նախ չհավատաց,
Բայց որդին նրան ամեն ինչ պատմեց,
Ու բերած ռումբի գաղտիքը բացեց:

Չաքարը լսեց որդու պատմածը,
Ինքն էլ պատմեց իր գլխին եկածը,
Հետո ձեռքն առավ որդու բերածը,
Տարավ ու դրեց հենց դռան տակը:

Հետո շտապով բարձրացան հերթով,
Գրկախառնվեցին անհուն կարոտով,
Քանի որ լեռը լի էր վտանգով,
Հնարավորին չափ հեռացան փուլթով:

Երբ բավականին հեռացան սարից,
Հանկարծ ցնցվեցին հզոր պայթյունից,
Մթնել էր շուրջը փոշուց ու ծխից,
Որը գալիս էր լեռան փեշերից:

Ծատ երկար նրանք պառկած մնացին
Ու երբ վերջապես ելան, կանգնեցին,
Իրենց տեսածին չհավատացին,
Սարը դարձել էր հավասար դաշտին:

Ուրախ, երջանիկ տուն վերադարձան,
Երբ որ այդ լուրը բոլորին հասավ,
Ամբողջ երկիրը հանգիստ շունչ առավ
Իսկ չարը դաժան գետնի տակ անցավ:

Ու իմ հերիաթն էլ պետք է վերջանա,
Որ ինձ լսողի աչքերին քուն գա,
Երեք խնձորն էլ թող որ ձեզ մնա,
Որ ձեր երագում այն հազար դառնա:
14.09.2015 թ.

Станислав Ян

Станислав Захарович Ян родился в 1944 году в городе Арташат (Армения). В 1971 году окончил факультет филологии Ереванского государственного университета. С 1973 года проживает в Крыму.

Станислав Ян стоял у истоков образования Крымского армянского общества, является членом национального совета КАО, Союза этнических журналистов Крыма.

С 1996 по 2003 год был соучредителем газеты «Республика Крым». Его произведения публиковались в крымской прессе, в том числе в журнале «Голубь Масиса», ежегодном альманахе «Родина в сердце». Он является автором телепроекта «Молодые художники Крыма», получил авторское право на телепроект «Взятка».

В 1993 году реализовал авторский проект выставки «Художники Крыма» с участием самых известных мастеров живописи. Постоянно курирует телепрограмму «Барев».

Член международного благотворительного клуба «Ротари». В 1990 году возглавил первую армянскую воскресную школу и преподавал в ней.

С. Ян награждён почётной грамотой Союза армян Украины, Золотым знаком, памятной медалью им. И. К. Айвазовского КАО, памятной медалью «650 лет Сурб Хачу», орденами Архангела Михаила V, IV, III, I степеней от Украинского патриархата за вклад в экономику и поддержку патриотизма и христианской веры в Украине, почётной грамотой Главы Украинской епархии Армянской Апостольской церкви.

Он удостоен звания заслуженного журналиста АРК, является членом Союза крымских армянских писателей – коллективного члена Национального союза писателей Украины, пишет афоризмы, юмористические миниатюры.

АФОРИЗМЫ

Можно любить – ненавидя, но нельзя ненавидя любить.

* * *

Разочарование – последующая ступень в пути к прозрению и осмыслению бытия.

* * *

Страх перед смертью связан с осознанием времени и возраста. С отсутствием времени исчезает страх.

* * *

Незнание ведёт к ошибкам. Ошибки стимулируют к познанию истины. Вот такой круговорот.

* * *

Если считать наш мир и материю божественного замысла, тогда всё развитие науки – это путь к познанию таинственного замысла Бога.

* * *

Слово, как пуля, вылетит – не поймает. Но пуля ранит тело, а слово – душу. Тело можно лечить, а душу – никогда. Не стреляйте зря в душу.

* * *

– Осторожно, не вступи в грязную лужу!

– Да ты что, посмотри, какие красивые брызги! – сказала она, прыгнув в лужу. О вкусах не спорят.

* * *

У каждого Берлиоза своя Аннушка. Хоть и они никогда не встретятся.

* * *

У него была и Надежда, и Вера, и Любовь. Но не было ни надежды, ни веры, ни любви.

* * *

Не стыдно быть не понятым. Стыдно не понимать других.

* * *

Если Альма-матер плодovit, значит где-то рядом бродит Альма-фазер.

* * *

Когда ложь становится статистикой, она приводит лжеца в политику.

* * *

В присутствии овцы любой глупец возомнит из себя мудреца.

* * *

Когда жизнь прожита, не так важно, кого вы любили. Важно, кто вас любил. Не помогает, но приятно вспомнить...

* * *

Некролог – тоже реклама. Но, увы, товар уже продан...

* * *

Чем женщина становится старше, тем больше она старается выглядеть моложе. Арифметическая регрессия.

* * *

Она дарила ему любовь, а он ей – комплименты. Когда всё закончилось, осталось только воспоминание.

* * *

Прожить жизнь в кредит, значит платить проценты в счёт ещё непрожитой жизни.

* * *

Не важно, кто ты. Важно, кто мечтает о встрече с тобой. Если даже ты – комар, о встрече с тобой мечтает любая жаба и птица.

* * *

Свою потерянную совесть он пытался компенсировать деньгами.

НАБЛЮДЕНИЯ

Среди идущей толпы появился чей-то роскошный живот. За ним, разбрасывая ноги по сторонам, с широкой улыбкой шёл несущий этот природный дар мужчина в полной уверенности в зависти встречных мужчин и в преимуществе над толпой.

* * *

Молодое бурлящее вино манит своим неожиданным сладким опьяняющим вкусом. Но быстро теряет свою привлекательность, когда перестаёт бродить. И только спустя годы при добавлении составляющих компонентов приобретает букет, цвет и привлекательность. Как много общего с женщиной.

* * *

Когда вор смотрит тебе в глаза и лезет к тебе в карман, а тебе неудобно схватить его за руку и объявить его вором, ты – не святоша, хоть и так думаешь. Ты убийца, потому что, почувствовав свою безнаказанность, он поступит так не раз. Пока кто-то, не «святоша», не прикончит его. А ты мог бы спасти его.

* * *

Страсть напоминает хорошее холодное шампанское, которое хочется выпить залпом в знойную жару до полного утоления жажды. То, что останется в бутылке и сохранится на годы, превратится в выдержанное крепкое вино, которое можно смаковать по чуть-чуть, осезая прекрасный букет. Это – и не страсть, и не любовь... Это воспоминание о залпом выпитом шампанском...

* * *

Жизнь напоминает брошенный камень в воду. Большой камень – большие круги, маленький – маленькие.

Круги – это жизнь, друзья, годы, события и память. Пока круги расходятся, любимся мы, любятся друзья. Жизнь кипит. Потом все отдаляются. Остаётся гладь.

Если суждено быть, будь большим камнем, чтобы люди могли подольше любоваться твоими кругами.

НЕПРИЧЁСАННЫЕ МЫСЛИ

Самопожирание – результат переоценки собственной полноценности с желанием завуалировать духовную нищету.

К сожалению, это негативно влияет на окружающую среду, оставляя запах гари, слёзы от режущей боли в глазах и горечи во рту.

* * *

Современное отношение к браку напоминает дегустацию в парфюмерной лавке. Нанюхавшись многочисленных пробников, покупаем то, что настойчиво предлагает продавщица.

* * *

Не знаю, нужно ли называть добродетелем хищника, который несёт в зубах ещё живого косулёнка своим детёнышам? Скажите: это естественный отбор?

* * *

Реклама продуктов на экранах телевизоров напоминает рекламу предвыборных кампаний депутатов. Хороший товар не нуждается в рекламе.

* * *

Когда бываю в квартирах высокопоставленных чиновников, я понимаю: сознание определяет быт. Когда я вижу неблагоустроенную нашу жизнь с вами, стоки нечистот по разбитым улицам, трущобы, о чём должны побеспокоиться те же чиновники, не понимаю, сколько сознаний помещается в их голове. Вот талантищи!

* * *

Страшно подумать, какова была бы жизнь, если бы человечество жило вечно и не думало о смерти. Кошмар!

* * *

Недавно в разговоре мой собеседник, рассказывая о своей дружбе со своей старой учительницей, сказал: «Некоторое время у нас были отношения». Поймав мой вопросительный взгляд, он засмеялся: «Нет, не в том смысле». И я подумал: как слова меняют свое значение. Когда люди «о том самом» пытаются завуалировать словами, имеющими своё прямое значение. «Вы замужем?» – «Нет, в отношениях»... Может,

всё-таки лучше вещи называть своими именами? А то я со многими имею отношения и теперь не знаю, как это объяснить.

* * *

Красота спасёт мир. Наука его загубит.

* * *

Постоянная борьба человека со своей совестью. А куда деваться? Вечная проблема.

ЮМОР

Серийный маньяк-самоубийца просит в его смерти никого не винить.

* * *

Если одинокая женщина пригласила мужчину на ужин, не важно, что будет подано на ужин. Важно, что будет подано на завтрак.

* * *

Популярный артист из «Реалити-шоу» проездом из Москвы в Ялту решил выступить с концертом в Симферополе. Билеты продаются во всех кассах. Кошмар!

* * *

Мужчина из зоны риска познакомится с молодой девушкой из зоны риска для совместной самоизоляции.

* * *

Скончавшийся раньше времени богатый пациент глубоко разочаровал своего доктора.

* * *

Убивать нельзя прокормить!

* * *

Лучше быть подъябочником, чем подкаблучником.

* * *

- Ты слышала, Маша выходит замуж?
- Она же корова, кому она могла пригнуться, за кого выходит замуж?
- За ветеринара!

* * *

Продаётся необитаемый остров в субтропиках. Недорого!
Самовывоз!

* * *

– Дайте мне рояль, и я переверну земной шар, – сказал пианист.

* * *

– Любимый, помнишь, что когда мы поженились, ты обещал меня носить на руках?

– Да, дорогая, помню. Тогда ты весила на 40 кг меньше.

* * *

Прогуливавшийся в лесу гражданин внезапно подвергся нападению озверевших диких зайцев. Случайно оказавшимся под рукой ружьём он героически защищал себя, пока не уложил последнего хищника. Егерь извинился перед пострадавшим гражданином – прокурором за непристойное поведение своих питомцев.

* * *

Он всю жизнь ждал свою принцессу на «Бентли». Не дождавшись, так и ездил на старых «Жигулях» на старости лет.

* * *

Господин Цукерман! Прошу вернуть пропавшего в Вашем интернете моего мужа.

* * *

Давно хотел осуществить детскую мечту – сходить в цирк, посмотреть на животных и зверей. Сходил. Какая там дрессировщица! Настоящая хищница!

* * *

Недавно со старыми друзьями по детству решили собраться и вспомнить детство. Выпили изрядно. Потом два раза обнулились. Было весело. Вспомнили, как дрались в детстве. И даже подрались. Обнулились аж до детства. Решили ещё раз обнулиться и примириться. Не получилось. Бумажники обнулились...

* * *

Если бы не лысина, он выглядел бы совсем глупым человеком.

* * *

На кухне ночью тайком от жены читал Солженицына. Нагрянул КГБ. Судя по вопросам, они тоже его читали. Сошлись на том, что редкая гадость, опорочивающая наш социалистический строй. Они о себе оставили хорошее впечатление. Я им – расписку о сотрудничестве. Как-то жить надо...

Вагаршак Мазлумян

(1937–2020)

Вагаршак Седракович Мазлумян родился 21 ноября 1937 года в деревне Шейх-Мамай Старокрымского района, Крым. С 1941 по 1944 год находился в оккупации. В 1944 году вместе с семьёй был выслан на Урал. Там окончил среднюю школу.

С 1957 по 1960 год служил в Советской армии. В 1963 году окончил мотоциклетный техникум в Ирбите Свердловской области. С 1963 по 1970 год работал инженером-технологом на вагоностроительном заводе в Днепродзержинске.

В 1970 году окончил Днепропетровский инженерно-строительный институт. С 1970 по 1977 год работал на стройках Днепропетровской области, где прошёл путь от мастера до главного инженера строительного управления. С 1977 по 1993 год работал на стройках Армении на руководящих должностях. Строил 16-й квартал в Ереване.

С 1993 по 2020 год проживал в крымском посёлке Айкаване. Участвовал в его строительстве с 1993 по 1999 год. С 1999

по 2004 год работал заместителем директора по финансово-экономической деятельности Симферопольского ремонтно-механического завода.

С 2006 по 2010 год избирался депутатом местного совета.

Вагаршак Мазлумян был членом Национального союза писателей Украины.

Ушёл из жизни 27 августа 2020 года. Похоронен в Симферополе.

ЦАРЬ ТИГРАН ВЕЛИКИЙ

*Начало в №№ 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
альманаха «Родина в сердце».*

ГЛАВА ПЯТАЯ

ВОЙНА С ПАРФИЕЙ

(продолжение)

Не доходя до стен Ашшура тысячи локтей, спарапет Варужан приказал армянским войскам остановиться на ночной отдых.

Выставив усиленный дозор, они заняли покинутые жителями дома в близлежащих сёлах, а большая часть расположилась на обширном поле, вдоль русла реки, на виду жителей Ашшура, вселяя в их души страх и смятение предстоящего дня. Наступили сумерки, и одновременно зажглись десятки тысяч костров в южной и северной частях города, словно солнечным светом озарив всё вокруг: город с крепостной стеной, домами и дворцами, тихую реку, палаточные города с воинами, конями, верблюдами, мулами, ослами и синеющие вдали горы. Как всегда, в центре палаточного городка были установлены отдельные шатры царя, спарапета и жрецов.

Царь собрал всех военачальников и советников в своём шатре для обсуждения планов действий по овладению городом.

– Мои доблестные командиры! – начал царь, открывая военное совещание. – Прежде, чем начать штурм Ашшура, надо обсудить и принять ряд конкретных решений. Первое – направить парламентариев с белым флагом к парфянскому царю Митридату с предложением о добровольной сдаче города к завтрашнему полудню. Второе – в случае согласия Митридата по первому предложению ему и его семье я гарантирую

сохранение жизни. За ним остаются все его личные владения, имущество, рабы. Митридат признает власть армянского царя над Парфией и откажется от титула «царя царей» в мою пользу. Третье – в случае отклонения моих предложений и по истечении срока ультиматума я начну штурмовать город. Тогда пусть пеняет на себя. Да видят звёзды, я этого не хочу!..

После совещания парламентёры отправились в путь. Старшим был Мушег, городской голова Арташата и родной дядя Тиграна, который уговорил своего племянника, чтобы тот утвердил его кандидатуру, ссылаясь на свой большой жизненный опыт в решении спорных вопросов, касающихся интересов государства. Сопровождала парламентариев сотня воинов из личного царского полка охраны, ведомая Овнаном Саруханом.

Перед выходом все тщательно привели себя в порядок: светские оделись в дорогие одежды, а воины – в блестящие доспехи. Особенно долго приводил себя в порядок Мушег, придирчиво осматривая в зеркало. Он даже хотел облачиться в доспехи и повесить сбоку меч, но его уговорили этого не делать, так как до встречи с Митридатом у парламентарёв будут изымать оружие, и он, скрипя сердцем, согласился.

...За всеми приготовлениями и передвижением армянских войск с самой верхней площадки цитадели пристально наблюдал царь Митридат и его советники. На террасах цитадели факелы и светильники не зажигали, в этом не было необходимости, так как от пылавших многотысячных армянских костров было светло, как при наступлении сумерек.

Через небольшие промежутки времени к Митридату подбегали ординарцы с сообщениями и тотчас с ответами удалялись. Очередной ординарец доложил царю, что у крепостных ворот стоят парламентёры Тиграна с белым флагом. Начальник стражи не знает, как ему поступить – пропустить или уничтожить.

– Немедленно скажи к воротам и лично приведи их ко мне во дворец с завязанными глазами. Как только армяне появятся, я спущусь вниз.

Ординарец бегом удалился с террасы, вскочил на коня и помчался к воротам, где ждали армянские парламентёры. Вскоре они предстали перед очами Митридата.

– Государь Великой Парфянской империи! – начал на арамейском языке Мушег, которым владел в совершенстве. – Царь Великой Армении Тигран направил нас, парламентёров, к тебе с требованием капитуляции и сдачи города. Взамен этого он гарантирует жизнь тебе и твоей семье. Оставляет за тобой всё твоё имущество, твои владения, твоих рабов и твой гарем.

Услышав первые слова капитуляции и сдачи города от парламентёров Тиграна, Митридат вспыхнул гневом. Это стало видно по заходившим желвакам скул лица, но он находился в том положении, когда надо было сохранить спокойствие и выдержку, чтобы своими необдуманными действиями и поступками не вызвать гнева у армянского царя.

– Если я отклоню все условия твоего царя, что тогда? – уже спокойным голосом спросил парфянский царь, перебирая костлявыми пальцами свои неразлучные янтарные чётки.

– Тигран Великий ждёт тебя с ключами от города ровно до полудня завтрашнего дня. По истечении этого срока армянские войска начнут штурмовать город, и тогда никому не будет пощады, – закончил требования Тиграна Мушег и стал ждать ответа, который немедленно последовал:

– Передай своему царю, что Парфия никогда не сдастся и никогда ни перед кем не склонит колени, даже перед Тиграном. Ещё передай Тиграну, чтобы он не забывал про своё заточение, которое его ждёт. Камера его свободна... Напоследок хочу вас, арменов, предостеречь, что под стенами Ашшура вы найдёте себе большую могилу.

Сказав эти слова, Митридат отвернулся и молча, шаркающей походкой удалился...

Арамейские стражники вывели армянских парламентёров за ворота, развязали им глаза и отпустили, на прощанье посоветовали, чтобы больше не появлялись.

Мушег слово в слово передал племяннику слова парфянского царя Митридата.

– Я другого ответа и не ждал, – усмехнувшись, сказал Тигран, поворачиваясь корпусом к спарапету, который сам всё услышал. – Дорогой дядя, что в городе увидел?

– Ничего не видели, потому что они нам глаза платком завязали, чтобы плохо ориентировались. Только слышали крики и угрозы в наш адрес на каждом шагу, да было слышно звон и лязг оружия. Видно, воины арамейев занимали боевые позиции, – поделился услышанным Мушег, довольный парламентёрской миссией.

– Как вёл себя Митридат? – вновь поинтересовался Тигран.

– Держится достойно, как подобает царю. Но он сильно постарел, страшно исхудал, от него остались лишь кожа да кости. Видать, собирается на вечный покой...

– Завтра будет жарко! – после небольшого раздумья, какбы в пространство, сказал царь, имея в виду то ли погоду, то ли сражение.

Отгоняя прочь все остальные мысли, царь потрянул головой и добавил:

– Мы не штурмовали большие города. Всё ли у тебя готово, спарапет?

– Все полки, все подразделения армии получили конкретные задания. Первыми начинают катапультные баллисты, которые в течение долгого времени должны обрушить на город тысячи горшков с напалмом, вызвав большие пожары. После переноса огня в глубь города, пойдут на штурм крепостных стен стенолазы-пехотинцы с длинными приставными лестницами и крючники с верёвками. Прикроют стенолазов тысячи лучников, которые градом стрел будут поражать противника на стенах, не позволяя им высовываться. В это время мощные тараны начнут ломать крепостные ворота и рушить стены, в пролом которых хлынут кавалерия и резервные полки пехоты.

Обрисовав картину предстоящего штурма, спарапет доложил царю, что Ерванд со своей конницей форсировал Тигр и ждёт сигнала, а затем предложил:

– Государь, раз Митридат отклонил твоё предложение о капитуляции, я думаю, нам стоит штурмовать город с раннего утра, с восходом солнца.

– Пусть будет по-твоему, – согласился царь и при этом приказал: – Для облегчения работ таранам дай команду баллистникам произвести массированный обстрел ворот города пылающими стрелами.

– Будет исполнено, государь, – согласился Варужан.

Отпустив свиту на отдых, царь со спарапетом ещё раз долго обсуждал все подробности предстоящего штурма города. Из рассказов лазутчиков Тигран знал, что в городе находится двадцатитысячное, хорошо вооружённое войско, да ещё много тысяч ополченцев из числа горожан и примкнувших селян из близлежащих сёл, которые в состоянии выдержать длительную осаду, что, конечно, не входило в планы Тиграна. Армянскому царю не хотелось долго топтаться под стенами Ашшура, когда его союзник – царь Великого Понта Митридат Евпатор успешно воюет с Великим Римом, очистив от римлян всю провинцию Азию, и даже захватил столицу Греции – Афины...

– Мой спарапет! – вновь уже который раз обратился к Варужану Тигран, стоя возле пылающего светильника, пламя которого отбрасывало длинную тень царя на стену полотняного шатра. – Завтра мы сможем взять штурмом город?

После непродолжительного раздумья Варужан ответил:

– Город большой, государь! Вместе с ополченцами гарнизон насчитывает до сорока тысяч воинов. Сила большая. Обычно штурмующие должны иметь трёхкратное превосходство в живой силе над обороняющимися, а у нас – лишь девяносто тысяч. Правда, к нам на помощь идёт с двадцатитысячным войском царь Иберии Ираклий и пятнадцатитысячным отрядом царь и верховный жрец Агванка Дживаншир.

– Наши союзники прибудут сюда не раньше осени. – заявил Тигран. – Я ждать не могу. Надо брать немедленно!

– Будем стараться, государь! Но может с первого раза не сможем взять город, а вот со второй попытки точно возьмём!

– Это совсем другой ответ, – повеселев, воскликнул царь, обнимая, как всегда, за плечи смущённого своего главнокомандующего...

Ночь перед штурмом была полностью использована противоборствующими сторонами: арамеи усилили огонь под котлами со смолой, чтобы довести содержимое до кипения, разложили вдоль крепостных стен вязанки хвороста, тюки сена с соломой, пропитав их горючей смесью. Лучники заняли места у амбразур стен вместе с пехотинцами. Горожане всю ночь таскали камни на крепостные стены, чтобы всё это утром обрушить на головы армянам.

Армяне установили вдоль крепостных стен по всему фронту до сотни катапульт и баллист на расстоянии до ста локтей друг от друга. Рядом с каждой установкой аккуратно были сложены глиняные горшки с зажигательной смесью и разведены костры для её разогрева. Тараны были максимально подведены к крепостным воротам и стенам. Возле установок выставили дозорных, а все остальные воины отдыхали в палаточном городе.

Для многих воинов ночь проходила в тревожном ожидании наступающего утра. В такие минуты вспоминались родные и близкие люди. Командир пехотного полка Вазген обошёл все свои сотни, дал наказ командирам, проверил караульных, несших охрану полка, и после обхода зашёл в свою палатку. Снял с себя доспехи, почувствовал лёгкость во всём теле. Приятно было лежать на спине, расслабившись всем телом, чувствовать приятное покалывание в икрах ног, натруженных за день, и вспоминать о последней встрече с Нунэ, дочерью кузнеца, к которой у него были серьёзные намерения. Он долго ворочался с боку на бок и только перед самым рассветом заснул, но вскоре засигналили трубы, пробуждая войско к подъёму, который для многих будет последним пробуждением в их жизни. Воины быстро встали на ноги. Первым делом оделись в тяжёлые доспехи и начали сворачивать палатки, жуя на ходу завтраки, приготовленные ещё с вечера. Кругом слышался

лязг и звон оружия и доспехов. Ещё ярче запылали костры вдоль крепостных стен, разогревая горшки с зажигательной смесью. Расчёты быстро заняли свои места возле установок, приводя их в боевое положение. В ответ запылали костры на крепостных стенах, словно огненная гирлянда опоясала город по всему периметру. Спарапет разослал во все полки и подразделения своих ординарцев с приказами действовать согласно установленного плана, затем пошёл к царскому шатру. Царь со свитой тоже были облачены в доспехи и при оружии, оживлённо между собой переговаривались, наблюдая за приготовлением своих войск и противника. При появлении спарапета все замолкли в ожидании рапорта. Варужан отсалютовал мечом царю, его свите и начал говорить:

– Царь Армении Великой, царь Армении Малой, царь Софены, царь Вирка, царь Агванка! Войска к штурму Ашшура готовы! Спарапет армянских войск просит твоего разрешения, государь, начинать штурм города!

Царь принял рапорт, оглядел свои войска, чётко построены в полки, коим не было конца, растянувшись на десятки тысяч локтей по всему обширному полю перед бывшей столицей Ассирии... Затем глянул на небо, на восходящее солнце, что-то про себя сказал, а вслух громко произнёс:

– Мои славные воины, начинайте штурм города!

Близстоящие полки, услышав слова, произнесённые царём в их адрес, что было мочи закричали:

– Да здравствует наш Великий царь Тигран!.. Слава царю!.. Слава!

Эхом прокатилось приветствие до других, далее стоящих полков, от них – ещё далее к самому горизонту... Длительное время в воздухе висели слова приветствия в адрес царя. Едва они затихли, как началась массированная бомбардировка города: десятки катапульта и баллист одновременно начали швырять горшки с зажигательной смесью по крепостным стенам. При ударе горшков в стену они вдребезги разбивались,

обливая стены горячей смесью, вызывая зарево пожаров, которое пожирало всё на своём пути. Крепостные стены запылали огнём. От прямых попаданий катапульт несколько котлов перевернулось, и горящая масса разлилась, сжигая на своём пути и лучников, и пехотинцев парфян, многие из которых в панике разбежались. Спасаясь от огня, воины прыгали с крепостных стен и разбивались насмерть. Ужас охватил защитников крепостной стены, кругом слышались вопли и крики о помощи. Катапульты и баллисты перенесли огонь в глубь города, и вскоре там тоже вспыхнули многочисленные пожары.

– Государь, дайте команду открыть ворота, чтобы конники уничтожили эти проклятые катапульты, – со срывающимися голосами умоляли Митридата его командиры полков. – От их бомбардировок горит весь город!..

– Армяне только этого и ждут, чтобы ворваться в город, – стал доказывать им Митридат. – Они скоро полезут на стены. Вот тогда наступит нам час колошматить их. Надо ещё малость продержаться, ещё чуть-чуть...

По команде спарапета настала очередь штурмовать стены пехотинцам-стенолазам, поддерживаемым стрелами лучников, не давая парфянам высовываться из амбразур и вести прицельный огонь. Таранчики в спешном порядке стали подкатывать таран к стенам и крепостным воротам. Под командой князя Ованеса они приступили к работе, методично нанося удары по дубовым воротам. Защитники города осыпали армян камнями, лили кипящую смолу и расплавленный свинец. Рогатинами из амбразур стали сталкивать от стен приставные лестницы, усеянные армянскими пехотинцами. Крепостные стены западной части города были сплошь облеплены армянской пехотой, взбиравшейся вверх по приставным лестницам и по верёвкам с крюками. Отдельные смельчаки уже оседлали крепостные стены и стали теснить парфянскую пехоту. Чтобы выправить положение и отсечь армянскую пехоту, облепившую крепостную стену, от подходящих к ним на помощь пехотных

полков, парфяне одновременно сбросили под стены заранее пропитанные горючей смесью вязанки с хворостом, тюки с сеном и соломой, забросали их горящими факелами. Вмиг взметнулась вверх сплошная огненная стена, пожирая всех на стене. С душераздирающими криками горели, падая со стены, армянские пехотинцы. Сплошным огнём парфяне очистили крепостные стены от штурмующих. Бежавшая к стенам вторая ударная волна вмиг остановилась и тотчас отпрянула назад, спасаясь от огненного шквала. За штурмом города внимательно наблюдал армянский царь, и когда он увидел отпрянувшие от стен армянские полки, повелительно потребовал:

– Коня!..

Тотчас ординарец подвёл Тиграну его любимого коня в позолоченной сбруе с серебряным седлом. Не успела свита ахнуть, как царь понёсся на коне к самым крепостным стенам с развивающимся сзади плеч пурпурным плащом. Вдогонку за царём помчался его полк охраны, чтобы в минуты опасности прикрыть Тиграна своими телами.

– Мои доблестные воины! С вами я, ваш царь Тигран! – поравнявшись с пехотинцами Вазгена, крикнул царь. – Возьмёте сегодня город, всех щедро озолочу, а ваш командир станет крёстным отцом моего народившегося третьего сына!

– Слава нашему великому царю! Сегодня мы преподнесём тебе город аж на блюдечке! – дружно пообещали пехотинцы, видя на переднем крае царя и, воодушевлённые его обещаниями, с ещё большей яростью ринулись на стены города.

Сотник Рубен, сорвиголова и любимчик Вазгена, пробегая мимо командира со своей сотней на самый опасный участок обороны парфян, крикнул:

– Далеко пойдёшь, командир! Станешь кумом самого царя!..

– Всё может быть! – шутливо согласился Вазген.

Несмотря на большие потери, таранники всё же добились своего. При очередном ударе бревно, обшитое железом, пробило большую брешь в полуобгоревших воротах, куда сразу

устремилась сотня Рубена, вернее то, что от неё осталось, хладнокровно отбиваясь от наседавших парфян, стремившихся выбить смельчаков обратно.

Потеряв половину полка убитыми и ранеными, наконец пехотинцы Вазгена прорвались на стену у центральных ворот, по ходу прикончив парфян, и стали вращать барабаны подъёма металлической шторы ворот на входной арке крепостной стены, через проём которой ворвались армянские пехотинцы в город. Парфяне отчаянно сопротивлялись, цепляясь за каждую пядь своей земли. Сражение сопровождалось криками, руганью на разных языках. Звенели мечи, катились по земле отрубленные головы, кругом валялись убитые и раненые, горели трупы парфянских и армянских воинов, попавших под обстрел горшков с зажигательной смесью и содержимым котлов...

В одном из эпизодов сражения в сложное положение попал командир двенадцатого пехотного полка Вазген, на которого надело одновременно несколько озверевших парфянских пехотинцев, сию минуту пронзив его копьями, от которых тот с трудом отбивался.

– Держись, командир, я иду на помощь! – крикнул сотник Рубен, прикрывая сзади Вазгена собою и щитом от парфянских копий. Разящий удар был настолько сильным, что копьё пробило щит и засело в нагрудном панцире сотника. Рубен ойкнул, но на ногах удержался и в свою очередь, со всего размаха, обрушил свой тяжёлый меч на голову растерявшемуся парфянину.

– Спасибо, Рубен! – поблагодарил сотника Вазген. – Ты меня от верной смерти спас.

На что тот, в свойственной ему манере, шутливо ответил:

– А то царский сынок остался бы без крёстного!..

Через разрушенные открытые ворота в город ворвалась тяжёлая армянская кавалерия. Конники со свистом и улюлюканьем понеслись по улице прямо к цитадели. Дорогу конникам Воскана преградила десятитысячная конница парфян.

Началась сеча в узких улицах города: то напирали парфяне, армяне пятились, то напирали армяне – пятились парфяне, словно плотную пробку вытаскивали из бутылки и снова её обратно загоняли. Так продолжалось до тех пор, пока парфянской коннице не ударили в спину конники Ерванда, прорвавшиеся в город через западные ворота. Не выдержав удара с двух сторон, конники Митридата стали спасаться через проходные дворы, огороды, пробираясь к цитадели. Ближе к вечеру город был взят, за исключением цитадели, где укрылся парфянский царь. Кое-где ещё уцелевшие парфяне отчаянно сопротивлялись, но вскоре их прикончили...

Когда Тигран неожиданно поскакал на своём белом коне к крепостным воротам, свита растерялась, не зная, что предпринять в этом случае. Все были в растерянности, советник в шоке. А выручил их всех своим дельным советом и поступком родной дядя царя, градоначальник Мушег.

– Негоже нам отставать от своего царя. Мы ведь тоже воины, на нас надеты доспехи, да при том мы носим оружие. Наше место там, где царь, – сказав эти слова, старик сел на коня.

Его примеру последовали все остальные, идя за Тиграном. Свита подоспела вовремя, ибо царь уже стоял на боевой колеснице, чтобы лично принять участие в преследовании деморализованного противника.

– Государь! – запыхавшимся голосом обратился к племяннику дядя. – Мы все несём ответственность перед нашим народом за твою безопасность. Вся твоя свита просит побережь себя для осуществления великих планов в будущем. Поэтому мы все просим тебя, государь, не принимать участие в преследовании противника, ибо в этом нет необходимости, он и так почти полностью разгромлен. Не сегодня, так завтра парфяне сложат оружие.

Сказав эти слова, Мушег в вежливой форме взял из рук Тиграна поводья и передал их командующему боевыми колесницами, а затем протянул руку царю, приглашая опуститься на землю.

– Пусть будет по-вашему, – согласился Тигран, опускаясь на землю, а затем приказал: – Передайте спарамету, что я жду его в своём шатре.

После этих слов царь сел на своего скакуна, в сопровождении свиты и охранного полка отправился в свой шатёр. Двигаясь по дороге в свою ставку, Тигран всюду видел сотни убитых воинов, перекинутые и обгоревшие стенобитные орудия, обугленные огнём крепостные стены, сплошь покрытые жирным слоем сажи. За стенами висели обгоревшие деревья с коричневой листвой. Город по-прежнему горел и дымился, всюду валялось брошенное оружие. До самого шатра царя преследовали боевые кличи, ржание коней, звон оружия. Он ехал в большом раздумье: для чего он затеял эти кровавые войны, во имя чего обрекает на преждевременную смерть десятки тысяч своих воинов? Может, во имя своей славы, что тоже не исключено. Слава – это сладостное явление, которое затягивает в свои объятия, делая тебя выше всех, лучше всех и мудрее всех. Тигран оправдывался перед собой, перед современниками, перед потомками в том, что он хочет оставить им после себя сильную и независимую страну. Ради будущего он вынужден завоёвывать другие страны, чтобы отодвинуть границы своего государства как можно дальше, чтобы защищаться от могучего Рима, столкновение с которым неотвратимо приближалось. Ради этого он проводит завоевательную политику, чтобы не погибла Армения, как канули в небытие многие страны и народы...

Прибыв в свой шатёр, Тигран напрочь отогнал от себя мысли об угрызениях совести по поводу захвата Ашшура, а больше радовался близкой и окончательной победе. С вершины небольшого холма, на котором был установлен шатёр, слева хорошо просматривались синевящие вдаль воды Тигра. Царская свита пребывала в радостном настроении, много шутили и смеялись, восторгаясь блестящей операцией по захвату древней ассирийской столицы – Ашшура...

– Блестящая, можно сказать молниеносная победа, государь! – с радостью воскликнул смотритель царского двора, князь Ишхан. – Такой победе позавидовал бы сам Искандер Румадийский!..

– Блестящая операция! – согласился Тигран, весь светясь от счастья. – И всё благодаря моим славным воинам, которые дрались, как львы, презирая смерть! Теперь на тылы можно не оглядываться, все взоры на восток, на Ктисифон! Но прежде, чем отправиться на Ктисифон, надо торжественно и с размахом отметить взятие Ашшура. Не каждый день берём столицы!

Хорошее настроение царя передалось и его свите, которая радовалась вместе с ним. Вельможи шутили и подтрунивали над письмоводителем Хачиком, который не расставался со своими письменными принадлежностями. Хачик очень гордился, что ему разрешили носить военное снаряжение. Он часто осматривал себя в зеркало в разных позах – то с улыбкой на лице, то с хмурым видом, а иногда сам себе показывал язык и при этом гримасничал исподтишка, чтобы никто не заметил. Царь распорядился, чтобы на званном ужине присутствовали все полководцы – командиры полков, принимавшие непосредственное участие в штурме Ашшура. Особенное приглашение было сделано командиру двенадцатого пехотного полка Вазгену, как особо отличившемуся при взятии города. Приглашённые стоя приветствовали появление Тиграна. Царь был в военном снаряжении с накинутым сзади на плечи пурпурно-малиновым плащом. Столы ломились от яств и вина, музыканты играли весёлые мелодии, кругом слышался весёлый смех. В шатре царила торжественность проводимого ужина и значимости победы, хотя ещё укрывались мелкие в цитадели остатки разгромленных войск во главе с Митридатом, но они уже не представляли большой угрозы армянскому войску, которое держало в руках жар-птицу... Царь с кубком в руках встал. Замолкла музыка, затихли разговоры. Взоры всех были обращены к Тиграну.

– Мои славные полководцы! Мои славные советники! Мои знатные вельможи! – начал торжественно царь, перечисляя своих соратников, а затем продолжил: – Этот кубок с вином я хочу выпить за наших погибших воинов, внёсших большой вклад в нашу общую победу. Вечная слава павшим героям, которые отдали свои жизни во имя могущества и процветания нашей Армении Великой!

Все молча стоя выпили, отдав дань почтения десяткам тысяч погибших воинов. Затем пошли торжественные и хвалебные тосты, коим не была конца...

На утро ворота цитадели распахнулись. Из ворот вышел с белым флагом начальник гарнизона города в сопровождении нескольких военачальников с сообщением о его капитуляции. Он также сообщил, что Митридат вместе со своей семьёй и несколькими преданными слугами через потайной ход сбежал ночью.

...Дни и ночи напролёт, высекая искры из-под копыт, мчался небольшой отряд всадников, делая лишь короткие остановки по пути следования в селениях, чтобы заменить уставших и загнанных коней. Путь между Ашшуром и Ктесифоном в сорок парсехов путники одолели в течение трёх суток и утром четвёртого дня наконец достигли столицы. Это был парфянский царь, который вместе со своими спутниками бежал с поля сражения, поверженный Тиграном. Митридат уединился в своём дворце, приказав никого к себе не пускать, лишь немедленно вызвать наследника Орода. Войдя в царские покои, сын, увидев отца, отшатнулся: перед его взором предстал сгорбленный, совершенно немощный старик с потухшим взором и широко распростёртыми руками для объятия своего старшего сына. Ород бросился к отцу. Царь костлявыми руками обнял наследника, прижав его к своей впалой груди, и расплакался, как ребёнок. Успокоившись, Митридат сказал:

– За свою многовековую историю могучая Парфия терпит такое сокрушительное поражение второй раз, после Алексан-

дра Македонского... Эх, недооценил я Тиграна, а ведь меня предостерегал твой дядя Абас от последствий...

Парфянский царь долго сокрушался, корил и бичевал себя, а потом тихо молвил в пространство:

– Не думал я, что так бесславно закончу последние дни своего царствования...

– Отец, может, не всё кончено, – попытался успокоить его сын. – Ведь столица наша стоит на месте, обнесённая мощными крепостными стенами и с большим гарнизоном. Армянам никогда не взять Ктесифон с ходу, как они взяли Ашшур. Им понадобятся долгие месяцы, а то и годы штурмовать нашу столицу. Нам лишь бы выиграть время.

– Армяне разгромили мои отборные войска в излучине Тигра и Евфрата, взяли большой город Ашшур. Сейчас армяне отдыхают и доукомплектовываются, ждут подкрепления, которые следуют из Грузии и Албании, ведомы своими царями. В конце лета или в начале осени они будут уже стоять под стенами Ктесифона. Это будет крахом Парфянской империи, – подытожил царь Митридат.

– Что нам делать, отец? – растерянно спросил сын, а затем предложил: – Может, возратить армянам их территории, забранные нами несколько лет назад, да ещё что-нибудь дополнительно из своей страны дать?

– Тиграна это не устроит, он жаждет большего – титула царя царей!

– Нет, только не это! – испуганно вскрикнул наследник. – Это наше наследственное...

– Ладно, Ород, оставь меня одного, – сказал Митридат, выпроваживая сына...

Утомлённой долгой жизнью, последними военными поражениями, тяжёлой дорогой, парфянский царь прилёг на диван и заснул навеки...

Продолжение следует

Татевик Азарян

Родилась в городе Душанбе в 1987 году. В связи с военными событиями в Республике Таджикистан в 1991 году переехала с семьёй в Симферополь.

В 2005 году окончила среднюю школу, а в 2009-ом – Крымский факультет Национальной юридической академии Украины им. Я. Мудрого.

Воспитывает двух сыновей. Ведёт активную творческую, социально-общественную и благотворительную деятельность. Она – соучредитель и руководитель Союза творческих армян Крыма «Цирани кориз», его идейный вдохновитель и энергичный двигатель. Выступает с сольными поэтическими вечерами, участвует в различных фестивалях.

Татевик имеет большой опыт культурного добровольчества: реализация различных проектов и успешное сотворчество с яркими представителями сферы искусств.

* * *

Чего ещё ты мне не рассказал?
Какой не исповедал свой огрех?
Что спрятал от ушей и глаз моих?
От здорового и ясного ума,
От депрессивной девичьей тоски?

В чём не признался, что не оголил?
И я сейчас ведь исключительно про нерв,
Который на предательский манер
Взыграл под левый, а потом под правый глаз,
Причём и тот, и тот, и оба глаза те – мои.

Ну что, давай, чем будешь удивлять?
Что не познала от тебя ещё,
Какую ложь или правду на хранение мне сдашь,
Какой мне ждать в приём ещё багаж,
А сам-то как всё это назовёшь?

Я буду, как товаровед, вести учёт
И опись предстоящих долгих лет,
Которые двоим отведены судьбой.
Не важно – вместе или врозь, сейчас – не суть,
И припасла для исповеди полусладкое вино.

Поэтому давай, я принимаю бой,
Внимательно готова слушать и кивать,
Вникать и разговоры запивать
Букетом винных крымских мне родных полей.

* * *

Я растворяюсь в осени
Почти что без остатка,
Кружу по воздуху,

Как лист, опавший на ветру.
Мне в эту пору всё безмерно сладко
И даже слёзы,
Что дождём пролью.
Оставлю след, как поутру оставит иней,
Приблизив леденящее дыхание зимы.
Я растворяюсь в зачарованной поре,
И моё имя
Отныне ей синонимом звучит.

* * *

Я проиграла этот бой,
Так не познав, что долго так искала.
И, словно бусины, все слёзы растеряла,
И не собрать, и не сгрести рукой.
Бессмысленно жалеть о том, что не сбылось,
И холодно лицо у пустоты.
Она зияет чёрною космической дырой,
И думает надменно: «Победила».

* * *

Буря. Шквал. Цунами. Вихрь.
Извержение вулкана.
Все земные катаклизмы
Варятся во мне как магма.
Ну а ты – вдыхай. И выдох.
Такова уж твоя доля.
Все стихии пережить бы,
Что тебе я уготовлю.

* * *

Город на ладонях.
Маленькие окна
Загорятся словно звезды.
Улиц здесь не видно.

Только отголоски –
Маленькие тени
Поплыли по крышам.
Город спать ложится.
За день устаёт он.
Томно и печально,
Так, как может осень,
Он бредёт к подушке,
Так, что еле слышно.
Гул – это сопит он,
Как сопит ребёнок,
Когда сон приснится
Очень интересный.
Ну а после – утро...
Заливает солнце
Ещё сонный город.
Он так чутко спит...
Первые машины.
Всё. И разбудили.
Город на ладонях.
Он тихонько дышит.
Фонари качнутся.
Это ветер. Слышишь?
Он гоняет пыль в нём.
День пройдёт не тихо.
А потом уйдёт прочь,
Уступив дорогу ночи.
И опять зажгутся,
И опять те окна.
А потом потухнут.
Так вот обоюдно
Каждый раз до солнца.

* * *

Гроза. Ночь. Комната.
Постель. Окно. Дыхание.
Так нежно и так молодо моё очарование.
Я лёгкая – как облако.
Я страстная – как молния.
Я слушаю за окнами себе слова синонимы.
Гремит раскатом молодость.
Проходит время брренное.
Я слушаю, как водами стекает повседневное.

* * *

Обнимала лето охапками,
А оно проливало дожди.
Целовала ветер нечаянно
И кричала ему: «Подожди!»
Время. Время водою смытое.
Память в сердце, как будто стук.
Так проходит печаль сердитая,
Оставляя надежде уют.

* * *

Насте

Растопит тишину твой голос вдруг.
В нём теплота безбрежного родного моря,
И отголоски детства, что делили обе.
Я слушаю и жадно его пью.

И темнота не выдаёт тебя,
И расстояние не позволяет видеть,
Вот так сидеть и только слушать записи вк,
И километры страстно ненавидеть.

Твой голос ведаёт мне не слова,
Вещает смыслы, что всего дороже.
И эхом в комнате: «Сестра»,
Хотя родством по крови мы не схожи.

* * *

И я – винтик в твоём механизме.
Закрутить сразу все шестерёнки,
Чтобы звонко и чтобы колко,
Чтобы как конфету ребёнку.
Ну а если её забрать,
Чтоб истерикой очень громкой.

И я – буквы в твоём блокноте.
Чтоб искать ответы, как в стоге
Безнадёжно ищут иголку,
Не оглядываясь на сроки,
Все соломинки разбирать.

И я – линии на ладони.
Бороздою по коже вмятиной
Так, чтоб помнить безотлагательно
И вникать, когда на руки смотришь,
Что там чёрточки говорят.

И я – маленькие морщинки.
На лице твоём, да как лучики,
Их как будто бы солнце вкручивало,
И горят при каждом случае,
Когда скулами будешь играть.

И я – знаком на теле и в сердце.
И пока никуда не деться,
Не сбежать, не закрыть ту дверцу.

Остаётся лишь ощущать,
Как я в каждую твою клеточку
Буду медленно проникать.

* * *

Давай поплачем вместе, мой дудук,
Давай прольём целительные слезы.
И то, что было, больше не вернуть,
И то, что будет, в помощь только грёзы.

Давай поплачем вместе, мой дудук.
Ты – звук души волнительный и нежный,
Где заметает гор вершины снегом,
Воспоминания не будут знать предела,
А впереди ещё такой огромный путь.

Давай поплачем, плакать – не порок,
Открытость душ рождается отныне,
Да, мой дудук, пролью я море слёз,
А ты, играя, помни моё имя.

* * *

Он пахнет сладкой дыней и молочным шоколадом.
И только он умеет чутко обнимать.
Когда тревоги одолеют вдруг ватагой,
Спасёт меня его лучистый, нежный взгляд.
Он не умеет долго обижаться,
Когда по делу становлюсь строга.
Всего одно лишь слово «мама»,
И я опять жива, когда сто раз была мертва.
Он пахнет утренним какао, крекером хрустящим,
И кажется, всегда со мною будет этот аромат.
Простое человеческое счастье
Таится в детских маленьких руках.

* * *

Ты свела с ума меня однажды,
Положа на душу грусти тень.
Если б знал, что станешь мне такою важной,
То плотнее бы прикрыл на сердце дверь.

Рушан Пилосян

Рушан Койрунович Пилосян родился в 1953 году в Эчмиадзине (Армения). В 1976 году окончил филологический факультет Ереванского государственного университета.

В 1976–1979 годах работал учителем армянского языка и литературы в селе Личк Мартуниского района Армении, в 1979–1981-х – методистом и экскурсоводом Джермукского бюро путешествий и экскурсий.

В 1986–1991 годах работал преподавателем факультета интенсивных методов обучения языкам Ереванского государственного педагогического института им. Хачатура Абовяна, соавтор интенсивного курса армянского языка.

В 1994 году был приглашён Крымским армянским обществом на полуостров для работы по программе возвращения и обустройства депортированных граждан Республиканского комитета по делам межнациональных отношений и депортированных граждан АРК.

С 1994 по 2019 год – ответственный секретарь газеты (ныне – журнала) «Голубь Масиса» Региональной армянской национально-культурной автономии Республики Крым.

В 1994–2014 годах работал редактором в редакции национальных программ ТО «Радио «Крым» гостелерадиокомпании «Крым». Является одним из основателей, автором и ведущим двуязычной историко-культурологической программы «Аракял луйси», музыкально-литературной – «Сердце моё в горах» и музыкальной – «Гандзер». Особенно популярны были передачи программы «Сердце моё в горах», две из которых – «Дудук» и «Скрипач Карапет Айрапетян» отмечены премиями и дипломами.

В 1996–2001 годах работал актёром в Симферопольском театре-студии «На Москольце».

С 2016 года – ответственный секретарь нового всекрымского журнала «Наш Крым», а с 2019-го – главный редактор.

Рушан Пилосян является автором, соавтором, редактором и переводчиком многих изданий, среди которых – «Программа по армянскому языку 1–4 классы», «Крым. Армяне. Десять веков созидания», «Народы и времена. Армяне», «В крымском доме. Армяне», сборники стихов крымских армянских поэтов, детские книги «Крымская колыбель», «Сказочное эхо» и песенник «Зангак». Он также редактор и составитель альманаха «Родина в сердце» Союза крымских армянских писателей, преподаватель и методист Нетрадиционной армянской школы им. Габриела Айвазовского, председатель Союза крымских армянских писателей с 2010 года.

Пишет стихи и рассказы на армянском языке, которые были опубликованы в газете «Голубь Масиса», альманахе «Родина в сердце», занимается переводами на армянский язык стихов русских поэтов. В 2010 году вышла в свет первая книга Р. Пилосяна «И моё сердце в горах». Это сборник его стихов и переводов произведений русских поэтов. В 2014 году Р. Пилосян выпустил первую книгу анекдотов «Мой совет, или 100+1 анекдот армянского радио с хвостом», а в 2016-ом – «Мой совет, или 300+3 анекдота армянского радио с хвостом». Годом ранее в США увидела свет первая часть его сборника рассказов «Клочки памяти».

Рушан Пилюсян – заслуженный журналист АРК, член Союза журналистов России и Украины, награждён грамотой КАО, памятными медалями им. И. К. Айвазовского и «Сурб Хач-650», высшей наградой КАО – «Золотой знак», почётными грамотами гостелерадиокомпании «Крым», благодарностями Главы Республики Крым и Госкомнаца, грамотами Министерства диаспоры Республики Армения.

ՔԱՅԼՈՂ ԱՆԵԿԴՈՏՐ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Երևանի պետական համալսարանի մի խումբ ուսանողներ իրենց ձմեռային արձակուրդն էին անցկացնում Էստոնիայի «Կյարեկու» մարզական ճամբարում: Նրանց թվում էր նաև պատմության ֆակուլտետի չորրորդ կուրսի ուսանող Հրահատ Կորկոտյանը, որի հետ ես «բախտ ունեցա» ծանոթանալ դեռ Երևանից Տալլին մեկնելու ճանապարհին և համոզվեցի, որ անեկդոտը նույնպես կարող է քայլել:

Հարգելի ընթերցողին սխալ եզրահանգումներից հեռու պահելու նպատակով ասեմ, որ խոսքը Հրահատ-երգիծաբանի մասին չէ, ոչ էլ՝ հումորի զգացում ունեցող և կատակասեր մարդու մասին: Ավելին, Հրահատը շատ լուրջ և քսախոս երիտասարդ էր, հաճախ էլ չէր հասկանում կամ էլ, ո՞վ գիտի, միգուցե, չէր ուզում հասկանալ որևէ սրամտություն, կատակ, անեկդոտ: Երբեմն, նույնիսկ, վիրավորվում էր կատակներից, և մենք (այսինքն՝ խմբի տղաները, քանզի մեր աղջիկներն՝ ինձ անհայտ պատճառներով, ընդհանրապես խուսափում էին Հրահատի հետ շփվելուց) ստիպված էինք լինում ինչ-որ ձևով նրա սիրտը շահել: Այսուհանդերձ, Հրահատ Կորկոտյանին համարձակ կարելի էր կոչել «Քայլող անեկդոտ» հիմք ընդունելով այն գավելչտական իրավիճակները, որոնց մեջ ժամանակ առ ժամանակ հայտնվում էր նա՝ ինքը լինելով և գլխավոր գործող անձը, և գլխավոր մեղավորը:

Պատճառը Հրահատի նվազ գիտելիքներն ու սահմանափակ աշխարհայացքն էր, կյանքի տարբեր ոլորտներում փորձի պակասը կամ դրա լրիվ բացակայությունը և այս ամենից բխող անսահման և անզուսպ ցանկությունը՝ ամեն կերպ արագ լրացնել այս բացերը: Ինքներդ դատեք. Հրահատը Հայաստանի սահմաններից երբեք դուրս չէր եկել, միայն լսել կամ կարդացել էր գնացքի, մետրոյի, ինքնաթիռի մասին: Նույնիսկ ռեստորանում երբեք չէր եղել: Վարվեցողության կանոնները շատ դեպքերում նրա կողքով էին անցել, ամաչկոտությունն ու համեստությունը նրա բնավորության գծերից չէին: Գիտելիքների պաշարը լրացնելու կամ սեփական

անձին հաճույք պատճառելու նպատակով, Հրահատը կարող էր անսպասելի որոշումներ կայացնել կամ անկանխատեսելի քայլեր ձեռնարկել՝ հաճախ անհարմար վիճակի մեջ գցելով ինչպես իրեն, այնպես էլ ուրիշներին:

Այժմ՝ երկու խոսք Հրահատի անվան և արտաքինի մասին:

«Հրահատ» նշանակում է «կրակի հատիկ»: Հավանաբար, մինչ Հրահատի ծնվելը, նրա ծնողները բախտագուշակի մոտ էին եղել և արդեն գիտեին, թե ինչպիսին է լինելու իրենց որդին: Այլապես, ինչպե՞ս բացատրել տղայի անվան նշանակության և նրա արտաքինի ու բնավորության որոշ գծերի բացարձակ նմանության փաստը: Մեր հերոսը մոտ երկու մետր հասակ ուներ, նիհարավուն էր, բայց՝ ջլապինդ, լավ էր դիմանում ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությանը (վերջին հատկանիշը բացահայտվեց ճամբարում անցկացված դահուկային մրցման ժամանակ, երբ Հրահատ Կորկոտյանը գրավեց առաջին տեղը): Նա տեղը հանգիստ չէր նստում, անընդհատ շարժման մեջ էր՝ իսկական «կրակի կտոր»:

Ինչ վերաբերում է Հրահատի արտաքին գեղեցկությանը, պետք է ասենք, որ այն իսպառ բացակայում էր. չէշոտ երես, մեծ ու տափակ, ոչ հայկական քիթ, փոքրիկ, «ասեղով ծակած» աչքեր, մեծ բերան և մեծ գլուխ՝ հրաշեկ մազերի դեզով, որը սանրի երես հազվադեպ էր տեսնում: Սակայն, եթե չափանիշ ընդունենք այն կարծիքը, որ տղամարդը մի փոքր գեղեցիկ պետք է լինի կապկից, ապա Հրահատ Կորկոտյանը կարող էր նույնիսկ իր նմանների մրցույթում առաջին տեղ գրավել:

Ընդամենը երկու շաբաթ տևեց մեր «համատեղ հանգիստը», նույնքան էլ խմբի անդամների ուրախ ու զվարթ տրամադրությունը, որի «հեղինակը» Հրահատ Կորկոտյանն էր:

Շատ զվարճալի պատմություններ՝ կապված Հրահատի անվան հետ, մոռացվել-գնացել են, սակայն մի քանիսը բավականին ամուր են «նստել» հիշողությանս մեջ: Հենց դրանք էլ ուզում եմ հանձնել թղթին:

ՀՐԱՀԱՏԻ ՆՈԹԱՏԵՏՐԸ ԿԱՄ «ԶԿԱ ՉԱՐԻՔ ԱՌԱՆՑ ԲԱՐԻՔԻ»

Այն տարիներին (անցյալ դարի 60–70-ական թվականներին), երբ դեռ չկար ո՛չ համակարգիչ, ո՛չ ժամանակակից բջջային

հեռախոս, ո՛չ Ինտերնետ, հետևաբար՝ տեղեկատվությունը տեղավորելու հարմար տեղ, նոթատետր պահում էին շատերը: Այն ունենալն անհրաժեշտ էր հետևյալ առումներով: Նախ՝ հարմար էր, քանի որ նոթատետրի չափերն այնքան էլ մեծ չէին. տղամարդիկ այն կարող էին պահել պիջակի կամ վերնաշապկի գրպանում, կանայք՝ պայուսակում: Այսպե՛ս ուղեղը չէիր ծանրաբեռնում՝ այս կամ այն բանը հիշելու համար: Ամեն ինչ կարելի էր գրել նոթատետրում և հանգիստ լինել, որ անհրաժեշտության դեպքում կարող ես բացել այն էջը, որտեղ այբբենական կարգով գրանցված է տեղեկատվությունը, և օգտվել այդ հասարակ, բայց շատ կարևոր ու անհրաժեշտ իրից: Եվ, վերջապես, նոթատետր ունենալը ոմանց համար ավելի շատ մոդա էր, քան անհրաժեշտություն, ինչպես այժմ՝ ժամանակակից քջջային հեռախոսը կամ պլանշետը:

Հրահատ Կորկոտյանն էլ ուներ նոթատետր: Այնպիսի մեկը, ինչպիսին նա էր, չէր կարող չունենալ դարի մոդայիկ և անհրաժեշտ իրերից մեկը: Նախաբանում արդեն նշել եմ, որ մեր հերոսը գիտելիքներ և տեղեկատվություն հայթայթելու անհագ ծարավ ուներ, անկախ այն բանից՝ անհրաժեշտ էր դա իրեն, թե՛ ոչ: Հրահատի համար գլխավորն՝ իր հաստափոր ու մեծ, համարյա փոքր գրքի չափեր ունեցող նոթատետրը լցնելն էր, իսկ պարունակությունը... «Օրերից մի օր պետք կգա, – համոզված ասում էր նա, երբ մենք սկսում էինք ծաղրել նրան՝ որևէ մեկի հեռախոսահամարը կամ հասցեն գրի առելուց հետո: – Ավելորդ տեղեկատվություն չկա և չի կարող լինել», – համոզված ավելացնում էր նա՝ դեմքին փիլիսոփայի լրջություն տալով: Նոթատետրը հազիվ էր տեղավորվում Հրահատի պիջակի ձախ գրպանում՝ ինքնահոս գրչի հետ միասին: Հաճախակի հանելուց և դնելուց՝ գրպանը շատ էր մաշվել և լայնացել բավականին տարբերվելով մյուս գրպաններից: Սակայն այս հանգամանքն ամենևին չէր հուզում Հրահատին: Ավելին, նա միշտ հպարտանում էր, որ իր նոթատետրում մեծ քանակությամբ անուններ և ազգանուններ, հասցեներ ու հեռախոսահամարներ կան, և որ շատ քչերն ունեն նման նոթատետր:

Տարօրինակ սովորությունն ուներ Հրահատը. մարդկանց, հատկապես աղջիկների հետ ծանոթանալիս, խնդրում և իր նշանավոր նոթատետրում գրի էր առնում այդ մարդու անունը և ազգանունը, հասցեն ու հեռախոսահամարը: Բաց չէր թողնում ոչ մեկին: Նրա մոտ դա հորիի պես մի բան էր դարձել:

Շատերը չէին ուզում այս կերպ հայտնվել Հրահատի նոթատետրում, սակայն Կորկոտյանն այնպես էր աղաչում-պաղատում, կարծես դա կյանքի և մահու խնդիր էր նրա համար. վերջապես, մարդը խղճում ու տալիս էր իր տվյալները:

Բնական է, որ այս տարօրինակ սովորությունը կատակների նյութ էր դարձել մեր խմբի անդամների համար: Հրահատի հոգու հետ հատկապես շատ էր խաղում խմբի ամենազվարճասերը՝ Գագիկը: Նա երբեք առիթը բաց չէր թողնում՝ ծաղրելու մեր հերոսին: «Տեսնում եմ՝ շուտով նոթատետրումդ տեղ չի մնա նոր ծանոթներիդ համար, – խայթում էր Հրահատին Գագիկը, – պետք է նորը գնել: Եթե փող չունես՝ կհավաքենք, կտանք, ինչպե՞ս կարող ենք քեզ առանց նոթատետրի թողնել: Մեռա՞՞ծ ենք, ի՞նչ է, որ մեր ընկերոջը չօգնենք»: Կամ էլ. «Էն սիրուն օրիորդի հեռախոսի համարը չե՞ս տա, դուրս շատ եկավ: Դու շատ աղջիկների տվյալներն ունես, մեկինն էլ ինձ տուր, ի՞նչ կասես»: Եվ այսպես շարունակ: Հրահատը վիրավորվում էր այդ և նման կատակներից: «Չե՞ս ամաչում, – ասում էր նա Գագիկին լուրջ տոնով, – ես հետին մտքեր չունեմ, պարզապես մտածում եմ, որ մի օր կարող է պետք գալ»: «Ա՛յ խելոք, – լրջանում էր նաև Գագիկը, – մի քանի օրից վերադառնալու ենք Հայաստան, և Աստված գիտի՝ էլ երբևիցե կհանդիպե՞նք մեր նոր ծանոթներին, թե՞ ոչ: Հասուն մարդ ես, բայց մանկական խաղերով ես տարված: Ավելի լավ է՝ դու ամաչիր ու վերջ տուր հիմարություններիդ»: «Դա քո գործը չէ, ոչ էլ՝ որևէ մեկի գործը, – չէր հանձնվում Հրահատը: – Բայց եթե հանկարծ օրերից մի օր որևէ մեկիդ պետք գան իմ գրառումները՝ չեմ տա, լավ իմացեք», – «սպառնալիքով» ավարտում էր իր խոսքը Հրահատը:

Մենք, իհարկե, հասկանում էինք, որ միլիոնից կամ միլիարդից մի դեպքում կարող է իրականանալ, կամ էլ՝ ընդհանրապես չիրականանալ Հրահատի ասածը, այն է՝ պետք գային նրա գրառումները: Այդ պատճառով էլ հանգիստ էինք ընդունում նրա

ասածները, բանի տեղ չէինք դնում: Մակայն շատ շուտով պարզվեց, որ նրա խոսքերը մարգարեական էին:

Ճակատագրի հեգնանքը... Դեպքը պատահեց հենց Գագիկի հետ՝ մարգական ճամբարից Տարտու վերադառնալուց հետո: Վերջինս դեռ ճամբար գնալուց առաջ՝ «սերտ հարաբերություններ» էր հաստատել մոսկվացի մի ուսանողուհու հետ, երջանիկ էր իրեն համարում, որ նման աղջկա հետ է սիրային խաղեր սկսել և նույնիսկ պարծենում էր դրանով: Արդարության դեմ չմեղանչելու համար պետք է ասել, որ աղջիկն, իրոք, գեղեցկատես էր. մարգական կեցվածք ուներ, սիրունիկ դեմք ու խելքահան անող ժպիտ: Ինչպե՞ս կարելի էր չսիրահետել նման օրհորդին: Դե, Գագիկն էլ սիրահարվել էր մինչև ականջների ծայրը, աղջկա պոչը բռնած՝ կողքից չէր հեռանում: Նույնիսկ հեռուն գնացող նպատակներ ուներ, այն է՝ ամուսնանալ նրա հետ: Այդ մասին նա խոստովանեց, երբ տղաներով գլխին «Ավետարան էինք կարդում», թե՛ գգույշ եղիր, ի՞նչ իմանաս՝ ով է, գլխիդ փորձանք չբերի:

– Տղաներ, ես լուրջ սիրահարվել եմ, – ասաց Գագիկը՝ աչքերում սիրո կրակներ վառելով: – Եթե ամեն ինչ նորմալ հունով գնա, հնարավոր է՝ ամուսնանամ:

– Իսկ աղջիկը գիտի՞ քո երազանքի մասին, – կես լուրջ, կես կատակ հարցրեց Գոռը:

– Հենց այսօր էլ այդ հարցը կլուծեն: Ռեստորան եմ հրավիրել, որոշել եմ առաջարկություն անել, եթե համաձայնվի՝ ես աշխարհի ամենաերջանիկ մարդը կլինեմ, – խանդավառված պատասխանեց Գագիկը:

– Չէ՛, դու խելքդ լրիվ թոցրել ես, – նրա վրա հարձակվեց Համլետը: – Երկու օր է, ինչ ծանոթացել ես, ոչինչ չգիտես այդ աղջկա մասին՝ բացի անունից և այն, որ Մոսկվայից է, ու որոշել ես ամուսնանալ: Չե՛ս կարծում, որ այս ամենից լավ հոտ չի գալիս, և գործը կարող է հարսանիքի չհասնել:

– Իսկ ի՞նչ կարող է պատահել, մտադրությունս ինչո՞վ է վատ կամ աննորմալ, – չէր հանձնվում Գագիկը: – Իմ կարծիքով, Գալինան լավ աղջիկ է՝ և՛ գեղեցիկ է, և՛ խելացի, իմ նկատմամբ էլ անտարբեր չէ, մենք լավ գույգ կարող ենք լինել, – երանության ժպիտը դեմքին եզրափակեց Գագիկը:

– Մեր գործը քեզ զգուշացնելն է, մնացածը դու գիտես, – բոլորիս փոխարեն «խրատների» դասախոսությունն ավարտեց Գոռը, և մենք բաժանվեցինք՝ ուրախ ու հաճելի երեկո մաղթելով Գագիկին:

Գագիկը Տարտուի համալսարանի հանրակացարան՝ որտեղ մեզ տեղավորել էին, վերադարձավ գիշերվա ժամը երեքին: Նրա ոտնաձայներից և տնքոցներից առաջինն արթնացա ես և սարսափեցի տեսքից. հագուստը պատառոտված էր ու կեղտոտ, հագին ո՛չ վերարկու կար, ո՛չ գլխարկ: Ցրտից կապտել էր, դողում էր ամբողջ մարմնով, հագիվ էր կանգնում ոտքի վրա:

– Տղաներ, վեր կացեք, – ձայն տվեցի ես բոլորին: Եվ մինչ նրանք փնթփնթալով բացում էին աչքերը՝ օգնեցի Գագիկին հասնել իր մահճակալին:

– Ի՞նչ է պատահել, – հարցրեցի նրան:

Գագիկը փորձեց շարժել սառած շրթունքները, բայց ոչինչ չստացվեց:

– Օղի՛ն կփրկի, – առաջինն արագ կողմնորոշվեց Գոռը, որն արդեն վեր էր կացել անկողնուց: Արագ պահարանից հանեց օղու շիշը, լցրեց երկու հարյուրգրամանոց բաժակի կեսից ավելին ու մեկնեց Գագիկին՝ ասելով.

– Արագ խմի՛ր, սա՛ է քո միակ դեղը:

Զնայած ձեռքերի դողին՝ Գագիկը մի շնչով դատարկեց բաժակը: Որոշ ժամանակ անց դեմքի գույնը վերադարձավ, գույնի հետ էլ՝ խոսելու ունակությունը:

– Տղաներ, շատ վատ պատմության մեջ եմ ընկել, – առաջին նախադասությունն արտաբերեց նա: – Չգիտեմ՝ ինչ անեմ, մի խորհուրդ տվեք:

– Պատմի՛ր ինչ է պատահել, որ իմանանք, թե ինչով օգնենք:

Խոսողը Սարգիսն էր, որը մինչ այդ լուռ դիտողի դերում էր:

– Պատմի՛ր, պատմի՛ր, – գրեթե միաձայն սասցինք մենք Գագիկին:

Վերջինս խորը հոգոց հանեց ու սկսեց. «Ռեստորանում մենք լավ ժամանակ անցկացրեցինք՝ համեղ ուտեստներ, հաճելի երաժշտություն, բարձրորակ կարմիր գինի, պարեր... Գալինան այնպես թովիչ էր ժպտում, որ պատրաստ էի սիրտս էլ հանել ու տալ նրան... Հատկապես խենթացա, երբ առաջարկիս՝ ամուսնանալ,

կարելի է ասել, դրական պատասխան տվեց: Գինին էլ ավելի քարձրացրեց տրամադրությունս... Ես սավառնում էի երկնքում...

Ռեստորանից դուրս եկանք, ես տաքսի պատվիրեցի, և մենք ուղևորվեցինք Գալիմայի նշած հասցեով՝ քաղաքի արվարձաններից մեկը, որտեղ՝ ըստ աղջկա՝ հանրակացարաններից մեկում ապրում էր նա՝ մի խումբ մոսկվացի այլ ուսանողների հետ: Կանգ առանք մի երկհարկանի շինության մոտ, մուտքի հերթապահ կնոջը Գալիման մեկ ռուբլի տվեց, և մուտքն ազատ էր մեզ համար: Բարձրացանք երկրորդ հարկ, աղջիկը բանալիով բացեց դռներից մեկը, մենք հայտնվեցինք երկտեղանոց համարում:

Որտե՞ղ է ընկերուհիդ, – հարցրեցի ես:

– Այստեղ ես մենակ եմ ապրում, – հանգիստ պատասխանեց Գալիման, – այնպես որ, մեզ ոչ ոք չի խանգարի:

Ես ուրախ էի. գիշերվա կեսն առջևում էր, մենք՝ մենակ, վերջապես եկել է վայելքի պահը:

– Ես լավ գինի ունեմ, խմե՛նք մի-մի բաժակ, – հարցրեց Գալիման՝ սիրալիք ժպտալով:

Եթե այդ պահին թոյն էլ առաջարկե՛ր՝ կիմե՛ի առանց վարանելու:

– Հաճույքով, – ասացի ես, և մինչ ուսումնասիրում էի սենյակը՝ աղջիկն արագ լցրեց երկու բաժակ և մեկը մեկնեց ինձ:

Ես մի շնչով դատարկեցի բաժակը: Գալիման մեկ ումպ արեց ընդամենը, բաժակը դրեց սեղանին, մոտեցավ և ամուր փայթաթվեց ինձ: Երջանկությունից և գինու ազդեցությունից գլուխս կորցրել էի: Կիսամոլթի մեջ գտա շուրթերը... Երկարատև համբույրից մի քաղցր թմրություն իջավ վրաս, և ես ընկղմվեցի մորփետսի գիրկը...

Արթնացա ցրտից՝ սառը, ձյունապատ գետնին պառկած՝ անձանոթ մի վայրում: Փորձեցի կողմորոշվել: Հեռվում բազմաթիվ լույսեր էին երևում. մտածեցի, որ, հավանաբար, Տարտուն է: Ցուրտը թափանցում էր մինչև ոսկորներս, քանզի ես մնացել էի առանց թանկագին մուշտակի ու կզաքիսի մոթորուց կարված գլխարկի: Բաճկոնիս գրպանը դատարկ էր՝ որտեղ դրամապանակն էր: «Տեսնես ժամը քանի՞սն է», – մտածեցի ես ու նայեցի ձախ ձեռքիս դաստակին... Ժամացույցը նույնպես չկար... Եթե այս ամենին ավելացնենք անտանելի գլխացավը, գտնվելուս վայրը չիմանալն ու հիշողության լրիվ բացակայությունը՝ թե ինչպես եմ հայտնվել

այստեղ և ինքան ժամանակ եմ պատկած մնացել, ապա պատկերը կամբողջանա: Հիշողության վերջին առկայծումը Գալինայի համբույրն էր, իսկ ինչ կատարվեց հետո՝ խավարով էր պատված: Թե ինչ էր տեղի ունեցել ինձ հետ և ուր է այժմ Գալինան, ես չգիտեմ, ոչինչ չեմ հիշում: Հավանաբար, շամպայնի մեջ քնաբեր էր լցրել շան աղջիկը: Հասկանում էի սակայն, որ այդպես երկար չի կարելի մնալ. թոքերի բորբոքումն ապահովված է՝ լրիվ սառչելու և կյանքին հրաժեշտ տալու ոչ այնքան հաճելի հեռանկարով: Վերջին միտքն ինձ լրիվ սթափեցրեց, և ես ուղղվեցի քաղաքի լույսերի կողմը՝ շորորալով ու ոտքերս մի կերպ քարշ տալով: Մոտ մեկ ժամ այսպես քայլելուց հետո՝ հասա քաղաք: Իմ բախտից՝ մի տաքսի հանդիպեց կանգառում: Մոտեցա և խնդրեցի տանել հանրակացարան՝ խոստանալով վարձը տալ հետո: Հիմա վարորդն ինձ ներքևում սպասում է, խնդրում եմ՝ երկու ռուբլի տվեք նրան»:

Համկետը գլխով արեց, այսինքն՝ խնդիր չկա, և իջավ ցած:

Գագիկը լռեց: Լուռ էինք նաև մենք: Փորձում էինք ժողովել մեր մտքերը, որպեսզի որոշենք հետագա անելիքը: Առաջինը խոսեց Գոռը.

– Պետք է սպասել մինչև առավոտ: Առավոտյան կգնանք միլիցիա և ամեն ինչ կպատմենք: Հարկավոր է գտնել այդ աղջկան ու պարզել, թե ինչու ես ընկել այս օրը, – դեմքին ընկերական-հեզմական ժպիտ սահեցնելով՝ ասաց նա: – Ի դեպ, Գագիկ, Գալինայի տվյալներն ունե՞ս հասցե, հեռախոսահամար, որտեղ է սովորում:

– Ո՛չ, չունեմ, – մեղավոր հայացքը խոնարհելով՝ ասաց Գագիկը:

– Ա՛յ քեզ հիմար տղա: Ներիր, բայց ուրիշ հարմար բառ չեմ գտնում: Աղջկա հետ սիլիբիլի ես անում, նույնիսկ մտադիր ես ամուսնանալ հետն ու չունե՞ս նրա տվյալները:

– Ճիշտն ասաց, մի անգամ խնդրեցի՝ չտվեց, կատակելով, թե՛ միայն ՉԱԳՄ-ից հետո կասեմ, – փորձեց արդարանալ Գագիկը:

– Դե՛ իհիմա գտիր, որ գնաս ՉԱԳՄ, խելո՛ք: Այժմ ինչպե՞ս գտնենք Գալյայիդ, – ասաց Համկետն ու լռեց:

Դարձյալ համընդհանուր լռություն տիրեց:

– Էվրիկա՛, – հանկարծ գոչեց Սարգիսը, – ես կարծես թե գիտեմ՝ ով ունի այդ աղջկա տվյալները, – ու մատը մեկնեց դեպի Հրահատը,

որը նույնպես արթնացել էր իրարանցումից ու լուռ նստած էր անկողնում:

– Ասենք թե՛ ունենմ, հետո ի՞նչ, – չարախնդաց Հրահատը: – Դուք բոլորդ ծաղրում էիք ինձ՝ նոթատենտրոդ, նոթատենտրոդ, ո՛ւմ է դա պետք: Հիմա տեսա՞ք, թե ում է պետք: Չեմ տա, նույնիսկ չերազեք, այն էլ այս հիմարին, որն ինձ բոլորից շատ է ծաղրում:

Գագիկը տխուր նայեց Հրահատին ու ասաց.

– Ների՛ր ինձ, Հրահատ, դու ճիշտ ես, ես իրոք մեղավոր եմ քո առաջ, սակայն խնդրում եմ՝ մոռացիր անցյալը, եթե իրոք ունես նրա հեռախոսահամարը կամ հասցեն՝ տուր ինձ: Հիմա հիշաչար լինելու ժամանակը չէ, խնդրում եմ նորից ու նորից:

– Իրոք, Հրահատ, պետք է օգնել Գագիկին: Նա արդեն ստացել է իր պատիժը: Եղի՛ր վեհանձն, ների՛ր նրան, մանավանդ որ նա ընդունում է իր մեղքը, ներողամտություն հայցում քեզնից, – փորձեցի Հրահատի գույթը շարժել ես:

Ինձ միացան նաև մյուսները՝ ամեն մեկն իր հերթին խնդրելով ներել Գագիկին և օգնել նրան՝ դուրս գալ այս ծանր վիճակից:

– Լավ, կօգնեմ, – փափկեց Հրահատը, բանկոնի գրպանից հանեց հայտնի նոթատետրը, բացեց համապատասխան էջը և թելադրեց Գայլայի հասցեն և հեռախոսահամարը:

Վաղ առավոտյան երեքով՝ ես, Գագիկը և Համլետը միլիցիայի մոտակա բաժանմունքում էինք, որտեղ Գագիկը դիմում գրեց՝ մանրամասն շարադրելով գլխին եկածը: Տվեց Գայլայի հասցեն և հեռախոսահամարը, ինչպես նաև մեր հանրակացարանի հերթապահի հեռախոսահամարը՝ Գագիկին հետաքննության մասին տեղյակ պահելու և անհրաժեշտության դեպքում միլիցիա կանչելու համար:

Բոլորս «ասեղների վրա նստած» անհամբերությամբ սպասում էինք հեռախոսազանգին, որը եղավ կեսօրից հետո միայն: Գագիկն շտապեց միլիցիայի բաժանմունք, որտեղից վերադարձավ երեկոյան՝ ժպիտը դեմքին, մուշտակով ու կզաքիսի մորթուց կարված գլխարկով:

Մենք վրա տվեցինք, թե՛ արագ պատմիր:

«Տղաներ, ամեն ինչ լավ է, – սկսեց նա: – Գայլա կոչվածին զարմանալիորեն շատ արագ գտան: Երբ ես հասա միլիցիայի բաժանմունք, նա արդեն այնտեղ էր ձեռնաշղթաներով: Առերեսում

կազմակերպեցին, ես հաստատեցի, որ նա ինձ կողոպտած աղջիկն է: Հետո ցույց տվեցին բոլոր իրերս. ասացի, որ իմն են: Բոլորը վերադարձրին, միայն դրամապանակում մի քանի ռուբլի էր պակասում. Գալյան արդեն հասցրել էր ծախսել: Պետք է նշեմ, որ նա, ի զարմանս ինձ, իրեն, մեղմ ասած, շատ վատ էր պահում: Անընդհատ ընդհատում էր ինձ կամ քննիչին, խոսքը համեմելով անպարկեշտ բառերով, նույնիսկ սպառնում էր հաշվեհարդար տեսնել ինձ հետ, երբ կլինի ազատության մեջ: Գրեթե բոլոր հանցագործների նման, փորձում էր համոզել քննիչին, որ ես զրպարտում եմ իրեն, ինքը մեղավոր չէ, և ես հարբած եմ եղել ու չեմ հիշում, թե իրականում ով է ինձ թալանել: Ես նայում էի Գալյային ու չէի հավատում այսքերիս. մի՞թե սա այն նույն քնքուշ ու բարի աղջիկն է, որի հետ ես պատրաստվում էի ամուսնանալ...

Գալյային տանելուց հետո, քննիչը պատմեց, որ նա, չնայած իր երիտասարդ տարիքին, արդեն հայտնի է իր նմանատիպ հանդուգն գործերով, ամեն անգամ «պլստացել է», սակայն այս անգամ բախտը չի բերել: «Իսկ քո բախտը բերեց, – ժպտաց ինձ քննիչը, – այնպես որ, մի քանի տարվա բանտարկությունն ապահովված է նրա համար, եթե, իհարկե, կարողանանք ապացուցել կատարած մյուս հանցագործությունները», – ավարտեց խոսքը նա, և մենք հրաժեշտ տվեցինք միմյանց: Ահա և բոլորը: Ինձ մնում է շնորհակալություն հայտնել ձեզ բոլորիդ և, հատկապես՝ Հրահատին: Դժվար է նույնիսկ պատկերացնել, թե ինչ կլիներ, եթե չլիներ նա, ավելի ստույգ՝ նրա անգին նոթատետրը: Շորհակալություն, Հրահատ, իմ փրկիչ», – ասաց Գագիկը հուզված և ձեռքը մեկնեց Հրահատին: Վերջինս ամուր սեղմեց Գագիկի ձեռքը և ժպտալով ասաց.

– Ես ուրախ եմ, որ ամեն ինչ լավ ավարտվեց, և կարողացա օգտակար լինել քեզ: Թող այլևս նման դեպքեր չկրկնվեն, սակայն եթե ինչ-որ մեկի հեռախոսահամարը պետք լինի՝ դիմիր կօգնեմ, – կատակեց Հրահատը՝ այքով անելով Գագիկին:

Այստեղ մի շատ հետաքրքիր հարց ծագեց գլխումս:

– Հրահատ, ասա խնդրեմ, այդ ինչպե՞ս եղավ, որ Գալյան քեզ տվեց ճիշտ տվյալներ իր մասին: Ինչպե՞ս ես համոզել նրան, որ նա տա իր մասին այդքան կարևոր տեղեկություններ, այլ կերպ ասած, ինքն իրեն մատնի:

– Այ՛, այս մասին ես կրեմ, դա իմ գաղտնիքն է, փորձեք ինքներդ գուշակել, եթե, իհարկե, ձեզ դա հաջողվի: Մի աչքո՛վ եք նայում ինձ, – խորամանկ ժպիտը դեմքին պատասխանեց Հրահատը:

Տասնամյակներ են անցել այդ դեպքից: Ես ոչ միայն չեմ մոռացել բոլոր մանրամասները, այլև մինչև օրս իմ աչքի առաջ է Հրահատի, խորամանկ ժպիտով ողողված, գոհունակ ու ինչ-որ տեղ էլ պարծենկոտ դեմքը, որի վրա «գրված էր». «Փորձե՛ք գուշակել, հաջողություն եմ ցանկանում»:

Փորձում եմ մինչև օրս. ոչ մի խելամիտ և տրամաբանական պատասխան չկա: Մնում է միայն մտածել, որ Հրահատը թաքնված տաղանդ է, իսկ տաղանդներին, ինչպես գիտեք, ամեն ինչ հասու է:

ՄԱՌԻՆԱ

«Կյարեկու» մարզական ճամբարի ղեկավարությունն ամեն ինչ անում էր՝ մեր հանգիստը բարձր մակարդակով անցկացնելու համար: Պետք է ասել, որ նրանց դա միշտ հաջողվում էր: Կազմակերպվում էին զանազան, հիմնականում՝ մարզական միջոցառումներ, որոնք բոլորն էլ բազմաբովանդակ էին և հետաքրքիր: Որոշ միջոցառումներ մեզ՝ հայաստանցիներին համար նոր էին ու վերածվում էին հաճելի անակնկալի: Դրանցից մեկը սաունայում լողանալն էր:

Հայտնի ֆիննական բաղնիքի մասին մեր խումբը միայն լսել էր, իսկ թե իրականում ինչ էր այն իրենից ներկայացնում, մենք իմացանք միայն տեղում: Մարան՝ մեր խմբի ղեկավարը, մի երկու բառով բացատրեց սաունայի ինչ լինելը, մեզ մնում էր միացնել մեր ուղեղները՝ բաղնիքում կողմնորոշվելու համար:

Դուք, հարգելի ընթերցողներ, կարծում եմ, արդեն կռահեցիք, որ մեզ հետ էր Հրահատ Կորկոտյանը, և հենց նրա հետ էր կապված զավեշտական միջադեպը:

Մինչ բուն գործողություններին անցնելը, երկու բառով նկարագրեմ այս բաղնիքը: Դա, ամբողջովին փայտից կառուցված, շինություն էր՝ Կյարեկու լճի ափին (այստեղից էլ՝ ճամբարի անվանումը)՝ գեղատեսիլ մի վայրում: Շինության ներսի պատերը լավ մշակված և լաքապատված էին:

Երբ մտանք նախաարահ, այնտեղ ուրախ ճարճատում էր բուխարին՝ հաճելի ջերմություն տարածելով շուրջը:

Աշխատակիցներից մեկը՝ մինչ հանդերձարան մտնելը, մեզ հանգամանալից բացատրեց, թե ինչն ինչպես պետք է անել: «Էսցիկում, որտեղ, ի դեպ, ջերմաստիճանը հասնում է 90 աստիճանի, լավ տաքանալուց հետո, սավանով փաթաթված, դուք պետք է հատուկ միջանցքով, շրջանցելով նախաարահը, դուրս գաք լճափ, որտեղ հենց սառույցի մեջ լայն անցք է բացված: Այնտեղ ընկղմվեք ընդամենը մի քանի վայրկյան, որպեսզի հանկարծ չմտնեք և չհիվանդանաք: Հետո նույն ճանապարհով վերադարձեք խցիկ: Եթե միջանցքը շփոթեք, ապա կհայտնվեք նախաարահում, որտեղ ուրիշ մարդիկ էլ կան, – սասց նա՛ խորամանկ ժպտալով: – Կարծում եմ՝ ոչ բոլորին հաճելի կլինի՝ տեսնել ձեր կիսամերկ մարմինները: Այսքանը, հաճելի ժամանց եմ ցանկանում»:

Մենք շնորհակալություն հայտնեցինք նրան: Աղջիկները գնացին իրենց բաժինը: Մինչ հանդերձարան մտնելը, Հրահատն ինձ մի կողմ տարավ և խորհրդավոր ու ցածր ձայնով հարցրեց.

– Ասա խնդրեմ, այս տարօրինակ բաղնիքում հազուստո՞վ են լողանում, թե՞ առանց դրա:

Հարցն այնքան անսպասելի ու անհեթեթ էր, այնպես շճնեցրեց ինձ, որ ես մի քանի վայրկյան տարակուսանքի մեջ էի՝ կատակո՞ւմ է Հրահատը, թե՞ լուրջ, սակայն բացարձակ անտրամաբանական հարց է տալիս: «Համալսարանի պատմության ֆակուլտետի չորրորդ կուրսի ուսանողի՞, թե՞ սարերում ապրող, քաղաքակրթությունից հեռու չրբանի հարց է սա», – մտածեցի ես:

Ես, ընդհանրապես, աշխատում էի, որքան հնարավոր է, քիչ ծաղրել Հրահատին, այդ պատճառով էլ նա ինձ բոլորից ավելի շատ էր վստահում ու հավատում: Սակայն այս պահին, ինչպես ասում են, որսն ինքն իր ոտքով էր եկել:

– Ի՞նչ ես ասում, այ տղա: Այս բաղնիքում չեն հանվում, հազուստով են լողանում, մանավանդ՝ այս ցուրտ եղանակին: Չե՞ս տեսնում՝ դրսում ինչ սառնամանիք է: Ուրիշ տեղ չասես՝ վրադ կծիծաղեն, – շատ լուրջ տոնով սասցի ես:

– Բայց չէ՞ որ սառնան ջրով է, – փորձեց ինձ հակաճառել Հրահատը, – այդ ինչպե՞ս լողացողների հազուստը չի թրջվում:

– Սա արտասովոր ջուր է՝ չի թրջում, – ծիծաղապես հագիլ գապելով տրամաբանական ավարտին հասցրեցի իմ «պոչով» սուտը:

– Հասկացա՞ր:

– Հասկացա՛:

– Դե՛, գնացինք, բոլորը մեզ են սպասում:

Տղաներով մտանք հանդերձարան և սկսեցինք հանվել: Այդ ընթացքում Հրահատը, ձեռքերը վերարկուի գրպանները դրած, ուսումնասիրում էր հանդերձարանը, ասես պատրաստվում էր այնտեղ բնակվել և հարմար անկյուն էր փնտրում իր համար: Ու չէր նկատում մեր գործողությունները: Նա «ուշքի եկավ» միայն այն ժամանակ, երբ մենք՝ բոլորովին մերկ, պատրաստվում էինք մտնել սառնարի ամենատաք մասը:

– Դու ինձ խաբեցիր, – դարձավ նա ինձ: – Ինչո՞ւ...

– Դու ինքդ քեզ խաբեցիր, – պատասխանեցի ես: – Ինձ հաճախ թվում է, որ դու սեփական ուղեղ չունես: Այ՛ խելոք, ես կատակեցի, իսկ դու, ուղեղդ անջատած, հավատացիր: Դու, ի՞նչ է, աչքեր չունե՞ս, չե՞ս տեսնում, որ մենք բոլորս հանվում ենք, և միայն դու ես մեջներիս «սպիտակ ագռավը», այն է՛լ հագուստով: Դե լավ, ինչ եղել է, եղել է, գնա հանվիր ու շուտ վերադարձիր:

Հրահատն ուղղվեց դեպի դուռը, որի վրա՝ անկյունագծով, մեծ, համարյա մեկ մետրանոց փայտե բռնակ էր ամրացված, որն ամենամեծ ցանկության դեպքում անգամ հնարավոր չէր չնկատել, իսկ դռան վերևում՝ առաստաղից քիչ ներքև, նույնպես փայտից պատրաստված, ճիշտ դռան գույնի կախիչ էր մեխված՝ սրբիչներ և սավաններ կախելու համար:

Ես հատուկ նպատակով նկարագրեցի այս ամենը, քանզի այստեղ էլ Հրահատը «փայլեց» իր անտրամաբանական և աներևակայելի գործողությամբ: Նա մոտեցավ դռանը, բռնեց կախիչից ու սկսեց ամբողջ ուժով քաշել այն դեպի իրեն:

– Ի՞նչ ես անում, Հրահատ, – չհասկանալով նրա գործողությունների իմաստը հարցրեցի ես:

– Ուզում եմ դուրս գալ, բայց դուռը չի բացվում, – պատասխանեց նա և նորից ամբողջ ուժով քաշեց կախիչից:

Բոլորը շուռ եկան Հրահատի կողմը. նրանց զարմացած հայացքներում հարցականներ էին, որոնց պատասխաններն, իհարկե, չգիտեր ոչ ոք, նույնիսկ՝ մեր հերոսը:

Հրահատի տարօրինակ գործողություններում որևէ տրամաբանական բացատրություն գտնելու նպատակով, ես տվեցի ինձ և, հավանաբար, բոլորին հուզող հարցերը.

– Ասա խնդրեմ, դու որտե՞ղ ես տեսել այնպիսի դուռ, որի բռնակը առաստաղի տակ լինի, այլ ոչ թե՛ դռան վրա: Կամ, դու այս մետրանոց բռնակը չտեսա՞ր, որ կախվել ես կախիչից ու դեռ զարմանում ես, որ դուռը չի բացվում:

– Ո՛չ, չտեսա: Ամեն ինչ նույն փայտից է, անձանոթ մարդն ինչպե՞ս իսկույն կողմնորոշվի:

– Քո գլուխն է փայտից, ուղեղդ է՝ պլաստմասսայից: Դե լավ, գնա հանվիր ու վերադարձիր շուտ, քանզի մեզ մեկ ժամ է տրված, գոնե հասցնենք լիուլի օգտվել սառնայից, – ասաց Սարգսյանը:

Մտածեցինք, որ Հրահատի արկածներն այսքանով ավարտվեցին, սակայն հետո պարզվեց, որ «երրորդ սերիան» դեռ առջևում է: Դրա մասին մենք իմացանք ավելի ուշ: Մեր աղջիկները, որոնք մեզանից ավելի շուտ էին դուրս եկել սառնայից և, նստած բուխարիկի շուրջ, նրբերչիկ էինք խորովում կրակի վրա և վայելում այն զարեջրի հետ, իրար հերթ չտալով, ժամանակ առ ժամանակ վարակիչ ծիծաղելով, մեզ պատմեցին Հրահատի ևս մի արկածի մասին, երբ մենք միացանք նրանց:

Հրահատը մոռացավ բոլոր նախազգուշացումները. շփոթեց միջանցքը՝ դուրս գալով նախասրահ, որտեղ այդ պահին, բացի մեր խմբի աղջիկներից, կային նաև ճամբարում հանգստացող այլ ուսանողներ՝ ժամանած Խորհրդային Միության տարբեր հանրապետություններից: Միջանցքը շփոթելը դեռ ոչինչ, դա չարիքների փոքրագույնն էր: Ավելի արտառոցն ու զավեշտականը՝ Հրահատի բոլորովին մերկ լինելն էր... Արդյո՞ք նա մոռացել էր սավանի մասին, թե՛ որոշել էր առանց դրա յուր գնալ, մտածելով, որ դա ավելորդ է, դժվար է ասել: «Պատկերացնո՞ւմ եք, տղաներ, – ասաց Սոնան, հագիվ զսպելով ծիծաղի պոռթկումները, – բացվում է դուռը, և հայտնվում է մի փրչոտ մարդ՝ Հրահատը՝ մորե մերկ: Թե ինչ կատարվեց նախասրահում, բառերով դժվար է նկարագրել: Աղջիկները ճչացին, երեսները շուռ տալով, տղաները աչքերն էին ճակպացնում, փորձելով հասկանալ տեղի ունեցածը: Իսկ հետո

այնպիսի հռչակոց սկսվեց, որ երկար ժամանակ հնարավոր չէր դադարեցնել»:

Պատմությունն ավարտեց Հասմիկը. «Ավելի հիմար վիճակում էր գտնվում ինքը՝ Հրահատը: Իր անսպասելի «հայտնությունից» նա այնպես շփոթվեց, որ մի քանի վայրկյան քարացավ տեղում, չկողմնորոշվելով, թե ինչ անի: Հետո մի վայրի ճիչ արձակեց ու անհայտացավ մեկ ուրիշ դռան հետևում», – ասաց նա և նայեց Հրահատին, որը գլուխը կախ լուռ լուռ էր, ասես իր մասին չէր պատմությունը:

– Հրահատ, այս ի՞նչ ծիծաղելի պատմության մեջ ես ընկել, – հարցրեց Սարգիսը: – Հագուստով լողանալը և կախիչը բռնակի տեղ օգտագործելը քեզ քիչ էր, հիմա էլ՝ ստրիպտի՞զը: Բոլորին լեղանաք ես արել՝ նախնադարյան մարդու քո կերպարանքով: Այսօր ուրիշ ելույթներ ունե՞ս, թե՞ սա վերջինն էր:

Սարգիսի վերջին նախադասությունից հետո Հրահատը վերջապես բարձրացրեց գլուխը և տխուր ձայնով ասաց.

– Դե բավական է, մի քիչ խիղճ ունեցեք, ինչքա՞ն կարելի է ծաղրել: Այդպես ստացվեց, ո՞ւմ հետ չի պատահում, ինդորո՞ւմ եմ, վերջացրե՛ք:

Հրահատի վերջին բառերը զգաստացրին բոլորիս. հասկացանք, որ մենք էլ ենք երբեմն չափն անցնում՝ անվերջ թիրախելով նրան: Ծիշտ է՝ առաջին «մեղավորը» Հրահատն է, սակայն «կրակի վրա յուղ լցնողը» մենք ենք, ինչը, վերջիվերջո, ավելի շատ է «հրահրում» նրան ակտիվ գործողությունների:

– Ինչ խոսք, քո ասածների մեջ ճշմարտության հատիկ կա, – խոսակցությանը միացավ Համիկը: – Մենք էլ մեր մեղքի բաժինն ունենք, սակայն դու էլ պետք է ուշադիր լինես, ուղեղդ աշխատեցնես, որպեսզի չընկնես հիմար վիճակների մեջ: Համաձայն եմ՝ ցանկացած մարդու հետ կարող են արկածներ պատահել, սակայն դա լինում է հավավաղեպ: Էլ չեմ ասում այն մասին, որ նման դեպքերը պետք է դաս լինեն, որպեսզի, հնարավորինս, այլևս չկրկնվեն: Զո և մյուսների միջև տարբերությունն այն է, որ դու հաճախ ես այդպիսի վիճակներում հայտնվում: Մենք քեզ այլևս չենք ծաղրի ամեն չնչին առիթով: Մեր կողմից՝ այսքանը, մնացածը քեզնից է կախված, – ավարտեց Համիկն ու դիմեց խմբին, – առաջարկիս հետ համաձայն էք:

Մենք միահամուռ դրական պատասխան տվեցինք, հուսալով, որ գոնե այս անգամ Հրահատը ճիշտ հետևություններ կանի և չի ընկնի տհաճ և զավեշտական վիճակի մեջ: Հետագայում պարզվեց, որ մենք սխալվել ենք, և Հրահատի մոտ ոչինչ չի փոխվել ու չէր էլ կարող փոխվել: Սակայն այդ մասին՝ հաջորդ պատմվածքում:

ԱՆԾԱՆՈՒ ԾԱՇՎՏԵՍԱԿ

«Կյարեկու» մարզական ճամբարում մի մեծ, ընդհանուր ճաշարան կար, որտեղ միաժամանակ կարող էր ճաշել հարյուրից ավելի մարդ: Չնայած խրատական «Երբ ես ուտում եմ՝ խուլ եմ և համր» արտահայտությանը, մեր խումբը՝ այլ խմբերի հետ միասին, նստած երկար սեղանների երկու կողմերում, ոչ միայն բավարարում էր իր բնական պահանջները, այլև մտքեր էր փոխանակում, նորություններ հաղորդում, կատակում և անեկդոտներ պատմում՝ դրանով էլ ավելի հաճելի դարձնելով հացկերույթը:

Մի անգամ նախաճաշին մեզ մատուցեցին մեծ ափսեների մեջ լցված էստոնական վարսակի կիսել՝ կաերակիլե, որն, ինչ խոսք, շատերի համար անծանոթ ճաշատեսակ էր: Փորձեցինք՝ քաղցրավուն, հաճելի համ ուներ:

Հրահատը, դեռ կիսելը չփորձած, հանկարծ տեղից վեր կացավ ու ինչ-որ տեղ գնաց: Օգտվելով առիթից՝ նրա կողքին նստած Գագիկը, որը բոլորից շատ էր Հրահատի հոգու հետ խաղում, վերցրեց աղամանը և նրա ամբողջ պարունակությունը շուռ տվեց Հրահատի ափսեի մեջ: Հետո գդալով խառնեց ու սկսեց ուտել իր բաժինը: Հրահատը շուտով վերադարձավ, նստեց իր տեղն ու, ոչինչ չկասկածելով, ինքն էլ սկսեց ուտել: Առաջին գդալից հետո դեմքն այնպես ծամածռեց, ասես քացախ էր խմել. դե, ո՞ւմ դուր կգա սարսափելի աղի կերակուրը: Կուլ տալուց հետո, գլուխը բարձրացրեց ու նայեց չորսբոլորը: Բոլոր սեղանակիցները հաճույքով խփշտում էին կաերակիլեն: Փորձեց երկրորդ գդալը՝ նույն ռեակցիան: Դարձյալ նայեց չորս կողմը. պատկերն անփոփոխ էր: Միայն մենք հագիվ էինք զսպում մեր փռթկոցը: Մտածեցինք, որ Հրահատը մի կողմ կդնի տհաճ կերակուրը և կանցնի վերմիշելին ու կոտլետին: Սակայն, դա արդեն

Հրահատը չէր լինի: Մեր հերոսը մինչև վերջ հաղթահարեց կիսելը՝ անընդհատ ծամածռելով դեմքն ու հոգոց հանելով: Երբ ավարտեց, Գագիկը լուրջ դեմքով հարցրեց.

– Հրահատ, քեզ դո՞ւր եկավ կերակուրը:

– Ճիշտն ասած՝ ոչ այնքան, շատ էր աղի, մի կերպ կերա:

– Ինչո՞ւ մի կերպ կերար, եթե դուրդ չէր գալիս:

– Բոլորդ հաճույքով ուտում էիք, ես քանիցս ձեզ նայեցի ու մտածեցի, որ ազգային այս կերակուրը պետք է այսպիսի համ ունենա, իսկ ես պարզապես սովոր չեմ նման կերակուրների: Հետո, ափսոս չէ՞ր, որ մնար, պետք է ուտել այն ամենը, ինչ տալիս են, այլապես քաղցած կմնաս:

Այստեղ արդեն մենք չդիմացանք և մի կուշտ ծիծաղեցինք՝ առաջացնելով շրջապատի զարմանքը: Երբ փոքր-ինչ հանգստացանք, Գագիկն ասաց Հրահատին.

– Լսիր, մի՞թե այդքան բթամիտ կարող է լինել մարդը: Մտքովդ չանցա՞վ, որ այստեղ ինչ-որ բան այն չէ: Եթե նույնիսկ սա այսպիսի ճաշատեսակ է, եթե բոլորն ուտում են, բայց, մեղմ ասած, քեզ դուր չի գալիս՝ մի՞ կեր, այ՛ հիմար: Ուրիշ բաներ էլ կան սեղանին, դրանք կեր: Սովից չէիր մեռնի, որկրամո՞ր: Լավ, ուզում եմ քեզ մի գաղտնիք բացել. գիտե՞ս, թե մեր կերած կատրակիլեն ինչով է տարբերվում քո կերածից:

– Ոչ, չգիտեմ:

– Քո կիսելի մեջ ես մի ամբողջ աղաման եմ դատարկել, իսկ մերը քաղցր ու հաճելի համով կերակուր է: Ահա թե ինչու մենք բոլորս հաճույքով ուտում էինք այն:

Հրահատի դեմքն աղավաղվեց զայրույթից ու այն բանի գիտակցությունից, որ իրեն հիմարացրել են հերթական անգամ:

– Ո՞ր մեղքիս համար, – խղճալի տոնով հարցրեց նա:

– Դու անմեղ ես, քո ստամոքսն է մեղավոր, – խմբագրելով հայտնի երգի բառերն՝ ասաց Գագիկը: – Մա քեզ խրատ, որ հաջորդ անգամ գոնե մի փոքր աշխատացնես ուղեդդ, այլ ոչ թե դեկավարվես ինքնապահպանման բնագոյով՝ թե քաղցից կմեռնես:

«Մեկն սապոնն ինչ անի, իսկին խրատն ինչ անի»: Այս հայտնի ասացվածքը կարելի է հանգիստ կիրառել Հրահատի նկատմամբ:

Որպես վառ ապացույց՝ մեր հերոսի հետագա արկածները, որոնց մասին հաջորդ պատմվածքներում:

ՌԵՍՏՈՐԱՆՈՒՄ

Մարան՝ Տարտուլի համալսարանի բանասիրական ֆակուլտետի 3-րդ կուրսի ուսանողուհին, կցված էր մեր խմբին՝ որպես մեր հանգիստն ու ժամանցը կազմակերպող պատասխանատու անձ:

Կարճ ժամանակում ես և նա մտերմացանք և երբեմն երկուսով էինք զրոսնում քաղաքում: Մի անգամ նույնիսկ նա ինձ հրավիրեց իրենց տուն՝ ընտանիքի հետ ծանոթացնելու նպատակով: «Միզուցե, նա հեռուն գնացող նպատակներ ունի», – անցավ մտքովս: Բայց, քանի որ սա ընդամենը ենթադրություն էր, առանց որևէ փաստի, ես որոշեցի ապավինել հետևյալ՝ արդեն բազմիցս փորձված սկզբունքին, այն է՝ կապրենք, կտեսնենք:

Մի անգամ, հերթական խմբակային էքսկուրսիայի ժամանակ Մարան, հարմար պահ ընտրելով, մոտեցավ ինձ և առանց երկար-բարակ նախաբանի ասաց.

– Այսօր երեկոյան ես և ընկերս ուզում ենք ռեստորան գնալ, որոշել ենք քեզ էլ հրավիրել: Ես նրան պատմել եմ քո մասին, և նա անպայման ուզում է ծանոթանալ քեզ հետ:

Ես զղջացի, որ ուրիշ բաներ եմ մտածել Մարայի մասին, մտքումս մի լավ փնովեցի ինքս ինձ, իսկ բարձրաձայն ասացի.

– Ծնորհակալ եմ, շատ հաճելի հրավեր է, անպայման կգամ:

Մինչ մենք պայմանավորվում էինք, թե որտեղ և որ ժամին ենք հանդիպելու, ինձ մոտեցավ Հրահատը, որը մեզնից քիչ հեռու էր գտնվում:

– Ազատ, կարելի՞ է քեզ մեկ թոպեով:

«Կամ աղն է պակաս, կամ՝ մաղը» հիշեցի ես ասացվածքը և, Մարայից ներողություն խնդրելով, գնացի Հրահատի հետևից:

– Ես պատահաբար լսեցի ձեր խոսակցությունը, – սկսեց Հրահատը: – Խնդրում եմ, ինձ էլ վերցրեք ձեզ հետ, ես էլ եմ ուզում ռեստորան գնալ:

Այնքան անսպասելի էր այս խնդրանքը, որ ես մի պահ լռեցի՝ չիմանալով՝ ինչ ասել:

– Դու կատակո՞ւմ ես, թե՞ լուրջ ես ասում: Եվ, ընդհանրապես, հասկանո՞ւմ ես, թե ինչ ես խնդրում:

– Ես միանգամայն լուրջ եմ ասում: Իսկ ի՞նչ արտառոց բան կա խնդրանքիս մեջ: Կյանքում երբեք ռեստորանում չեմ եղել, գոնե մի անգամ տեսնեմ, թե դա ինչ բան է: Ի՞նչ է, չի՞ կարելի: Մարային խնդրիր՝ ինձ էլ վերցնի, կարծում եմ՝ չի մերժի:

Հրահատի անկեղծ խոստովանությունն ու, մեղմ ասած, անքաղաքավարի վերաբերմունքն ինձ ավելի շփոթեցրեց: Չգիտեի՝ ինչ և ինչպես պատասխանել:

– Լսիր, խելո՞ք, – փորձեցի հանգիստ բացատրել ես: – Նախ՝ հրավիրողը ես չեմ, ինձ են հրավիրում, ապա՝ ինչ կմտածի Մարան, եթե ես նրան դիմեմ այսպիսի խնդրանքով: Մա, ամենաքիչը, անքաղաքավարություն է, իսկ ես դեռ չեմ մոռացել վարվեցողության կանոնները: Մի խոսքով, դա լինելու բան չէ, այնպես որ՝ ձեռք քաշիր ինձնից:

– Ազատ, աղաչում եմ, խնդրիր Մարային, – չէր հանդարտվում Հրահատը: – Կյանքում՝ մի անգամ, մի անգամ, – արդեն համարյա լացակումամ, երեխայի նման կրկնում էր նա:

– Այ քեզ փորձանք, այ քեզ անպատկառություն: Որտեղի՞ց հայտնվեցիր, մարդ կոչեցյալ:

Հրահատը, աղաչանքով լի աչքերն ինձ հառած, լուռ սպասում էր իմ որոշմանը:

Ես մոտեցա Մարային:

– Ի՞նչ է ուզում քեզնից Հրահատը, – հարցրեց աղջիկը:

Ես նրան ասացի Հրահատի խնդրանքի մասին:

– Ներիր, խնդրում եմ, կպել է ու պոկ չի գալիս՝ ինձ դնելով անհարմար վիճակի մեջ: Լսել է քո հրավերի մասին, ուզում է մեզ հետ ռեստորան գնալ:

Մարան էլ անակնկալի եկավ և անմիջապես չպատասխանեց ինձ:

– Ազատ, դու այստեղ ոչ մի մեղք չունես: Լավ, թող գա, որտեղ՝ երեքը, այնտեղ էլ՝ չորսը, – փորձեց կատակել նա: – Երջանկացրու այդ տգետին: Ընկել ենք, պիտի քաշենք, – ավարտեց նա իր խոսքը:

Երբ Հրահատին հայտնեցի Մարայի որոշման մասին, երջանկությունից քիչ էր մնում ուշագնաց լինելը:

– Շնորհակալ եմ, Ազատ ջան, քեզնից էլ, Մարայից էլ: Դու չես պատկերացնի, թե սա ինչ երջանիկ օր է ինձ համար, – պայծառ ժպիտը դեմքին ասաց Հրահատը:

«Իսկ դու չես պատկերացնի, թե սա ինչ վատ օր է ինձ համար», – մտածեցի ես, չպատկերացնելով անգամ, որ ամենավատը դեռ առջևում է:

Ճաշակով, էստոնական ազգային ոճով կահավորված ռեստորանում հաճելի մթնոլորտ էր. ջազային մեղմ երաժշտություն էր հնչում, գույնզգույն լապտերների ժամանակ առ ժամանակ ուժգնացող և մարող լույսերը հաճելի ու նյարդեր հանգստացնող երեկո էին խոստանում: Եթե այս ամենին գումարենք Մարայի և նրա ընկերոջ բարյացկամ ու ընկերական վերաբերմունքն ինչպես իմ, այնպես էլ Հրահատի նկատմամբ, ապա երեկոն արդեն կարելի էր հաջողված համարել:

Քանի որ էստոնական ռեստորանում էինք գտնվում, որտեղ ճաշատեսակների մեծ մասը ազգային էր՝ ես խնդրեցի Մարային և նրա ընկերոջը՝ Ռուդոլֆին՝ ըստ իրենց ճաշակի պատվիրել ճաշատեսակները: Նրանք սիրով համաձայնեցին և որպես նախաբան առաջարկեցին խմել մեր ծանոթության կենացը: Վրացական սապերավին ուրախ առկայծեց բաժակներում, որոնց զնգոցն ազդարարեց երեկոյի սկիզբը: Ես, Ռուդոլֆը և Մարան ընդամենը մեկ ումպ արեցինք, Հրահատը, ինչպես և սպասում էի, ազահաբար դատարկեց բաժակի ողջ պարունակությունը և շրթունքները ճպճպացնելով՝ ասաց.

– Ի՛նչ լավ բան է այս ռեստորանը, մի բաժակ էլ եմ ուզում խմել:

Նա արագորեն լցրեց իր բաժակը, մոռանալով, որ բացի իրենից ևս երեք հոգի կան սեղանի շուրջ: Մեկ շնչով դատարկեց նաև այս բաժակը: Ռուդոլֆն ու Մարան լուռ իրար նայեցին: Ես փորձեցի դուրս գալ անհարմար վիճակից:

– Ռուդոլֆ, թույլ տուր Մարային պարի հրավիրել:

Կիրթ երիտասարդը հասկացավ իմ հրավեր բուն պատճառը:

– Թույլ եմ տալիս, բայց միայն մեկ պար, – խորամանկ ժպիտը դեմքին ասաց նա:

Պարն ավարտվեց: Ես և Մարան նստեցինք մեր տեղերը, և հենց այդ պահին մատուցողը բերեց սալաթը՝ կավե մեծ ափսեով: Դրեց

սեղանի կենտրոնում, բարի ախորժակ ցանկացավ և հեռացավ: Այդ պահին կատարվեց այն, ինչ կարելի է անվանել ոչ միայն անսպասելի, այլև՝ աներևակայելի ու անհնարին: Հրահատն արագորեն իր կողմ քաշեց ափսեն, վերցրեց նրա մեջ դրված փայտե մեծ գդալն ու սկսեց ոչ թե ուտել, այլ ազահաբար խժռել սալաթը՝ ժամանակ առ ժամանակ հաճույքից ճակատագնելով հաստ շրթունքները: Այս ամենն այնքան անսպասելի էր, որ ես մի պահ, դեռ չորոշած անելիքս, կանխելու համար գլխիս եկած պատուհասը, քար կտրած լուռ դիտում էի զավեշտական և, միաժամանակ, նողկանք առաջացնող տեսարանը: Նայեցի էստոնացի գույզին. նրանց վիճակն իմից լավ չէր: Երկուսն էլ, ապշած Հրահատի արարքից, որը, համոզված եմ, ոչ մի կերպ չէր տեղավորում նրանց ուղեղում, լուռ հայացքներն ուղղում էին մեկ Հրահատին տհաճությունից ծառմամռելով դեմքերը, մեկ ինձ, կարծես ուզում էին հարցնել, թե ում եմ բերել ինձ հետ, մեկ իրար, ասես հարցնելով միմյանց, թե ով է այս վայրի կենդանին:

Ավելի լավ էր՝ գետինը մտնելի: «Այ՛ քեզ խայտառակություն: Ի՞նչ կմտածեն էստոնացիները մեր՝ դարավոր մշակույթ ունեցող հայերիս մասին: Վայրենուց ինչո՞վ ենք տարբերվում», – լուռ, ինքս իմ մեջ «եփվում էի» ես: Մի քանի վայրկյան անց, ես դուրս եկա «անզգայացած» վիճակից: Չայրույթի և ամոթի ալիքները միաժամանակ դուրս թռան իմ ատամների արանքից:

– Ապուշի՛ մեկը, – հարձակվեցի ես Հրահատի վրա, – ի՞նչ ես անում: Այս սալաթը ընդհանուր է՝ բոլորիս համար: Մի փոքր վերցրու, դիր քո ափսեի մեջ, մնացածը վերադարձրու սեղանի կենտրոն:

Հրահատը, ուշադրություն չդարձնելով ոչ իմ ասածին, ոչ էլ Մարայի ու Ռուդոլֆի հայացքներին և շարունակելով նույն կերպ խժռել սալաթը՝ շատ հանգիստ ասաց.

– Սալաթն ընդհանուր չէ, շուտով մատուցողը ձեզ համար էլ կբերի, մի փոքր համբերեք: Իսկ ես շատ քաղցած եմ, այդ պատճառով էլ առաջինն սկսեցի ուտել: «Բարի ախորժակ» ասելու փոխարեն՝ դեռ մի բան էլ վրաս գոռում ես, շահտ «քաղաքավարին» ես, – ավարտեց Հրահատն ու հեզնական հայացքով նայեց ինձ:

Քիչ մնաց՝ սալաթով ափսեն շուռ տայի այս անպատկառ ու անդաստիարակ տղայի գլխին: Հազիվ ինձ զսպելով, որ չիրա-

կանացնեմ այդ պահին ծնված մեծագույն ցանկությունս, շարունակեցի համոզել վայրենուն՝ հանգիստ թողնել սալաթը: Վերջապես դա ինձ հաջողվեց: Սալաթի կեսը կերած Հրահատը, դժգոհ դեն հրեց ափսե՛ն ու արհամարհանքով ասաց.

– Վերցրե՛ք, ձե՛զ լինի, չթողեցիք մի կուշտ ուտեմ: Գնամ մի քիչ մաքուր օդ շնչեմ, – վիրավորված տոնով ավարտեց նա ու վեր կացավ տեղից:

– Քեզ հետ ես հետո կխոսեմ, – ասացի ես:

– Լավ, կխոսենք, – անվրդով պատասխանեց նա և ուղղվեց դեպի ռեստորանի ելքի:

Նրա գնալուց հետո ես դարձյալ նայեցի էստոնացիներին: Չնայած իմ և Հրահատի երկխոսությունը հայերեն լեզվով էր, բայց ինձ թվաց, որ նրանք ամեն ինչ հասկացել են:

– Ներեցե՛ք, խնդրե՛մ, – դիմեցի ես նրանց: – Ինձ համար էլ այս ամենը չափազանց վայրի է: Նման բան չէի սպասում այդ հիմարից: Ներեցե՛ք...

– Ազատ, պետք չէ ներողություն խնդրել այդ տգետի փոխարեն, – ինձ ընդհատեց Մարան: – Դու ոչ մի մեղք չունես: Դաստիարակության խնդիր է: Տրամադրությունդ մի գցիր, – ժպտաց աղջիկը: – Ավելի լավ է, գնանք պարենք: Ռուղո՞վ, – դիմեց նա ընկերոջը, – թույլ կտա՞ս:

Ռուղո՞վը, որ մինչ այդ լուռ էր, հավանաբար փորձում էր «մարտել» լաճն ու տեսածը, գլխով արեց:

– Իհարկե՛, սիրելի՛ս, ինչի՞ մասին է խոսքը:

Այնքան անտրամադիր էի, որ պարելու մասին անգամ լսել չէի ուզում: Միակ ցանկությունս՝ այս երեկոյի շուտափույթ ավարտն էր: Հրահատը կարողացավ փչացնել ամեն ինչ: Սակայն, աղջկան մերժելով, էլ ավելի «կթանձրացնեի գույները»: Եվ ես ընդունեցի հրավերը:

– Քեզ գուր տեղը մի «սպանիր»: Նորից եմ կրկնում՝ դու այստեղ ոչ մի մեղք չունես, – պարելիս ասաց Մարան, տեսնելով, որ ոչ մի կերպ չեմ կարողանում տրամադրությունս փոխել դեպի լավը:

– Ո՛չ, մեղավոր եմ, – առարկեցի ես: – Այդ անդաստիարակին ոչ մի դեպքում չպետք է հետս վերցնեի: Անուղղելի սխալ գործեցի, և սխալիս պատասխանն ինքս պետք է տամ:

Մնացած մեկ ժամը, որ մենք անցկացրինք ռեստորանում, ավելի շատ պարտադիր և տհաճ ժամանակի վատնում էր, քան հաճելի ժամանց: Մենք այդպես էլ չկարողացանք հաղթահարել՝ Հրահատի գործած արարքի բացասական ազդեցությունը մեզ վրա: Ճիշտ է, փորձում էինք կատակել ու ծիծաղել կամ գոնե ժպտալ, ինչ-որ հետաքրքիր պատմություններ հիշել, անբռնազբոսիկ պահել մեզ, սակայն հասկանում էինք, որ ամեն ինչ արհեստական է, և երեկոն այլևս հաճելի լինել չի կարող: Միակ մարդը, որ մեծ հաճույք ստացավ ռեստորանից, դա Հրահատն էր: Կարծես ոչինչ չէր եղել՝ ոչ մի տհաճ բան: Նրա տրամադրությունը բարձր էր: Ես նրան դեռ այդքան ուրախ չէի տեսել: Հասկանում էի, որ դա և գինու ազդեցությունն է, որի մեծ մասն ինքն էր խմել, և կյանքում առաջին անգամ ռեստորանում հայտնվելու երջանկությունը և, վերջապես, իր՝ անմեղսունակ լինելու հանգամանքը, որը նրա բնական բթամտության արդյունքն էր: Դեռ լավ էր, որ Մարան ու Ռուդոլֆը խելացի մարդիկ էին, ամեն ինչ հասկացան և ընդհանրացումներ չարեցին հայերի մասին: Ես ամենից շատ այդ մասին էի մտածում: Բոլորիս է հայտնի, թե երբեմն ինչպես կարելի է այս կամ այն ազգի մեկ ներկայացուցչով կարծիք կազմել ողջ ազգի մասին:

Միայն մեկ դրական բան կար այս ամենի մեջ՝ ինձ լավ դաս եղավ՝ այսուհետ հիմարի հետ նույնիսկ հարսանիք չգնալ: Մինչև օրս սրբորեն կատարում եմ ինքս ինձ տված խոստումը:

ՏԱԼԼԻՆՅԱՆ ԳԻՇԵՐԵՐԳ

Արձակուրդային երկու շաբաթը երկու օրվա պես անցավ: Հայաստան վերադառնալու ժամանակն էր: Քանի որ մինչև դասերն սկսվելը դեռ մեկ շաբաթ կար, խմբի միաձայն որոշմամբ, կազմեցինք հետևյալ երթուղին. ճամբարից կմեկնենք Տարտու, այնտեղից՝ հաջորդ օրը՝ Տալլին, երկու օր կգրոսնենք Էստոնիայի մայրաքաղաքում, ևս երկու օր կանցկացնենք Մոսկվայում, ապա կլռչենք Երևան:

Էստոնիայի մայրաքաղաքում տեղավորվեցինք հանրահայտ «Վիրու» հյուրանոցում: Երեկոն որոշեցինք անցկացնել Հին Տալլինի

սրճարաններից մեկում: Մինչ սրճարան մտնելը՝ մի լավ «քարոզ» կարդացի Հրահատի գլխին. ռեստորանն ինձ դաս էր եղել: Չէ՞ որ բոլորս գիտենք՝ «Աչքը տեսածից է վախենում»:

– Բեզ մի պայմանով ենք տանում մեզ հետ. քեզ կարգին կպահես, կանես այն, ինչ կասեմ, թե չէ սրճարանից դուրս կշարտեմ, հասկացա՞ր, – առանց ավելորդ նախաբանի խիստ տոնով ասացի ես:

– Հասկացա՛, հասկացա՛, – արագ-արագ պատասխանեց Կորկոտյանը, – երդվում եմ:

– Տես հա՛, – սպառնալից մատը թափ տվեց Գոռը, – մեզ խայտառակ չանես:

Ամբողջ խումբը գիտեր ռեստորանի պատմությունը, բոլորն էլ անհանգստացած էին՝ հանկարծ գլխներիս մի նոր պատմություն չսարքի Հրահատը:

– Արդեն երդվել եմ, էլ ի՞նչ եք ուզում ինձնից: Ինձ լավ կպահեմ, կլսեմ Ազատին, – վիրավորվածի կեցվածք ընդունելով՝ ասաց Հրահատը:

Իրոք, Հրահատն իրեն շատ լավ պահեց. ոչ մի ավելորդ բառ, ոչ մի ավելորդ գործողություն: Մենք հրաշալի երեկո անցկացրինք սրճարանում՝ ճաշակելով համեղ խորտիկները, «Վանա Տալլին» («Հին Տալլին») էստոնական առաջնակարգ լիկյորը, փոքրիկ նվազախմբի՝ ճաշակով ընտրված երգացանկը: Ուրախ գրույցներով ու բարձր տրամադրությամբ անցկացրած երեկոն հիշողությունս մեջ մնացել է մինչ այսօր:

Սրճարանից դուրս եկանք երեկոյան ժամը 10-ի կողմերը և, չնայած ցուրտ եղանակ էր, որոշեցինք զբոսնել քաղաքի փողոցներում, որն իր ճարտարապետությամբ միջնադարյան Եվրոպան է հիշեցնում:

Անցնում էինք տալլինյան նեղիկ, սալահատակված փողոցներից մեկով, որի աջ ու ձախ կողմերում մեկ-երկու հարկանի բնակելի տներ էին: Իմ ուշադրությունը գրավեց տներից մեկի երկրորդ հարկի լուսավորված պատուհանը. այն զարմանալիորեն բաց էր, չնայած ձմռան ցրտին: Ավելին, մի ջահել աղջիկ էր նայում լուսամուտից, հավանաբար, որոշել էր մաքուր օդ շնչել: Փողոցն այնքան լուսավոր էր, որ պարզորոշ երևում էր նրա գեղեցիկ դեմքը: Աղջիկը նկատեց մեր ուրախ խումբը: Երբ ընդհուպ մոտեցանք տանը, բոլորս ջերմ

ողջունեցինք նրան: Նա ժպտալով պատասխանեց մեր ողջույնին: Այդ պահին մի անսպասելի միտք ծագեց գլխումս: Գոռի ձեռքից արագորեն վերցրեցի նրա կիթառը (մեր անբաժան «ընկերն» ամենուր), ծնկեցի սալահատակին և ասացի.

– Օրիորդ, թո՛ւյլ տվեք ձեր պատվին մի բան երգել:

Աղջիկը, հավանաբար զարմացած իմ անսովոր առաջարկից, մի քանի վայրկյան լուռ էր, ապա ասաց.

– Միրով կլսեմ:

Ընդամենը երկու բառ, սակայն դա էլ բավական էր՝ ինձ էլ ավելի ոգևորելու համար: Երգեցի Մ. Մեծարենցի «Միրերգը».

«Գիշերն անուշ է, գիշերն հեշտագին,
Հաշիշով օծուն ու բալասանով,
Լուսեղեն ճամփեն ես կանցնեմ գինով,
Գիշերն անուշ է, գիշերն հեշտագին...»

Ավարտեցի երգը: Առաջինը ծափահարեց աղջիկը, նրան հետևեց մեր խումբը:

– Ծնորհակալություն, շատ գեղեցիկ երգ է, հանելի է լսել: Եթե խնդրեմ, մի բան էլ կերգե՞ք, – հարցրեց նա:

Ես պատրաստ էի երգել ամբողջ երեկո:

– Իհարկե, սիրով մեկն էլ, երկուսն էլ, – ոգևորված պատասխանեցի ես և պատրաստվում էի կատարել պատվերը, երբ տեղի ունեցավ անսպասելին: Այսինքն, դա սպասելի բան էր, պարզապես բոլորս մի պահ մոռացել էինք, որ մեզ հետ է Հրահատը:

– Ես էլ եմ ուզում երգել, – ասաց նա: – Տո՛ւր ինձ կիթառը, – և չսպասելով իմ հոժարակամ հանձնելուն, ձեռքիցս խլեց գործիքը:

– Իսկ դու ձայն ունե՞ս, նվագել կարո՞ղ ես, – փորձեցի կանխել նրա ելույթը ես, չգիտես ինչու ներքուստ համոզված լինելով, որ մեր հերոսի մոտ այդ ընդունակություններ իսպառ բացակայում են: Բացի այդ, ես երբեք չէի լսել, որ Հրահատը երգի կամ նվագի:

– Քեզանից էլ լավ կարող եմ և երգել, և նվագել, – ասաց Հրահատը: – Խնդրում եմ՝ չխանգարել, – ավելացրեց նա, ապա դարձավ դեպի աղջիկը: – Հիմա ի՛նձ լսիր:

«Դու»-ով դիմելը, ըստ երևույթին, դուր չեկավ աղջկան: Նա ծամածռեց դեմքը, բայց ոչինչ չասաց:

Ես հասկացա, որ սև ամպեր են կուտակվում մեր գլխավերևում: Սկիզբն արդեն «խոստումնալից էր», և մենք ամպրոպից չենք խուսափի: Սակայն արդեն ուշ էր սխալն ուղղել, մեքենան գործի էր գցված:

Առաջին իսկ նոտաներից, եթե, իհարկե, դրանք կարելի է նորմալ նոտաներ անվանել, ես համոզվեցի, որ իմ նախագագումն ինձ չի խաբել: Միայն, մեղմ ասած, շատ պայմանականորեն կարելի էր Հրահատի ելույթը երգ անվանել. նախնադարյան մարդու արտաբերած կոկորդային հնչյուններն ավելի շատ էին երգի նման, քան Հրահատի ճղճողոցը: Երաժշտական լսողության իսպառ բացակայություն, դրան գումարած՝ կիթառի լարերին անկանոն հարվածելուց առաջացած հնչյունները, որոնք կարող էին «սողցել» նույնիսկ երկաթյա նյարդեր ունեցող մարդուն:

Այս ամենը տհաճ ու նյարդայնացնող էր, սակայն, ի զարմանս մեզ, բոլորս քարացած լսում էինք Հրահատի «հանճարեղ» կատարումը: Պարզվում է, որ հմայում է ոչ միայն գեղեցիկը, այլև՝ տգեղը, ավելի շուտ, վերջինս ոչ թե հմայում, այլ կաշկանդում է մարդուն, մի տեսակ՝ հիպնոսացնում, և մարդն ի վիճակի չէ լինում դիմադրել:

Առաջինն «ուշքի եկավ» աղջիկը:

– Բավական է, ես այլևս անկարող եմ լսել ձեր ելույթը, երիտասարդ, – բորբոքված ասաց նա՝ փակելով ականջները:

Հրահատը չլսե՞ց, թե՞ չլսելու տվեց աղջկա ասածը: Նա շարունակում էր ինքնամոռաց «երգել»: Կարծում եմ՝ նա համոզված էր, որ շատ լավ է երգում: Հավանաբար, դեռ երկար կշարունակվեր նրա ելույթը, եթե գործին չմիջամտեր Սարգիսը:

– Ա՛յ Սայաթ-Նովա, քեզ չասացի՞ն վերջացնել հիմար ճղճողոցդ, – ասաց նա ու ձեռքից իվեց կիթառը:

– Ինչո՞ւ վերցրիր կիթառը, ինչո՞ւ չես թողնում՝ երգեմ, նախանձո՞ւմ ես, ի՞նչ է: Դե որ այդպես է՝ պատասխանն ստացիր, – և Հրահատը բարձրացրեց ձեռքը՝ պատրաստ հարվածելու...

Լավ էր, որ Համլետը հասցրեցի բռնել ու մեջքի հետևում ոլորել նրա աջ ձեռքը: Վրա հասավ Մամվելը, բռնեց մյուս ձեռքն ու այնպես ոլորեց, որ Հրահատը ցավից վնգստաց:

– Թողէ՛ք ինձ, այ՛, ցավում է, հիմա ձեռքերս կկոտրեք, վայրենիներ, ինչի՞ համար, – շարունակում էր վայնասունը Հրահատը:

– Եթե քեզ հանգիստ պահեմ՝ կթողնենք, – ասաց Սամվելն ու փոքր-ինչ թուլացրեց նրա ձեռքը: Նույնը կրկնեց Համվետը:

– Լավ-լավ, ինձ հանգիստ կպահեմ, միայն թե բաց թողեք:

Տղաները բաց թողեցինք Հրահատի ձեռքերը: Աղջիկը, որը մինչ այդ լուռ դիտում էր այս տեսարանը, շրխկոցով փակեց պատուհանն ու անջատեց սենյակի լույսը:

– Դու հասկացա՞ր, թե ինչ արեցիր, հիմարի մեկը, – ասաց Գոռը:

– Իսկ ի՞նչ վատ բան եմ արել, – հարցին հարցով պատասխանեց Հրահատը: – Ծնորհակալ լինելու փոխարեն՝ ձեռքերս եք ոլորում:

– Չէ, դու իրոք հիմար ես, փորձա՛նք, – ձայնս բարձրացրեցի ես: – Եթե շարունակես խոսակցությունը՝ գլուխդ կջարդեմ: Ի՞նչ իրավունքով ձեռք բարձրացրեցիր Սամվելի վրա: Փչացրեցիր մեր երեկոն: Դեռ բավական չէ, որ տհաճություն առաջացրիր բոլորի մոտ քո երգով, ամոթով էլ թողեցիր մեզ այդ աղջկա մոտ: Հիմա ի՞նչ կմտածի մեր ժողովրդի մասին, որ կռվարար և անկի՛րթ ենք՝ վայրենի ցեղ՝ հեռու քաղաքակրթությունից: Ամո՛խ, հազար ամոթ... Իսկ քո երգելը... Այ՛ տղա, դու կյանքում երգել՛ էս, քեզ ոչ ոք չի՛ սսել, որ ո՛չ ձայն ունես, ո՛չ երաժշտական լսողություն, նվագել էլ չես կարող: Ի՞նչ կասես:

Հրահատի պատասխանը շմեցուցիչ էր:

– Դա քո անձնական կարծիքն է, ես կարող եմ և երգել, և նվագել, պարզապես, նոր էի սկսել, դուք չթողեցիք շարունակել, որ իմանաք, թե ինչպես եմ երգում:

Այնքան անսպասելի էր Հրահատի կարծիքն իր մասին, միևնույն ժամանակ, այնքան անկեղծ, որ մենք բոլորս, անակնկալի եկած այս խոստովանությունից, որոշ ժամանակ գրկվել էինք խոսելու ունակությունից:

– Բառեր չեմ գտնում՝ արարքդ նկարագրելու, դեռ մի բան էլ համոզված ես, որ ամեն ինչ կարգին է, ու մենք ենք մեղավորը, – վերջապես խոսեց Գագիկը: – Չգիտեմ՝ երբևէ կհասկանա՞ս արածդ, թե՞ այդպես էլ կապրես ամբողջ կյանքում՝ անմեղության շղարշը դեմքիդ: Լավ, գնացինք, «Հասկացողին մին ասա, չհասկացողին՝ հազար ու մին», – ավարտեց նա ու առաջ ընկավ:

Մենք հետևեցինք նրան՝ ամեն մեկս իր մտքերի հետ: Փորձում էինք վերլուծել Հրահատի վարմունքը և, որ ամենակարևորն է, գտնել նրա գործողությունների իրական դրդապատճառները: Հասանք հյուրանոց՝ այդպես էլ տրամաբանական ոչ մի պատասխան չգտնելով: Միմյանց բարի գիշեր մաղթեցինք ու առանձնացանք մեր համարներում՝ բոլոր հարցերի պատասխանները թողնելով հաջորդ օրվան: Ինչպես ասում են. «Օրը բացվի, բարին հետը»:

ՄԵՏՐՈՅՈՒՄ

Մեր շրջագայության վերջին կետը Մոսկվան էր, ուր ժամանեցինք վաղ առավոտյան: Տեղավորվեցինք ուսանողական հանրակացարաններից մեկում (արձակուրդների ժամանակ դրանք բոլորն էլ համարյա թե դատարկ էին, և կարելի էր էժան գնով սենյակ վերցնել): Արագ նախաճաշեցինք մոտակա ճաշարանում և որոշեցինք զբոսնել մայրաքաղաքում: Ես առաջարկեցի Տրետյակովյան պատկերասրահ գնալ: Համաձայնեցին ոչ բոլորը. ոմանք գերադասեցին «Էքսկուրսիա» անցկացնել մոսկովյան խանութներում (ԳՈՒՄ, ՑՈՒՄ և այլն):

Ով գոնե մեկ անգամ եղել է Մոսկվայում, ապա համոզվել է, որ մետրոյից հարմար տրանսպորտ այդ քաղաքում չկա՝ և արագընթաց է, և էժան, և հաճելի: Իսկ ամենակարևորը՝ պիկ ժամերին առանձնապես ուժ ու եռանդ պետք չէ՝ վագոն մտնելու կամ վագոնից դուրս գալու համար: Մարդկանց հեղեղը կանի և մեկը, և մյուսը՝ առանց քեզ հարցնելու՝ քեզ պե՞տք է իջնել տվյալ կայարանում, թե՞ ոչ:

Մտանք մետրո, որն էլ դարձավ Հրահատի հերթական փորձաքարերից մեկը. նրա հետ երիտասարդն այդպես էլ չկարողացավ «լեզու գտնել» երկու օրվա ընթացքում:

Մետրոյի «փորձանքներից» առաջինը պտուտադռնակն էր (տուրնիկետ): Որքան էլ Հրահատը չարչարվում էր, միևնույն է, հինգ կոպեկանոցը զցելուց հետո, անցնելիս կամ շտապում էր, կամ ուշանում: Արդյունքը երկու դեպքում էլ նույնն էր. փակվող-բացվող ձողերն անխնա հարվածում էին Հրահատի ոտքերին՝ անտանելի ցավ պատճառելով նրան: Երկու օրվա ընթացքում նա այնքան

հարվածներ էր ստացել «էս անտերից», ինպես ինքն էր ասում, որ ոտքերի վրա ողջ տեղ չէր մնացել:

Մենք ծիծաղում էինք նրա վրա, սակայն, միևնույն ժամանակ, խղճում էինք ձախորդ երիտասարդին, փորձում էինք բացատրել, թե ինչպես վարվի, որ ժամանակին անցնի այս անհաղթահարելի թվացող արգելքը: Մեր հորդորները զուր էին. Հրահատը ոչ մի կերպ չէր կարողանում յուրացնել պտուտադռնակով ճիշտ և ժամանակին անցնելու պարզ գործողությունը:

Մի անգամ էլ, երբ Հրահատը հերթական անհաջող փորձն արեց՝ «Չինական պարիսպն» անցնելու համար, Գոռը որոշեց նրա գլխին խաղ խաղալ: Նա Հրահատին ասաց.

– Բո հինգ կոպեկանոցն ինձ տուր, ես ժամանակին կզցեմ, և դու հանգիստ կանցնես:

Հրահատն ուրախ-ուրախ հինգ կոպեկանոցը տվեց նրան: Գոռն իր համար զցեց դրամը և հանգիստ անցավ: Հրահատը, չնկատելով դա, վստահ քայլ արեց դեպի կողքի պտուտադռնակը: Վայրկյան անց լավեց նրա ճիչը՝ համեմված Գոռի հասցեին ոչ գրական արտահայտությամբ:

Խիղճն տանջեց:

– Հրահատ, – դիմեցի ես նրան, – ինչպե՞ս կարելի է այդքան անուշադիր լինել: Այն տպավորությունն ես թողնում, որ ոչ լուրն ես, ոչ տեսնում: Ուղեղդ վերջապես միացրու, բավական է տանջես քեզ և դառնաս ծիծաղի ու ծաղրանքի առարկա, բավական է:

– Ես աշխատում եմ այդ ուղղությամբ, սակայն ոչինչ չի ստացվում, – ասաց նա:

– Ուրեմն, վատ ես աշխատում, եթե արդյունք չկա:

– Չգիտեմ, միգուցե դու ճիշտ ես, – ասաց նա՝ մերսելով ցավացող ոտքը:

Հրահատի հաջորդ «Չինական պարիսպը» շարժասանդուղքն էր: Ճիշտ է, այն ցավ չէր պատճառում, սակայն պակաս «դավադիր» չէր պտուտադռնակից: Հրահատը միշտ առանձնահատուկ վախով էր կանգնում այդ անսովոր սանդուղքի վրա՝ ամուր բռնելով նույնքան անսովոր և արագ շարժվող ռետինե ժապավենից: Մեզանից որևէ մեկը միշտ կանգնում էր նրա կողքին՝ վտանգի դեպքում

օգնելու համար: Սակայն Հրահատի համար ամենասարսափելիին շարժասանդուղքի սկզբում և վերջում գտնվող հատակին ամրացված մետաղյա հատվածներն էին: Հատկապես իջնելիս: Նրա ոտքը միշտ սայթաքում էր, ինչպես էլ նա ոտքը դներ դրա վրա: Մի անգամ էլ ընկավ, ծունկը վնասեց, քանի որ կոշիկները թաց էին և սայթաքեցին՝ մետաղին հպվելիս: Մենք բարձրացրեցինք նրան և օգնեցինք հասնել մոտակա նստարանին: Անցորդներից մեկը, ըստ երևույթին՝ վիրաբույժ, տեսելով Հրահատի անհաջող վայրէջքը, մոտեցավ և ասաց.

– Թույլ տուր ոտքդ նայել:

Հրահատը համաձայնվեց: Անցորդը մի քանի րոպե ուշադիր գննեց նրա ոտքը, հետո հանգիստ ասաց.

– Փառք Աստծո, կոտրվածք չկա, միայն ցավացել է, կանցնի:

Մենք շնորհակալություն հայտնեցինք նրան: Անցորդը առողջություն ցանկացավ Հրահատին և հեռացավ՝ խառնվելով ամբոխին:

– Լավ, ի՞նչ անենք քեզ հետ, այ՛ փորձանք, ամեն քայլափոխին մի քան պատահում է քեզ հետ, – դիմեց Համլետը Հրահատին, որը դեռ նվնվում էր ցավից:

– Ես ի՞նչ մեղավոր եմ, որ կոշիկներս թաց են և սայթաքուն, – ասաց Հրահատը:

– Բայց չէ՞ որ մեր կոշիկներն էլ են թաց, սակայն, չգիտես ինչու, միայն դու ես ընկնում, – հակաճառեց նրան Համլետը:

Մատը դրած ճակատին, Համլետը մի քանի վայրկյան մտածեց ու ասաց.

– Լավ, ես գիտեմ՝ ինչ անել: Դու պետք է թռչես այդ մետաղյա հատվածի վրայով:

– Ինչպե՞ս թե՛ թռչեմ:

– Դու տեսն՞ո՞ւ ես, թե ինչպես են մարզիկները թռչիչք երկարություն թռչում:

– Տեսել եմ:

– Այ, հե՛նց այդպես: Երբ շարժասանդուղքին կմնա մոտ մեկ մետր, դու պետք է լոք անես ու թռչես-անցնես այդ մետաղյա մասի վրայով: Հասկացա՞ր:

– Հասկացա, – խեղճ-խեղճ պատասխանեց Հրահատը, բայց երևում էր, որ նա այնքան էլ լավ չէր պատկերացնում՝ իր համար այդ ֆանտաստիկ թռիչքը:

Համլետն, իհարկե, կատակեց, իսկ Հրահատը միանգամայն լուրջ ընդունեց նրա առաջարկը: Ամեն դեպքում, երբ գործը հասնում էր թռիչքին, նա լարվում էր, մարզիկին հատուկ մեկնարկային կեցվածք ընդունում ու թռչում մետաղյա չարաբաստիկ կտորի վրայով այնպես, որ հանկարծ ոտքը չդիպչի դրան: Երբ հաջող վայրէջք էր կատարում, իսկույն գոհունակության ժպիտը ողողում էր դեմքը, իսկ մենք ուրախ ծափահարում էինք: Անցորդները զարմանքով դիտում էին այս տեսարանը՝ բացարձակապես ոչինչ չհասկանալով ու հարցականներ «նկարելով» դեմքերին:

Մի անգամ էլ, հերթական «մարզական սխրանքից» հետո, Հրահատը դիմեց ինձ.

– Ազատ, ես նկատել եմ, որ ինձնից բացի ոչ ոք չի թռչում, ինչո՞ւ:

Հարցն անսպասելի էր, այդ պատճառով էլ ինձ ստիպեց մի քանի վայրկյան մտածյ:

– Գիտես ինչ, Հրահատ, մետրոյում հիմնականում մոսկվացիներ են, որոնց համար շարժասանդուղքը սովորական բան է, ինչպես քեզ համար, ասենք, ավտոբուս նստելը: Չէ՞ որ տարիներ շարունակ նրանք մետրոյով են երթնելում:

– Լավ, դա հասկացա: Իսկ ի՞նչ կասես ձեր մասին, դուք էլ հո մոսկվացի չեք:

– Մենք էլ ենք սովոր մետրոյին, քանի որ բազմիցս եղել ենք և Մոսկվայում, և Լենինգրադում, որտեղ, ի դեպ, նույնպես մետրո կա: Դու էլ, եթե մի քանի անգամ լինես այստեղ, կսովորես և էլ չես թռչի, – շատ լուրջ բացատրեցի ես՝ հորինելով հերթական հեքիաթը: – Հիմա ամեն ինչ պա՛րզ է:

– Պարզ է, – բավարարված իմ պատասխանից, ասաց Հրահատը:

Դրանով խոսակցությունն ավարտվեց: Իսկ մեր հերոսը շարունակեց իր «մարզական սխրանքներն» ամբողջ երկու օր՝ հյուսնազանդ կատարելով Համլետի առաջարկությունը, վայրկյան անգամ չկասկածելով, որ դա արվել է իր իսկ բարօրության համար:

ՎԵՐՉԱԲԱՆ

Երևան վերադառնալու ճանապարհին, ինքնաթիռում, Հրահատը նստած էր կողքիս: Նա էր խնդրել, ես էլ չմերժեցի: Արդեն նշել եմ, որ բոլորից շատ նա ինձ էր վստահում. հոգու հետ քիչ էի խաղում:

Սկզբում խոսում էինք դեսից-դենից, հիմնականում՝ ճամփորդությունից ստացած տպավորություններից: Հետո ես տվեցի մի հարց, որն ինձ տանջում էր դեռ մեր ծանոթության առաջին օրերից: Մտածեցի, որ մեկ ուրիշ ավելի հարմար առիթ կարող է չլինել:

– Հրահատ, ուզում եմ քեզ մի հարց տալ, կարելի՞ է:

– Իհարկե, խնդիր չկա, – պատասխանեց նա:

– Ներիր ինձ, խնդրեմ, ուզում եմ հարցնել՝ դու երբևիցե հոգեբույժի մոտ եղել՞ ես: Չվիրավորվես, բայց ես կարծում եմ, որ դու այս առումով խնդիրներ ունես:

Հրահատն իսկույն չպատասխանեց: Նա լուռ մտածում էր, չգիտեմ, թե ինչի մասին: Դատելով դեմքի լարված մկաններից և աչքերի արտահայտությունից՝ լուրջ մտածմունքների մեջ էր ընկել մեր հերոսը, ինչ-որ բան էր փնտրում ուղեղի ծալքերում, տառապում, սակայն չէր կարողանում գտնել:

Ես հասկանում էի, որ անհարմար հարց եմ տվել, դրանով, միգուցե, վիրավորելով Հրահատին: Սակայն «դանակը հասել էր ոսկորին», պետք էր պարզություն մտցնել Հրահատի՝ շատ դեպքերում, մեղմ ասած, տարօրինակ արարքների մեջ:

– Եղել եմ, – որոշ ժամանակ լռելուց հետո, ասաց Հրահատն ու նորից լռեց:

Մթնոլորտն ավելի լարվեց: Այժմ մեկ ուրիշ հարց էր ինձ տանջում՝ կատակո՞ւմ է Հրահատը, թե՞ նրա ասածը զուտ ճշմարտություն է: Ասես կռահելով իմ մտքերը՝ Հրահատը միանգամայն լուրջ տոնով ասաց.

– Կատակում եմ, իսկ դու, հավանաբար, հավատացիր, այո?: Դե իհարկե, հավատացիր, – և սկսեց ծիծաղել:

Այս վերջին նախադասությունն ավելի մեծ խառնաշփոթ ստեղծեց իմ ուղեղում: Չգիտեի՝ որն է ճշմարտությունը: Մի բան, սակայն, պարզ էր. Հրահատի մոտ ամեն ինչ չէ, որ կարգին է, ինչ-որ շեղում

կա նրա հոգեկանում՝ մեծ կամ փոքր, և միայն մասնագետ բժիշկը կարող է ճիշտ ախտորոշել:

Մինչև Երևան հասնելը, Հրահատն այլևս ոչ մի բառ չասաց, ես էլ ուրիշ հարցեր չտվեցի: Օդանավակայանում հրաժեշտ տվեցինք միմյանց:

– Մինչ նոր հանդիպում՝ համալսարանում, – ասացի ես, – դեռ կհանդիպենք:

– Մնաս բարով, – կարճ հրաժեշտ տվեց Հրահատը, այսպիսով ցանկանալով ցույց տալ, որ մեր ծանոթությունը ապագա չունի:

Ավելի քան չորս տասնամյակ է անցել այս դեպքերից: Մինչև ավարտելը՝ մի քանի անգամ պատահաբար համալսարանում հանդիպեցի Հրահատին: Ամեն անգամ, միմյանց բարևելուց ու մի քանի հերթապահ հարց ու պատասխանից այն կողմ մեր գրույցը չանցավ: Այն, պարզապես, չէր ստացվում:

Համալսարանն ավարտելուց հետո, մինչև օրս ես չեմ տեսել Հրահատին, ոչ մի տեղեկություն չունեմ նրա մասին: Ինչպե՞ս դասավորվեց նրա ճակատագիրը, որտե՞ղ է ապրում, ինչո՞վ է զբաղվում, ո՞րչ է արդյոք: Ինձ հուզող հարցը՝ նրա հոգեկանի մասին, այդպես էլ մնաց անպատասխան: Հավանաբար, ես երբեք ստույգ չեմ իմանա, թե հոգեկան ինչ հիվանդությամբ էր տառապում Հրահատը, կամ, տառապո՞ւմ էր արդյոք, թե՞ նրա բոլոր տարօրինակությունները սուղ գիտելիքների և անփորձության, ինչպես նաև՝ բնական անուշադրության ու թերուս լինելու արդյունք էին...

ՄԵՐ ՀՅՈՒՐԵՐԸ

НАШИ ГОСТИ

Гаяне Погосян

Подполковник Гаяне Погосян окончила филологический факультет Ереванского государственного университета, а также факультет искусств. С 1997 года работает в редакции газеты «Айзинвор» Министерства обороны РА. Была заведующей отделом культуры и связей с общественностью, специальным корреспондентом.

Г. Погосян – автор многочисленных статей, различных жанров журналистики, в том числе трёхсот её интервью почти со всеми видными людьми страны, которые были удостоены Золотой медали Международной академии документации. Её очерки о героических солдатах и офицерах, защищающих границы Родины, отмечены тремя наградами. Они были признаны лучшими в 2017 году на Всеармянском конкурсе, организованном Союзом журналистов Армении и Фондом Ара Абрамяна, Всеармянском конкурсе 2018 года, организованный Союзом писателей Армении и Фондом Симона Дедеяна.

В 2019 году она была удостоена награды Союза писателей Армении и Министерства обороны РА. Г. Погосян за служебную деятельность награждена медалями «За безупречную службу» I–IV степеней, «Драстамат Канаян» и «Гарегин Нжде».

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ

ԼԻԼԻՊՈՒՏՆԵՐԸ

Ամեն ինչ սկսվեց այն պահից, երբ ես, քաշելով այթոռը, մոտեցրի սպիտակ պահարանին ու փորձեցի ինքնուրույն բացել աջ վերին անկյունի դարակն ու հանել պտավոր բաժակը: Ես, իհարկե, կարող էի ջուր խմել դեղին բաժակով, որը, մամայիս բառերով ասած, ընդհանուր բաժակ էր, նույնիսկ կարող էի իջնել հորեղբորս տուն, ձեռքս պահել ծորակի տակ ու խմել ափիս միջից, բայց մամաս անընդհատ ներս ու դուրս էր անում, իսկ ես ոչ անկյուն կանգնելու հավես ունեի, ոչ էլ՝ քարոզ լսելու: Նույնիսկ Մայրանուշ զալուս չհաղթեց մամայիս:

– Ճերմոցի պո՛ւյս ի, թե՛ էրեխա ի, – ասաց նա, երբ տեսավ, որ իմ սպասքը՝ բաժակը, ափսեն, գդալներն ու պատառաքաղները առանձին են ու դրված են սպիտակ պահարանի աջ վերին անկյունի դարակում:

– Երեխան ընկալունակ է, կարող է ինչ-որ հիվանդությամբ վարակվել՝ մեծերի սպասքը օգտագործելիս, – ասաց մամաս:

Ես նկատեցի, որ «ընկալունակ» բառը մեծ ազդեցություն ունեցավ Մայրանուշ զալոյիս վրա, ու նա այս անգամ հակաճանճեց խիստ անվստահ.

– Եզդիների տղները գո սաղ օրը տունն են, բայց...

– Հակահիգիենիկ է, – ասաց մամաս: Դե, «հակահիգիենիկ» բառի դեմ ոչինչ անել չես կարող, պիտի համակերպվես՝ միշտ պտավոր բաժակով խմելու ու նախշազարդ գդալով ուտելու մտքի հետ: Ահա թե ինչու՝ ջուր խմելու համար ես բարձրացա այթոռին, որ իմ դարակից հանեմ պտավոր բաժակս: Իհարկե, ես կարող էի խնդրել մամայիս կամ պապայիս, որ բաժակը տան ինձ, բայց նախորդ օրը մշակույթի տան կինոմեխանիկ Վիրաբ ձյաձյան ասել էր.

– ճոչ աղջիկ ես տառի, լավ բոյ ես քյաշի...

Վիրաբ ձյաձյան հեղինակություն էր ինձ համար, որովհետև նա տեսել էր բոլոր հնդկական ֆիլմերը՝ «Ռաջան», «Չիտան ու Գիտան», նույնիսկ՝ «Սիրո հավերժական հեքիաթը»: Նա իջեցնում էր բեմի

սպիտակ պաստառը, հանգցնում էր դահլիճի լույսերն, ու սկսվում էր աշխարհի ամենաիրաշալի բանը՝ կինոն, որը ես նույնքան շատ էի սիրում, որքան՝ երբ մամայիս մշակույթի տան բեմի վրա հայտնվում էին Կարպ Խաչվանքյանն ու Սվետլանա Գրիգորյանը, Ստեփան Հարությունյանն ու Մելինե Համամջյանը: Ասելս այն է՝ եթե Վիրաբ ձյաձյան ասել էր՝ բոյ ես քյաշի, ես պիտի փորձեի ինքնուրույն վերցնել պտավոր բաժակը:

...Բաժակն ընկնելիս՝ շատ բարձր զնգաց: Մամաս վազելով մտավ խոհանոց ու հարցրեց.

– Մատոդ ճղեցի՞ր...

Ես թափահարեցի գլուխս ու ասացի.

– Ներողություն:

Կարող էի և չասել, որովհետև մամաս առհասարակ վրաս չէր բարկանում, երբ ես սպասք էի կոտրում պատահաբար: Ուրիշ բան, որ դիտմամբ խփեի գետնին, այդ ժամանակ պապաս էլ չէր կարող փրկել ինձ: Նա որքան էլ փորձում էր մամայիս հավատացնել, որ միամիտ եղավ, մամաս պնդում էր.

– Դիտմամբ արեց, պիտի անկյուն կանգնի...

Այս անգամ, իհարկե, դիտմամբ չէի արել, բայց մամաս ասաց.

– Էդ ծանր աթոռը ո՞նց ես սեղանի տակից հանել ու մոտեցրել պահարանին:

– Քաշելով, – պատասխանեցի ես:

– Եթե մի անգամ էլ ծանրություն բարձրացանես, լիլիպուտ կդառնաս:

– Լիլիպուտն ի՞նչ է, – հարցրի ես:

– Էն որ 30-40 տարեկան մարդիկ են, բայց հինգ տարեկան երեխայի բոյ ունեն: Ա՛յ, այսքան են...

Մամաս ցույց տվեց պատին իմ բոյի գծերի վերջին՝ հինգերորդ գծից էլ ցածր:

Ես ոչինչ չպատասխանեցի. գնացի սրահ, մտա սեղանի տակ, որ մտածեմ: Պապաս հեռուստացույցով ֆուտբոլ էր դիտում:

– Լիլիպուտն ի՞նչ է, – հարցրի ես սեղանի տակից:

Հայրս մի քիչ մտածեց ու ասաց.

– Փոքրիկ մարդիկ են, էլի՛:

– Երեխա՞...

– Չէ, մեծ մարդիկ են, բայց երեխայի նման են:

– Ինձ պէ՛ս...

– Հա, – ասաց պապաս մի քիչ անվատահ: Հետո ավելացրեց. – Ուղղակի դեմքից երևում է, որ երեխաներ չեն, դեմքից տարիքը երևում է, ոնց որ՝ մեծ մարդու գլուխը դնես փոքր երեխայի մարմնի վրա...

Ես պատկերացրի մորս՝ իմ մարմնով, ու հորս՝ Արփո տատիի թոռան՝ Դիմիկի մարմնով, ու սկսեցի քրքջալ, հետո հարցրի.

– Պապ, բա ինչո՞ւ չեն բոյովացել:

– Այդպես պատահում է, – ասաց պապաս, – մեկ էլ հանկարծ մարդիկ սկսում են չբոյովանալ: Օրերն անցնում են, իսկ նրանք չեն բոյովանում:

– Ինչո՞ւ, – պնդեցի ես:

Մամաս, որ մինչ այդ փորձում էր մազերը հավաքել ծոծրակին, բայց անընդհատ մի փունջ դուրս էր գալիս հյուսքի տակից, սանրը դրեց գրապահարանի գոգին, առաջ եկավ ու ասաց.

– Հայկ, երեխային ճիշտն ասա, ավելի լավ է ճիշտն իմանա:

Պապաս հարցական նայեց:

– Երեխաներն այլևս չեն բոյովանում, եթե սկսում են հակաճանդե ծնողներին, միտումնավոր չարություն անել: Հատկապես՝ երբ ծանրություն են բարձրացնում: Ողնաշարը ճկվում է, ու աճը կանգնում է:

– Ո՞ր երեխան է միտումնավոր չարություն անում, – առարկեց պապաս:

– Գայանեն, – պատասխանեց մամաս ու նայեց ինձ, – օրինակ, դու շատ լավ գիտես, որ չի կարելի քարշ տալ այժոռը պահարանի մոտ, ինքնուրույն բացել պահարանի վերին դարակները...

– Բայց ինչո՞ւ չի կարելի, – հարցրի ես՝ մի վերջին հույսով, որ կարող է իմ արածը միտումնավոր չհամարվել:

– Որովհետև քո բոյը չի հասնում, ու կարող ես ինչ-որ բան կոտրել: Էլ չեմ ասում, որ կարող ես վնասել քեզ: Դու գիտես, որ չի կարելի, բայց անում ես:

Գիշերն անկողնում պառկած՝ ես սկսեցի հիշել բոլոր այն դեպքերը, երբ ծանրություն եմ բարձրացրել մամայից թաքուն: Օրինակ՝ երբ ուզում էի վերցնել գնդերով լի սինին, որ տանեմ թոնրատուն: Լավ էր՝ Քաղցրիկը չթողեց: Քաղցրիկն իմ հորեղբոր աղջիկն է, ու երբ

Մայրանուշ գալուս լավաշ էր թխում, Քաղցրիկը համ գնդերն էր կրում թոնրատուն, համ էլ գրտնակում էր:

Մի անգամ էլ ձմեռնուկ տանձերով լի արկղը տեղաշարժեցի, որ բարձրանամ վրան ու կապույտ գնդակա վերցնեմ մուրաբաների դարակից: Չէ, գնդակա սովորաբար բակում էր լինում, բայց ես երեք օր գրկվել էի գնդակով խաղալու հաճույքից՝ սուտ խոսելու պատճառով, ու գնդակա դրել էին մուրաբաների բարձր դարակում, որ չկարողանամ վերցնել: Հունիսն էր, բոլոր մուրաբաներն արդեն կերել էինք, իսկ նորերը դեռ չէինք պատրաստել, դրա համար էլ մուրաբաների դարակները դատարկ էին, ու ինձնց խլված իրերը դնում էին մուրաբաների դարակում:

Երեք օր անց մամաս հիվանդացավ: Կոկորդն էր ցավում ծորակից սառը ջուր խմելու վատ սովորության պատճառով: Պապաս ասաց.

– Քանի անգամ եմ ասել՝ ծորակը ժամերով մի բաց, որ ջուրը մի լավ սառչի, նոր խմես: Առանց եղ էլ սառն է:

Այդ օրը պապաս մամայիս փոխարեն գնաց մշակույթի տուն աշխատանքի: Կեսօրին Մայրանուշ գալուս կանչեց ներքնահարկից.

– Միլվա, Հայկոն ի գանգի, քեզի ի ուզելի:

Մամաս վազելով իջավ ներքնահարկ, ես՝ հետևից: Ու ականջներս լարեցի, որ մամայիս պատասխաններից հասկանամ, թե ինչ է ասում պապաս:

– Տոմսն ի՞նչ արժե, – հարցրեց մամաս:

Հետո ասաց.

– Ոչինչ, թանկ չէ: Թող մի քիչ շատ տան աֆիշներ, որ դաշտ էլ տանենք:

«Աֆիշ» բառը լսելով՝ ես հասկացա, որ հերթական համերգը կամ ներկայացումն է լինելու մշակույթի տանը:

Երբ մամաս ավարտեց խոսակցությունը, հարցրի.

– Համե՞րգ է, թե՞ թատրոն..

– Լիլիպուտներ են գալու:

Ես ապշեցի:

– Ո՞ր են գալու:

– Կրկես է լինելու, կրակ են կույ տալու, պարանով մագլցելու են վեր, օղակի մեջ նստած սահելու են դահլիճի վրայով, – ասաց մամաս ու բազմանշանակ ավելացրեց, – գոնե սրանից հետո ծանրություն մի բարձրացրու, տեսնենք՝ ինչ է լինում...

Ես համարյա ամբողջ գիշեր չքնեցի: Ուրեմն՝ մեծ մարդու գլուխը երեխայի մարմնի վրա դրած՝ կրակ են կույ տալու... Մտածում էի ու չէի կարողանում քնել, որովհետև դեռ հայտնի չէր՝ ես լիլիպուտ եմ լինելու ծանր իրեր բարձրացնելու պատճառով, թե բոյովանալու եմ: Այսինքն՝ ապագայում մի թիզ բոյով միանալու եմ կրակ կույ տվող լիլիպուտների խմբին, թե բժշկուհի եմ դառնալու:

Հինգ օր լիլիպուտների նկարներով աֆիշներ կային մեր գյուղի բոլոր փողոցների էլեկտրական սյուների վրա: Լիլպուտների գալու նախորդ օրը, երեկոյան պապաս փսփսալով ու թաքուն իմ կողմը նայելով՝ ինչ-որ բան էր ասում մամայիս: Ես դուրս եկա տնից ու թաքնվեցի պատուհանի տակ, որ լսեմ, թե ինչ են խոսում նրանք, որովհետև խոհանոցում պարզ լսեցի, թե ինչպես պապաս մամայիս ասաց.

– Գայանեն շատ կուրախանա...

Ես արդեն մի երկու անգամ պատժվել էի թաքուն ծնողներիս խոսակցությանը ականջ դնելու համար, բայց երբ իմ անունն էին տալիս փսփսալով, ապա ամենաձանր պատժի հեռնակարն անգամ ինձ չէր կարող հետ պահել լուսամուտի տակ կծկվելու գաղթակողությունից:

Կծկվելը՝ կծկվեցի, բայց միայն հատուկենտ բառեր լսեցի ու ոչինչ չհասկացա, ամենակարևորը՝ մի քանի անգամ ականջիս հասավ իմ անունն ու «լիլիպուտ» բառը:

Առավոտյան ինքնուրույն արթնանալուց: Սովորաբար մայրս էր ինձ արթնացնում, որ միասին գնանք գործի՝ մշակույթի տուն: Ծնողներս սենյակում չէին: Խոհանոցում էլ ոչ ոք չկար: Իսկ չարդախից, որտեղ մեր թթի ծառն էր, խոսակցության ձայներ էին լսվում: Ես վազեցի չարդախ ու մի պահ քարացած մնացի... Մայրս փայտով խփում էր թթի ծառի ճյուղերին, 3–4 շպարված տիկնիկներ կցկալով վազվզում ու հավաքում էին ծառից անձրևի պես թափվող թթերը: Հայրս գրկել էր մի տղա տիկնիկի, բարձրացրել գլխից վեր, իսկ նա ծառից թուրք էր քաղում ու հեռվից զգում բերանը...

– Էս էլ իմ աղջիկը, – ասաց պապաս՝ ինձ տեսնելով: Ու տիկնիկները շրջապատեցին ինձ ...

– Հայկ, ոնց որ երեխան վախենում է, – ասաց մամաս՝ սևեռուն նայելով վրաս: Պապաս մոտեցավ, գրկեց ինձ, տիկնիկները մնացին ներքևում:

– Վախեցա՞ր, – հարցեց պապաս:

Ես գլուխս թափահարեցի, բայց մի քիչ վախեցել էի: Դուք էլ կվախենայիք, որ տեսնեիք, թե ինչպես են դեղին ներկած մազերով, վառ կարմիր շուրթերով տիկնիկները թուրթ ուտում ու խոսում ուսերեն:

– Սա մորաքույր Նատաշան է, սա՛ քեռի Լյոնյան, սա մորաքույր Լիզան է, – ասաց պապաս:

...Որոշ ժամանակ անց ես, մորաքույր տիկնիկներն ու քեռի Լյոնյան պարան էինք խաղում մեր բակում, վազվզում էինք գնդակի հետևից ու փորձում էինք կախվել մայիսյան գիրսափ գետնահաս ճյուղերից:

Ես հիացած էի լիլիպուտներով: Նրանք մնացին մեր տանը մինչև երեկո: Հետո մենք միասին գնացինք մշակույթի տուն: Ես՝ մամայիս աշխատասենյակ, նրանք՝ գրիմանոց: Իսկ մի ժամ անց ես դահլիճից ցնձագին գոռում էի.

– Ապրես, մորաքույր Նատաշա... Զեռի Լյոնյա, կուլ տուր այդ կրակը...

Մամաս անընդհատ քաշում էր թևիցս, բայց չէր կարողանում ինձ լռեցնել:

...Դրանից հետո որքան էլ ծանր իրեր էի բարձրացնում, տխրությանը տեսնում էի, որ գլուխս շրջանցում է հերթական գիծը, որ հայրս էր նկարում կարմիր մատիտով մեր խոհանոցի պատին՝ վերջնականապես ոչնչացնելով լիլիպուտ դառնալու բոլոր հույսերս:

ԾԱՆՐՈՑ ՉԻՆՎՈՐԻ ՀԱՄԱՐ

Վերջապես ամուսինն էլ քնեց: Ու երբ նրա խաղաղ շնչառությունը տարածվեց ննջասենյակի լուռության մեջ, կինը զգուշորեն բարձրացավ անկողնուց ու սկսեց ոտքով փնտրել հողաթափերը: Լավ էր, որ չպատմեց ամուսնուն: Անցյալից մնացած սովորություն է՝ օրվա ամենասանշան

անցուդարձը մանրամասն «գեկուցել» քննելուց առաջ: Բայց հիմա պիտի խնայի նրան. արդեն էն տարիքում չէ, սիրտը շատ է բարակել: Երբ խանութում շաքարափոշու մեջ թաթախված փոքրիկ կարկանդակները շարեց իրար վրա, վաճառողուհին ժպտալով հարցրեց.

– Արարողություն ունե՞ք, տիկին Անուշ: Մի մեծ տոպրակ կարկանդակ...

– Չորամաս եմ գնալու, – պատասխանեց, – գինվոր ունեմ: Իսկ գինվորի ծանրոցի մեջ ուտելիքն այնքան պիտի դնես, որ բոլոր ընկերներին հերիքի: Բանակում էսպիսի օրենք կա. բոլոր ընկերներիդ պիտի բաժանես, նոր ինքդ ուտես: Քո ծանրոցից վերջինը դու պիտի վերցնես: Արամայիսս է պատմել:

Արամայիսի անուրը լսելով՝ աղջիկը խոնարհեց հայացքն, ու ինքը տեսավ, թե ինչպես մոմլաթե տոպրակը բռնած ձեռքը դողաց:

– Դավիթիս մոտ եմ գնալու, – չնկատելու տվեց վաճառողուհու հուզմունքը: – Դավիթն իմ մանկատան սաներից է:

Աղջիկը շրջվեց՝ իբր մածունները տոպրակի մեջ դնելու համար ու աննկատ սրբեց այտն ի վար հոսող արցունքը:

Երբ Արամայիսը բանակում էր, ինքն էլի էս խանութից էր գնում «տուլիկի» ամբողջ պարունակությունը: «Տուլիկ» բառը Արամայիսից է սովորել: Ասում էր՝ մամ, էլ տուլիկ չուղարկես, դիրքերում ինչն է բոլ, ուտելիքը, մի օր ուղարկածդ հետ եմ ճամփելու:

Դավիթի համար ծանրոց պատրաստելը դժվար չէր. անգիր գիտեր՝ ինչ պիտի դնի գինվորի ծանրոցի մեջ: Արամայիսի գորակոչվելուց առաջ մանկատան գինվորների համար էր պատրաստում, հետո սկսեց իր որդու համար պատրաստել...

Արամայիսն այստեղ լիներ, կասեր՝ մամ, շատ դիր, լիքը դիր, թող տղան իրեն լավ զգա ընկերների մոտ, թող հարազատ մոր ուղարկածից չտարբերվի: Այդպես էր ասում, երբ դպրոցական էր, ու ինքը ծանրոց էր պատրաստում իր գինվոր սաների համար: Ասում էր՝ մամ, քո գործն էլ է դժվար, տե՛ս քանի հոգու պիտի մայրություն անես: Նրանք «մայր» ասելիս քեզ են պատկերացնում, որովհետև դու ես նրանց սեղմել կրծքիդ, երբ ընկել են ու քերծել ոտքը, դու ես անքուն գիշերներ լուսացրել նրանց մահճակալի մոտ, երբ հիվանդ են եղել, դու ես մաքրել նրանց արցունքներն ու համբուրել, երբ լացել են...

...Վերջապես գտավ հողայթափերը, հագավ ու ոտքի թաթերի վրա դուրս եկավ ննջարանից: Խանութից առածը շարել էր խոհանոցի պահարանին, մնում էր դարսել իրար վրա ու տեղավորել մեծ ու ամուր տոպրակում: Արամայիսը Դավիթին շատ էր սիրում: Առհասարակ մանկատան բոլոր երեխաներին սիրում էր, երեխաներն էլ՝ Արամայիսին: Երբ Արամայիսը բանակում էր, օր չկար, որ չհարցնեին՝ Արամայիսը զանգե՞լ է, ի՞նչ է ասում, ո՞նց է: Ինքը զանգում էր Արամայիսին ու հեռախոսը տալիս երեխաներին. ոնց էին ուրախանում, մեկը խոսում էր, փոխանցում մյուսին: Արամայիսն էլ իր հերթին ամեն զանգելով հարցնում էր. «Երեխեքին շոկոլադ տվե՞լ ես: Մամ ջան, երեխեքին լավ նայիր»:

Բայց փոքր ժամանակ խանդում էր: Մի անգամ ասաց. «Մանկատան երեխաներին ինձնից շատ ես սիրում»: Հետո ինքը երկար-բարակ բացատրեց... Արամայիսն իր խելոք, կտրիկ աչքերով նայում էր: Որդու մանկական դեմքը հիշելիս՝ ժպտաց ու փակեց աչքերը, որ պատկերը չչքանա:

...Պատշգամբի լուսամուտը բաց էր մնացել, քամին աղմուկով շարժում էր փեղկը: Մոտեցավ լուսամուտին: Քաղաքը քնած էր, հեռվում, խավարի մեջ հատուկենտ լույսեր էին վառվում: Շատ տարիներ առաջ ինքն էլի այսպես կանգնած էր լուսամուտի մոտ ու չգիտեր անելիքը: Ասել էին՝ գնա Գեղարքունիքի հեռավոր գյուղերից մեկը ու մանկապարտեզ հիմնիր: Ջահել աղջիկ էր այդ ժամանակ, նոր էր ավարտել համալսարանը: Ինչո՞ւ պիտի կյանքդ թաղես էդ հեռավոր գյուղում՝ ընդդիմացել էր մայրը: Ու ինքը էլի չէր քնել: Հաջորդ օրը ճանապարհվեց գյուղ: Նորաբաց մանկապարտեզի առաջին տնօրենն էր: Երեխաների առաջին ուսուցիչը: Տասը տարի աշխատեց մանկապարտեզում: Երեխաներից շատերի դեմքերն արդեն մոռացել է: Երբեմն փողոցում բեղ-մորուսով տղամարդիկ են մոտենում կամ միջին տարիքի կանայք, գրկում են ու ասում՝ ես Ձեր սանն եմ եղել: Ու հանկարծ հասկանում է, որ քառասուն երկար ու ձիգ տարիներ են բաժանում իրեն այն օրերից, երբ մանկապարտեզի երեխաներին հայրենասիրական ոտանավորներ ու ազգագրական երգեր էր սովորեցնում: Պատմում էր Արևմտյան Հայաստանի ու Մեսրոպ Մաշտոցի մասին:

Հետո տեղափոխվեց մանկատուն: Երեսուն տարին ե՞րբ անցավ: Մանկատան երեխաները ծնողագուրկ էին, ի տարբերություն մանկապարտեզի երեխաների, ու ավելի շատ ունեին իր կարիքը: Սկզբում անընդհատ լաց էր լինում: Երեխաներին սեղմում էր կրծքին ու լաց էր լինում: Ինքն իրեն երդվեց, որ մայր է դառնալու նրանցից յուրաքանչյուրի համար: Մեր ու քնքշանք է տալու: Այդքան սեր որտեղի՞ց ես գտնելու, մեր բաժինը չտաս՝ կատակով ասում էր ամուսինն ու ավելացնում. «Դու ինձ մի որդի պարզևի, հետո ինչ ուզում ես արա»:

– Չինվոր, հա, զինվոր: Դու հազիվ ուրիշի երեխաներին զինվոր դարձնես: Բա իմ տան զինվորը: Աղջիկներին կամուսնացնես՝ կգնան, ուրիշի օջախը կշենացնեն, բա իմ տո՛ւնը... Բա ես բանակի քեֆ չանե՛մ, տղա չամուսնացնե՛մ, իմ ազգանունը կրող թոռ չունենա՛մ:

Ինքն արդեն քառասուն տարեկան էր, բայց ամուսինը չէր համակերպվում որդի չունենալու մտքի հետ:

...Մտավ ննջարան, խարխափելով վառեց լուսամփոփը, դարակից հանեց պլբոմն ու հետ եկավ խոհանոց: Ալբոմի առաջին էջին նորածին Արամայիսն է: Ամուսինն ուրախությունից գժվել էր, երբ Արամայիսը ծնվեց: Քանի դեռ երեխան շատ փոքր էր, երես էր տալիս, հետո, երբ մի քիչ մեծացավ, ասաց՝ Անուշ, փեշիցդ մի կարի, թող տղամարդ մեծանա: Մարդ ու կին համաձայնության եկան ու սկսեցին «տղամարդ մեծացնել»: Խեղճ երեխային էնքան ասացին՝ տղամարդ ես, տղամարդ ես, որ 9–10 տարեկան տղա՝ գիշերով, մուրթ, դատարկ փողոցներով մի քանի կիլոմետր ճանապարհ էր կտրում, որ մորը մանկատնից տանի տուն:

Երբ բանակ գնալու ժամանակն եկավ, ասաց.

– Ես պիտի Արցախում ծառայեմ, առաջնագծում: Էս տղան պիտի դիրք պահի, որ հետո դիրքից իջնի ու իրեն տղամարդ զգա:

...Ալբոմի հերթական էջին Արամայիսի առաջին զինվորական լուսանկարն է, կողքի էջին՝ մի մեծ ծաղկեփունջ: Արամայիսը դիրքերում էր: Մեկ էլ դռան զանգը տվեցին, դուռը բացեց ու տեսավ շենքին դրված հսկա ծաղկեփունջը. «Քո զինվոր որդուց»: Իր ամենաերջանիկ ծննդյան տոնն էր:

Նոյեմբերի 23-ին Արամայիսն արձակուրդ եկավ: Էնքան սիրուն էր զինվորական համազգեստով, բոյովացել, ավելի թիկնեղ էր դարձել:

Կարգին չկարողացավ տեսնել որդուն. օրը մի ընկերոջ տանն էր, բոլոր բանակային ընկերների ծնողներին այցելեց: Նոյեմբերի 29-ին զորամաս վերադարձավ: Երբ մանկատանը հուզվում, լաց էր լինում, երեխաներն ասում էին.

– Դուք մտածելու բան չունեք, ընկեր Անուշ, բոլորիս աղոթքը մեր եղբորը կպաշտպանի վտանգից:

Այբոմը սեղմեց կրծքին, մտավ որդու սենյակ:

– Գնում եմ Դավիթի մոտ, – ասաց բարձրաձայն: – Տուլիկի մեջ ամեն ինչ դրել եմ, ոչ մի բան չեմ մոռացել: Չանհանգստանաս, մանկատան երեխաներից ով գինվոր դառնա, ես գինվորի մայր եմ դառնալու: Չանգում եմ, հեռախոսը վերցնում եմ, մեկ էլ թե՛ բարև, մամ: Ու նրանք բոլորը նույն ձայնն ունեն: Քո ձայնը: Ես օր ու գիշեր աղոթելու եմ, որ իմ գինվորները պատվով ու անփորձանք տուն դառնան բանակից:

Արամայիսի մեծադիր նկարի առջև փոքրիկ գրություն կա: Հազարերորդ անգամ է կարդում, բայց ամեն անգամ կարդալիս տառերը շաղվում են, լուծվում արցունքի մեջ: «Դիրքից քիչ հեռու աղմուկ է լսվում: Արամայիսը արագ վերցնում է դիտարկման սարքն ու նետվում առաջ: Նույն պահին հնչում է ճակատագրական կրակոցը: Դիրքի անձնակազմը կարողանում է հետ մղել հակառակորդի դիվերսիան, սակայն Արամայիս Ոսկանյանի կյանքը փրկել չի հաջողվում»:

...Դեմքին սառնություն զգաց: Կիսաբաց լուսամուտից անձրևը լցվում էր ներս: Քաղաքն արթնանում էր: Չինվորի մայրը հագավ վերարկուն, վերցրեց ծանրոցը, իջավ բակ ու ձուլվեց քաղաքի անդեմ աղմուկին...

ՀԵՔԻԱԹՆ ԱՎԱՐՏՎԵՑ

Երբ առավոտյան հայրս կյոր փայտե սեղանը հրում-կացնում էր լուսամուտին, իսկ հեռուստացույցը տեղաշարժում էր դեպի գրապահարանը, ես հասկանում էի, որ երեկոյան նա աշխատանքից կվերադառնա ձյունակոլով մեծ տոնածառը ձեռքին: Այնքան մեծ, որ կգրավի մեր փոքրիկ խրճիթի կեսն ու շարժվելու տեղ չի թողնի: Ես գիտեի պատասխանը, բայց, այնուամենայնիվ, հարցնում էի.

– Մամ, Ձմեռ պապին ո՞ւր է հասել:

– Մոսկվա, – ասում էր մայրս վստահ ու խիստ արժանահավատ:

Երբ ես փոքր էի, Ձմեռ պապին գալիս էր մեծ սահնակով ու եղջերուներով: Ու ես նրանից ոչինչ չէի խնդրում, այլ ընդամենը պատմում էի, թե ինչպես եմ ինձ պահել տարվա ընթացքում, պատմում էի իմ լավ ու վատ արարքների մասին, ու Ձմեռ պապին ինքն էր որոշում, թե ինչ նվեր կրերի ինձ: Նա գալիս էր գաղտագողի, ու երբ ես Ձմեռ պապի թաքուն մուտքը հսկելուց հոգնած՝ քնում էի, Ձմեռ պապին մտնում էր ներս ու նվերը դնում էր ոչ թե տոնածառի, այլ բարձիս տակ:

– Գրե՛լ ես, որ Մարիետայից՝ վրան արծիվ նկարված ու Մոնտանա գրված մի աննաշակ բլուզ ես բերել, ինչքան համոզել եմ, որ տանես, հետ տաս, ինձ չես լսել ու հորդ անտեղի ծախսի տակ ես գցել, – ասում էր մայրս՝ կողքերս պտտվելով, երբ ես գրասեղանի մոտ նստած՝ նամակ էի գրում Ձմեռ պապիին: Այդ ժամանակ ես աշխատում էի չհակաճառել մորս, քանի դեռ նա չէր հիշել նոր սածիլած բադրիջանի մարգերը տրորելու, ձյուն ուտելու ու մի շարք այլ անկարգություններիս մասին ու չէր ստիպել, որ այդ ամենը գրավոր պատմեմ Ձմեռ պապիին՝ գրկվելով կարգին նվեր ստանալու վերջին հույսից:

Ձմեռ պապի գալու օրերին ես դառնում է լսող ու հնազանդ, նույնիսկ համաձայնում էի թեյ խմել, ինչը մորս չէր հաջողվում ամբողջ տարին, մեղր էի կուլ տալիս ու չորացնում լվացած ամանները:

Երբ Ձմեռ պապին հասնում էր Երևան, մեր գյուղում ձյուն էր գալիս: Թափվում էր մեծ, ափաչափ փաթիլներով, ու ժամերի ընթացքում գյուղը թաղվում էր ձյան հաստ շերտի տակ: Հայրս երկար աստիճաններով բարձրանում էր տանիք, հետո իջնում էր՝ մի ձեռքին սահնակս, մյուսին՝ տոնածառի խաղալիքների ու լույսերի տոպրակը: Սահնակս փայտից էր՝ կարմիր ու կապույտ ներկված: Ես հագնում էի արջի մորթուց մուշտակս, որ հայրս էր առել ինձ համար, արժանանալով մորս կշտամբանքին, թե՛ հեջ պարտադիր չէր, որ էդ մի մատ երեխան բնական մուշտակ հագներ: Դնում էի մորթե գլխարկս: Հետո հայրս շարժով կապում էր բերանս ու քիթս, որ չմրսեմ, հագնում էր երկար, մոխրագույն ռեզինով միմյանց

ամրացված կարմիր-պտավոր ձեռնոցներս, ու մենք գնում էինք փողոց: Մեր տունը բարձունքին էր, փողոցը գառիթափ իջնում էր ներքև: Ես նստում էի սահնակն, ամուր բռնում կողքերից ու փողոցն ի վար սահում ցած: Հայրս վազում էր սահնակի հետևից: Հետո նա սահնակի թելից քաշելով ինձ բարձրացնում էր վեր, ու ես նորից սահում էի ցած՝ հանույքից գիլ ծղրտալով:

Երեկոյան մենք զարդարում էինք տոնաձառը: Դա հատուկ արարողակարգ էր, որն ուղեկցվում էր երգերով: Սկզբից հայրս էր երգում.

– «Ո՛վ սիրուն, սիրուն, ինչո՞ւ մոտեցար...», – ու կախում էր մեծ, կարմիր, փայլիլուն խաղալիքը, հետո երբ հերթը հասնում էր «Երբ կհոգնես, կգազազես աշխարհից» երգին, մայրս ձայնակցում էր նրան: Ապա բեմը տրամադրվում էր ինձ, ու երբ ես սկսում էի երգել, մայրս կամաց հորս ասում էր.

– Ձայնի մեջ բացարձակ երաժշտությունն չկա, էս ո՞ւմ քաշեց:

– Կարևորը շատ լավ լսողություն ունի, մաքուր է երգում, – պաշտպանում էր հայրս:

Էդ ժամանակ ես ավելի բարձր էի բղավում, որ ցույց տամ ձայնային տվյալներս, մամաս կնճռոտում էր դեմքը, իսկ պապաս գրկում էր ինձ ու համբուրում: Երբ վառում էինք արդեն զարդարված տոնաձառի լույսերը, երեքս էլ հիացմունքից լռում էինք, ու միայն լսվում էր փայտե վառարանի խուլ գմբզմկոցը...

– Չմեռ պապին վաղը կգա՞, – ճշտում էի ես մի վերջին անգամ՝ քնելուց առաջ:

– Հա, վաղը երեկոյան, – ասում էր մայրս: – Քանի՞ հատ չարություն թաքցրիր Չմեռ պապիկից...

Ես չէի պատասխանում մայրիկիս, որովհետև մի անգամ կոպիտ խոսելու համար նա փոստատարից հետ ուզեց արդեն ուղարկված նամակս, բացեց ծրարն ու ստիպեց գրել, որ կոպտել եմ մայրիկիս: Էդ տարի Չմեռ պապին ինձ միայն քաղցրեղեն բերեց՝ ոչ մի զգեստ ու թիթեռով գրիչ:

...Ես հինգ տարեկան էի այդ ժամանակ: Հայրս Չմեռ պապիի գալու օրը ներս մտավ մի ահռելի կենդանի ձուկ ձեռքին: Նա ասաց, որ ձկան անունը Լոքո է, մեծ տաշտի մեջ պոնկեպոունկ ջուր լցրեց ու Լոքոյին զցեց մեջը: Ես երջանկությունից գլուխս կորցրել էի:

Ժամերով նստում էի Լոքոյի մոտ ու նայում, թե ինչպես է լողում՝ խռիկները շարժելով:

Այդ օրը ես շուտ վերադարձա սահնակով սահելուց, որ կերակրեմ Լոքոյին: Երբ մտնում էի սրահ, որ հանեմ մուշտակս, լսեցի, թե ինչպես մայրս հորս ասաց.

– Ժակետն ու տիկնիկը Ձմեռ պապիկի տոպրակի մեջ չդնես, պիտի պատժվի բաժակը դիտավորյալ գետին խփելու համար:

– Դիտավորյալ չարեց, – պատասխանեց հայրս:

– Ինքդ էլ լավ գիտես, որ դիտավորյալ արեց: Եվ, ընդհանրապես, շատ ես երես տալիս: Հինգ տարեկան աղջկան նստեցնում ես վզիդ, ինքն էլ փոխանակ հասկանա, որ գործից ես եկել, հոգնած ես, գլխիդ դիպել է նվագում:

– Երեխա է, – ասաց հայրս:

– Անխիդն է մեծանում: Էս տարի մենակ պոպոք ու պնդուկ եմ լցնելու Ձմեռ պապիկի տոպրակի մեջ՝ սուտ խոսելու համար: Վերցրու, կարդա, տես՝ ինչ է գրել Ձմեռ պապիկին:

Հայրս սկսեց բարձրաձայն կարդալ նամակս. «Ես շատ խելոք աղջիկ եմ, լսում եմ մայրիկիս, օգնում եմ տնային գործերում, ոչ մի չարություն չեմ անում, բորշ եմ եփում»...

Հետո պայթեց ծիծաղը: Նրանք բարձրաձայն ծիծաղում էին ու շնչակտուր կրկնում՝ բորշ... էն էլ բորշ... պատկերացնո՞ւմ ես՝ բորշ եմ եփում:

Երբ ես ներս մտա, հայրս ու մայրս մեկեն լռեցին: Մոտեցա, շվարած հորս ձեռքից վերցրի նամակս ու վազեցի Լոքոյի մոտ: Քիչ անց ես ու Լոքոն միաձայն ողբում էինք իմ մանկության ամենասիրուն հեքիաթներից մեկի ավարտը...

ԲԱՆՊԱՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ

Հեմվում՝ կապույտ լեռան ուսին,
մեռնում է օրը շքեղ,
մեռնում է օրը ցնծուն,

վառվում է օրը հեռվում՝
կապույտ լեռան ուսին,
ու օրհնանք է թափվում հորիզոնից –
Հողին...

Աչքերի մեջ՝ լուսաբացը վճիտ,
մեռնում է օրը լեռան ուսին,
կարոտ են գույները պես-պես,
Վերջին մեղեդին է երգում
մեռնող օրվա համար –
Քամին...

Չուզվել է երկինքը՝ աստղերով.
Մեռնում է օրը լեռան ուսին,
հուշերի տաք գրկում՝ վերջին,
ծածկում է սերը կռպերով,
աղոթք է օրվա շուրթին...
...Այնքան սիրուն է մեռնում այս օրը –
լեռան ուսին...

* * *

Սառը քամին տարտամ սողոսկում է իմ մեջ,
թափառում է դատարկ ափերին իմ սիրո,
ստվերներ են անգույն սահում ամենուրեք
ու ջնջում են փութով երազները բոլոր:
Լուսաբացներն հիմա անարև են այնպես,
ու մեռնում են հեռվում մայրամուտները խեղճ,
տերևները գունատ կաթկթում են հողին,
ու անձրևի երգը տրամուշյուն է անվերջ:
Ու թվում է, Երկիր, ես քոնը չեմ արդեն,
Ես օտար եմ ցավիդ, տխրությանդ անտակ,
Ու չի գգում սիրտս սրտիդ տրոփը մեղմ
ու իմ հոգում արդեն ոչ մի երդում չկա:
Ու չեմ փնտրում արդեն հիացումով համակ
Ցնծուն օրերը քո, երգերը հաղթության,
Խոստում չունի սիրտս, ու քո փառքի համար
Իմ վիհատված հոգում խոսքեր չկան:

СОДЕРЖАНИЕ

ՀԱՍՈՒՆ ԲՆԱԲ ЛИРА ЗРЕЛОСТИ

Вячеслав Егиазаров	6
Марат Файзи (Саркисов)	16
Анатолий Мирзоян.....	26
Александр Склярук.....	38
Михаил Петросян	47
Станислав Ян	73
Вагаршак Мазлумян	82
Татевик Азарян.....	99
Рушан Пилосян	107

ՄԵՐ ՀՅՈՒՐԵՐԸ НАШИ ГОСТИ

Гаяне Погосян	144
---------------------	-----

ՂՐԻՄԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ
СОЮЗ КРЫМСКИХ АРМЯНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՍՐՏՈՒՄ
РОДИНА В СЕРДЦЕ

ԱՄՍՆԱԽ

12

АЛЬМАНАХ

Редактор-составитель *Р. Пилюсян*
Корректор русского текста *В. Настина*
Компьютерная вёрстка и дизайн *А. Веселов*

Подписано в печать 11.05.2022 г. Формат 60x84¹/₁₆.
Гарнитура «Peterburg». Усл. печ. л. 9,3. Объём 10,0 печ. л.
Тираж 200 экз. Заказ № 1747-22.

ГАУ РК «Медиацентр им. И. Гаспринского»

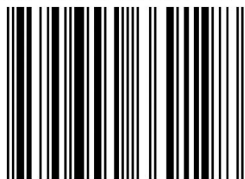
295048, Республика Крым,
г. Симферополь, ул. Трубаченко, 23-а.
E-mail: mediacenter2015@mail.ru
ОГРН 1159102113455

Отпечатано в соответствии с предоставленными материалами
в ООО «Амирит», 410004, г. Саратов, ул. Чернышевского, 88.
Тел.: 8-800-700-86-33 | (845-2) 24-86-33
E-mail: zakaz@amirit.ru
www.amirit.ru

В двенадцатом выпуске альманаха Союза крымских армянских писателей «Родина в сердце» собраны лучшие произведения современных крымских армянских литераторов – поэтов, прозаиков, публицистов.

Ղրիմահայ գրողների միության «Հայրենիքը սրտում» ամսանախի տասներկուերորդ համարում զետեղված են ժամանակակից Ղրիմահայ գրողների՝ բանաստեղծների, արձակագիրների, հրապարակախոսների ստեղծագործությունները:

ISBN 978-5-6046691-9-8

9 785604 669198